

ATHENEUL UNIVERSITAR BĂLȚEAN

Ion GAGIM

O M U L
Î N F A Ț A M U Z I C I I

Presa universitară bălțeană

Bălți - 2000

CZU 1/ 14 + 78

G 13

Lucrarea este editată în conformitate cu Hotărîrea
Senatului Universităţii de Stat Alecu Russo din Bălţi

Gagim I.

Omul în faţa muzicii. Bălţi: Presa universitară
bălţeană, 2000. 105 p. - ISBN 9975-9555-5-X

*Volumul reprezintă un grupaj de studii și alte
materiale referitoare la problema spiritualizării ființei
umane prin intermediul celei mai edificatoare dintre arte
– artei muzicale.*

Recenzent: Carmen Cozma

Redactor: Lucia Popa

© **Gagim Ion, 2000**

ISBN 9975-9555-5-X

MOTTO: "Omul e viu cu adevărat în măsura în care simte și înțelege muzica, în măsura în care natura lui ultimă e capabilă să corespundă muzicii – acestei esențe magice a vieții".

(Vl. Shmakov. Teoria Mecanică a
Evoluției Spiritului)

De la metafizica anticilor pînă la filozofia artei și a limbajului secolului al XX-lea, reflecția asupra mesajului muzicii, asupra esenței ideatice a celei mai elevate lucrări a spiritului – ce se edifică pe atît de efemerul și, totuși, atît de trainicul flux sonor – reprezintă o preocupare fundamentală, un gînd pasibil de permanente îmbogățiri hermeneutice. Este ceea ce definește și volumul "Omul în fața muzicii".

Generos și adînc sugestiv titlu, în inspirata formulare a autorului recunoaștem un adevăr major: acela că muzica (de la gr. *mousiké*) înseamnă "*armonie și ordine*", înseamnă "*logos*" și, mai departe, "*cosmos*"; cu muzica ne găsim în fața "umanului", în ceea ce are ca pură inteligibilitate, în ordinea "creației-ființării" cu gravitatea, cu misterul, cu bucuria de "*a fi*" și de "*a dăinui*". Căci, "cel ce va afla taina muzicii, va afla, totodată, și taina omului", observă Ion Gagim.

Rezultat al unei cercetări mai ample asupra fenomenului muzical, angajînd o perspectivă pluridisciplinară – cu repere în psihologie, filozofie, istoria muzicii, pedagogie, literatură, – cartea de față se constituie într-un veritabil demers propedeutic, dar și înalt edificator, pentru cei inițiați, întru valențele extraordinare ale artei sunetelor în orizont cognitiv-comprehensiv-interpretativ, plener formativ pentru personalitatea omului.

Mergînd de la provocările interogativului "De ce omul are nevoie de muzică?", discursul se dezvoltă, prin semnificative cugetări privind "Filozoful și muzica", pînă la expunerea unei metode: "arta de a asculta și înțelege muzica", pînă la insistența, cu sensibilitate însă, asupra "tăcerii" în care ascultarea muzicii trebuie învăluită.

Prin ideea conducătoare și concepția de ansamblu în termenii unei filozofii a artei sunetelor, lucrarea universitarului Ion Gagim "Omul în fața muzicii" stă mărturie pentru inepuizabilele deschideri într-un tărîm care, cu cît va fi apropiat de un public tot mai numeros, cu atît va putea lăsa benefica pecete întru umanizare, întru desăvîrșire, întru ceea ce încă Platon sublinia în "Republica" sa: această practică artistică "deține puterea și capacitatea de a înălța partea cea mai bună a sufletului către contemplarea supremului Bine din cele-ce-sînt".

Prof. univ. dr. *Carmen Cozma*,
Facultatea de Filozofie,
Universitatea "Al.I. Cuza", Iași.

CUVÎNT ÎNAINTE

Muzica și Omul. Omul și Muzica. Un **Tot** de nedespărțit, fără început și fără sfârșit. Sau – două enigme, care nasc, prin întâlnirea lor, enigma enigmelor! Muzica o creează omul ca, după aceea, el însuși să rămână mic și neputincios în fața ei. De ce se întâmplă așa? Care-i cauza? Oare omul creează muzica? Sau ea *izvorăște, fără ca să-l întrebe, din adâncurile interioare ale omului*, acestuia nerămânându-i decît doar s-o primească fără putere de împotrivire și s-o înregistreze? Adică: muzica aparține omului sau omul aparține muzicii? Întrebările nu sînt retorice. Ele apar tot mai insistente atunci cînd încerci să afli cu adevărat ce este această artă. În afara raportului muzicii cu ființa umană, nu poți obține acest lucru. Pe de altă parte însă, nu poți cunoaște pînă la capăt omul, dacă nu-l întrebi de ce cîntă. Cel ce va afla taina muzicii, va afla, totodată, și taina omului. Pentru că muzica este continuarea omului.

Volumul în cauză conține un număr de studii născute din ispita de a formula, fie și cu o mare doză de aproximație, răspunsuri la întrebări de genul celor de mai sus. Unele din aceste materiale au fost deja publicate, altele erau pregătite pentru a fi publicate. Considerînd că subiectul ar putea deveni mai întregit, am inserat și conținutul a două activități practice, care se află pe aceeași undă conceptuală: ciclul de emisiuni radiofonice "Taina muzicii" și workshop-ul "Arta audiției muzicale".

Materialele sînt rezultatul unor reflecții din ultimii doi ani și jumătate, din momentul cînd, în 1997, soarta i-a făcut subsemnatului un dar fără preț – întâlnirea cu George Bălan, "Musicosophia" căruia a dat un viu imbold căutărilor profesionale și, mai larg, celor spirituale. Ceea ce urmează este conceput și realizat în spiritul acestei gândiri.

Dăm, ca anexă, lista lucrărilor muzicale audiate în cadrul activităților practice, precum și o scurtă listă bibliografică, din care cititorul s-ar putea documenta mai substanțial în problemă^{*)}.

Ion Gagim,
doctor în pedagogie,
profesor
Bălți, iunie 2000

---

^{*)} Deoarece textele au fost concepute și scrise independent unul de altul - dar care au urm[rit, @n fond, aceeași idee - @n ele s-au strecurat anumite repet[ri ale unor teze, poziții care, sper[m, nu vor deranja mult cititorul.

DE CE OMUL ARE NEVOIE DE MUZICĂ?

"De n-am fi avut suflet,
ni l-ar fi creat muzica"
(Emil Cioran)

În esența sa profundă, muzica este fenomen interior-sufletesc, psihologic. Și, după aceea, fapt muzical, artistic, estetic. Ea nu este dată pentru a fi cântată, ea este dată pentru a fi trăită. Însuși creatorul ei, poporul, spune: "Nu cânt cuiva ca să-i placă, dar cânt ca mi-i lumea dragă"; sau "Eu nu cânt că știu' cînta, cînt să-mi stîmpăr inima"; sau "Doina nu e numai cîntec, doina este un descîntec" etc. De aici, rostul existenței muzicii îl constituie raportul ei intim cu omul.

Relația muzică-om se înscrie în mod direct în aria problemelor ce constituie dimensiunea spirituală a existenței umane. S-ar părea că lucrurile aici ar trebui să fie de mult clare, pentru că problema nu este nouă. Dar nu este așa. E adevărat, muzica există de mii de ani, despre muzică s-au scris mii de tratate. Și totuși, în muzică multe rămîn în afara înțelegerii. În afara înțelegerii și explicației depline rămîne, poate, esențialul - relația ei cu sufletul uman. Sînt suficient elucidate aspectele estetic, artistic, muzical propriu-zis ale artei sunetelor, dar mai puțin clarificat rămîne a fi aspectul ei filozofic și, în special, cel psihologic. Însă de aici pornesc și aici se întorc toate. Muzica nu este doar înlănțuire frumoasă de sunete, cu toate că ea ne cucerește, în primul rînd, prin frumusețe. Prin sensurile profunde și inefabile pe care ni le aduce, ea merge mult mai departe. Ne ademenește prin frumos, ca în continuare, convertindu-ne în crezul ei, să ne poarte în alte sfere, să ne facă să simțim, printr-o intuiție aparte, și să ne facă să prindem, printr-o gîndire aparte, acele taine-miracole ascunse ale existenței, care nu se supun raționamentului logic, iar alt limbaj și alt mod de gîndire nu ni le pot releva. Schopenhauer a recunoscut sincer: "Muzica este adevărata filozofie"^{*)}. Pe el îl completează Cioran: "Nu se poate reveni de la poezie, muzică și mistică la filozofie. Este

---

^{*)} Schopenhauer A. Lumea ca voință și reprezentare. Iași, 1995.

evident că ele sînt mult mai mult decît filozofia^{**)} . Ei bine, o spun filozofii, și nu muzicienii.

Ființa umană este atît de intim și indisolubil legată de muzică, încît ceea ce știm despre această legătură este doar o aproximație foarte îndepărtată. Omul, la sigur, încă nu și-a dat seama pînă la capăt de profunzimea acestei relații - existențiale! - care s-a stabilit timp de milenii între aceste două enigmatice fenomene ale lumii. Dacă sufletul uman, pe de o parte, și muzica, pe de altă parte, rămîn a fi două mari taine ale universului, atunci clipa înfîlînirii lor devine o taină și mai mare. Cine poate să ne spună, pînă la capăt, ce se întîmplă cu noi atunci cînd ne contopim totalmente cu o melodie ce pătrunde seducător în cele mai ascunse ungherașe ale Eu-lui? Ce face muzica din noi, la acest nivel? Nu putem ști dacă muzica aparține omului sau *omul aparține muzicii*.

Putem afirma cu toată certitudinea: *omul nu poate exista fără muzică în sensul cel mai direct al cuvîntului*. Pornim de la următoarea demonstrație: omul nu poate trăi fără SUNET, ca element ireductibil al existenței. Iar muzica e sunet. Omul a pus stăpînire pe sunetul lumii și a făcut din el muzică. Au dreptate, se vede, compozitorii care afirmă că ei nu compun muzică, ci o descoperă^{*)}. Rezultatele experimentale arată că izolarea acustică totală a omului duce la deviații psihice, fiziologico-somatice și, în consecință, la întreruperea viului din om. Omul își duce existența într-un imens ocean sonor. Între sunetul (muzica) planetelor și sunetul (muzica) frunzelor și al ierbii - iată spațiul acustic în care își duce existența ființa umană. Universul e un organism pulsatoriu, vibratoriu și deci sonor. Dar sonoritatea lui nu este haotică, ci este bine construită armonic. Încă Pitagora, după cum se știe, intuise acest lucru vorbind despre *muzica cerului*, iar fizica modernă îl demonstrează prin descoperirea unor relații "muzicale" între aștrii cerești^{**)} .

Orice vibrație-mișcare produce energie. Sunetul muzical din energie mecanică (cosmică) devine energie sonor-senzitivă, psihică, spirituală. E o metamorfoză cu care ne-am obișnuit și la care privim

---

^{**)} Cioran Ji muzica. Bucure]ti, 1997.

^{*)} A se vedea: Stravinsky I. Poetica muzical[. Bucure]ti, 1967.

^{**)} Se poate consulta: Fritiof C. Taofizica. Bucure]ti, 1995.

liniștit, dar care este uluitoare dacă insiști să pătrunzi în tainele ei. Ce face omul din faptul că lumea e materie în mișcare care produce sunet? Își creează o minunată modalitate de armonizare cu sunetul lumii - **MUZICA**. Muzica nu este altceva decât forma superioară de identificare a omului cu sonoritatea veșnică a lumii. Prin sunetele muzicii omul vorbește într-un mod specific cu Universul, cu Materia. Este o originală modalitate de comunicare a omului cu alte niveluri ale Existenței, este o modalitate specifică de comunicare între nivelurile Existenței (omul fiind unul din ele).

Omul însuși este sunet. Corpul uman își are sonoritatea sa, regimul său sonor. Corporalitatea umană e un perfect recipient de unde sonore, auzite și neauzite. Neauzite, dar simțite! Urechea noastră receptează sunete doar între 16 Hz și 20.000 Hz, lucru știut. Dar corpul captează informație sonoră ce depășește acest diapazon, informație adusă de infrasunete și ultrasunete, de care-i plina natura. (Într-un concert public, la audiția unei simfonii larg cunoscute, au fost emise de un aparat special, în plan experimental, o serie de infrasunete. Sala a fost cuprinsă de o stranie panică!). Ființa umană e perfect armonizată cu mersul (regimul sonor) universal și, de aceea, *în afara sunetului existența omului nu este posibilă*.

V-ați întrebat vreodată (dar încercînd să răspundeți pînă la capăt) *de ce omul cîntă?* Nu e deloc o întrebare retorică. Se știe de ce omul mănîncă, doarme, pleacă sau vine. Dar de ce cîntă? Căci el cîntă nu din motiv că n-are ce face altceva. El cîntă din simplul motiv (simplul?!) că *nu poate să nu cînte*. Omul (viul, în general) este atît de strîns legat de sunet, *de necesitatea* de a-l produce, încît sunetul (emiterea de sunete) devine o funcție vitală a ființei umane. Ne putem oare imagina un om care n-a scos în viața sa nici un sunet și care nici n-ar avea necesitatea de a face acest lucru? Un dicton latin spune: "Dixi et salvari animam meam" ("Am spus și mi-am salvat sufletul"). Însăși vorbirea omului (dar nu numai a omului), dacă e s-o tratăm mai amplu, este o muzică (cu ritmul, melodismul-intonația, tempoul său^{*)}. Cercetările arată că atunci cînd omul ascultă o melodie (sau pe cineva vorbind) corzile vocale se situează

---

^{*)} E captivant[, @n acest sens, lucrarea lui J.-J. Rousseau. Eseu despre originea limbilor, unde se vorbește despre melodie și despre imitația muzicală. Iași, 1999.

(absolut involuntar și inconștient) în poziția adecvată rostirii sunetelor auzite. Aparatul nostru fonator se armonizează la distanță cu sunetul auzit! Înseamnă că omul aude și cu vocea? Înseamnă că vocea nu numai emite, ci și recepționează sunete? Nu cred că afirmația este absurdă dacă e să ne amintim de corelația și interacțiunea dintre auz și voce, dintre organul fonator și cel auditiv, acestea constituind un singur sistem unitar.

Dintre toate schimbările fiziologice, pe care le produce muzica în om, cea mai mare influență o are asupra respirației (pe lângă circuitul sanguin, secreția glandelor, schimbarea tonusului muscular ș.a.). Iar respirația e sursa vieții. Suflu, suflet, suflare, tonus vital, pe de o parte, și sunet, ton, intonație, pe de altă parte (intonare = intrare în ton, adică în tonusul-energia sunetului; se știe că muzica are un efect tonizator asupra organismului). Este evidentă relația organică (dar și psihică) dintre suflare și intonație, dintre ton și respirație: tonul muzical e vibrație ca și suflul-suflet. În timpul sunării și receptării muzicii acestea trec din una în alta, se autoarmonizează reciproc.

Se zice că, printre alte arte, muzica redă cel mai adecvat mișcarea (viața) sufletului. Dar cum altfel, dacă sunetul muzical conține în sine, în formă condensată, elementele de bază după care își duce existența atât macrocosmosul din afara noastră, cât și microcosmosul din noi: mișcare, energie, ritm, viteză (tempo), pulsație-vibrație, echilibru, armonie... Ce este o boală psihică? Un dezechilibru sufletesc. Ce face medicul-psihoterapeut? Cheamă în ajutor muzica (e aplicată pe larg în medicină metoda meloterapiei), introducând în om, prin armonia sunetului muzical, armonia vieții. Muzica re-stabilește în om mișcarea universală, sunetul muzical readuce sufletul în consonanță cu sunetul lumii.

Toți știu că muzica este adresată auzului, urechea fiind aparatul de recepție a acestei arte. Dar aceasta este doar o parte de adevăr. Căci cum poate fi lămurit faptul că oamenii lipsiți totalmente de auz (nu muzical, dar general) reacționează la muzică? Iar trăirile lor nu sînt haotice, abstracte, ci adecvate muzicii date! (ați observat vreodată cât de frumos și "corect" dansează acești oameni?). Înseamnă că omul *"aude" muzica și prin alte canale decît cel auditiv*. Nu e nici un misticism aici. Pur și simplu, *muzica atacă omul la nivel de corp*, vibrațiile mecanice acționînd asupra materiei

organice. Energia corporală intră în consonanță cu energia sonoră. Nu în zadar și altă materie vie (plante, animale), după cum se știe, reacționează la muzică. Principiul e același. Care din fenomenele spirituale dețin o astfel de putere asupra omului? E întîmplător oare faptul că muzica este utilizată în toate activitățile umane, de la sport și producție pînă la medicină și religie? De aceea, poate, muzica deține înțîietatea (după cum arată cercetările sociologice) în acțiunea emoțională asupra omului.

Nu cred că este lipsită de interes nici următoarea coincidență - asemănarea pavilionului urechii cu embrionul uman. Și nu numai după forma exterioară, ci și după conținutul "interior", în plan neuronal-energetic. Punctele active situate pe ureche coincid întocmai cu organele interioare respective ale corpului uman - punctul "ficatului" de pe pavilion cu ficatul etc. Utilizarea metodei acupuncturii pe ureche se întemeiază anume pe această corespondență.

Se zice că omul se naște cu simțul muzicii. La mijloc e aceeași "senzație a sunetului" cu care se naște orice organism viu, iar în cazul omului, "senzație a muzicii", care se transmite fătului de la mamă. (Pe acest temei, probabil, compozitorul și pedagogul Zoltan Kodály, întreat fiind cînd trebuie începută educația muzicală a copilului, a răspuns: "Cu nouă luni înainte de nașterea copilului". Dar, după un timp, a rectificat: "Cu nouă luni înainte de nașterea mamei copilului"). Fătul încă nenăscut, de numai patru luni, deja reacționează la muzică, iar la 25 de săptămîni saltă în tactul ei. Primul limbaj de comunicare a omului nou-născut este, la fel, de natură muzicală: copilul nu cunoaște încă sensul cuvintelor auzite, dar plînge sau zîmbește la vocea (intonația) cu care i se vorbește. Muzica vocii este o componentă determinantă în comunicarea interumană. S-a constatat că intonația vorbirii și gestică constituie aproximativ 93% din sensul (efectul) comunicării și doar 7% revin conținutului direct al cuvintelor. Cîntăreața Gabriela Cegolea observă: "Emisia vocală, considerată nu atît ca sunet acustic, cît mai ales ca energie intențională interioară, stă la baza relațiilor umane. Comunicarea nu este numai de idei, ci, în primul rînd, de sunete și de accente. Înainte de a înțelege un concept, se

percepe atitudinea, nuanța de voce cu care el este exprimat"*) . Acest lucru este absolut firesc, căci, inițial, sunetul-exclamație a precedat cuvîntul-noțiune, omul preistoric comunicînd mult timp la nivel de onomatopee-interjecții (Darwin și alți cercetători consideră că oamenii au început să cînte înainte de a vorbi, predecesorii speciei umane emiteau sunete muzicale înainte de a căpăta aptitudinea vorbirii). Așadar, mai întîi a apărut limbajul sonor-intonațional, cauzat de porniri afective și apoi cel vorbit. Și dacă "La început a fost Cuvîntul", după cum spune Sfînta Scriptură, apoi el purta, se vede, formă sonoră, de rostire și nu scrisă. De aceea, poate, n-ar trebui să pară "izbitoare" metafora lui E. Cioran că "în afară de materie, totul este muzică; însuși Dumnezeu nu pare a fi decît o halucinație sonoră"**) . În așa caz, este absolut clar de ce toate religiile apelează la muzică - pentru a ajuta omul, prin sunet-muzică, să se ridice mai ușor și firesc spre Dumnezeu, care nu este altceva decît vibrație-energie cerească, captată de sufletul omului (însuși cuvîntul slujitorului duhovnicesc nu este doar pronunțat, ci intonat, melodizat). Mișcarea (viteza), după cum spune fizica, generează imponderabilitate.

Dacă privim muzica de pe aceste poziții, atunci ne dăm bine seama că ea este mult mai mult (sau poate chiar mult mai altceva) decît este deprinsă să vadă în ea gîndirea generală. Muzica este bucurie și este alinare de suflet. Dar ea este și răscolire de suflet, este chemare la discuție profundă despre viață, existență și despre noi înșine. Ea ne dă întîlnire cu Eu-l profund din noi și cu lumea de unde am venit și spre care, din nou, mergem. Și iată, anume sub acest aspect al ei, sîntem cel mai puțin gata (pregătiți) s-o primim. Mai bine zis, *s-o suportăm*. Cît de frecvente ar trebui să fie întîlnirile omului cu muzica? (vorbim, desigur, de muzica mare). Problema ține de gradul de cultură muzicală a omului, dar nu numai. Frecvența acestor întîlniri se află și în funcție de puterea de... rezistență a omului la muzică. Muzica te poartă prin sfere extraterestre, îți șoptește adevăruri mult prea adînci pentru a fi lejer primite de un pămîntean. În acest sens, îl înțelegem ușor pe același E. Cioran care ne mărturisește: "Lipsit de mijloace de apărare împotriva muzicii,

---

*) Cegolea Gabriela. Vox Mentis. București, 1995, p. 52

**) Cioran, op. cit.

mă văd nevoit să-i îndur stăpînirea despotică, devenind, după bunul ei plac, zeu sau zdreanță". Așadar, zeu sau zdreanță - iată ce poate face muzica din om! Cît de des dorim să ne asemănăm zeilor? Cît de des dorim să fim zdreanță? Nu dorim să fim zdreanță? Totuna vom fi. Muzica, în spatele fațadei "frumoase" pe care ne-o pune la început înainte, ne spune lucruri după care înțelegem că nici zdreanță nu merităm uneori să fim.. Atunci cînd o muzică ne alină, sîntem gata s-o acceptăm ușor. Dar cînd alta ne cheamă la discuții, preferăm s-o ocolim. Nu din motiv că n-o înțelegem, căci orice muzică poate fi înțeleasă cumva, ci fiindcă ea încearcă să ne spună adevărul, în primul rînd despre noi înșine. Dar omul preferă cel mai puțin să afle adevărul despre sine.

Probabil că cel mai mult ne-ar ajuta să transpunem în fapt chemarea de pe frontispiciul templului lui Apolo din Delfi, "Cunoaște-te pe tine însuți", anume muzica (în timp ce i se pregătea cucuta care îl va duce în lumea celor dreți, Socrate, promotorul acestui dicton, învăța o melodie la flaut. Să fi continuat prin aceasta să se cunoască pe sine însuși pînă la capăt?). Se zice, că dacă vrei să cunoști un om, pune-l să-ți cînte. Cei "falși" nu cîntă. S-a constatat că atunci cînd omul cîntă (sincer, cu dăruire de sine), ochii i se umezesc. Putem considera pe deplin muzica un *mod specific de cunoaștere a omului*.

Dacă muzica ar fi doar un simplu divertisment al vieții, după cum cred unii, atunci ea n-ar fi prezentat un obiect de interes pentru toți marii filosofi ai lumii. E greu de găsit unul din ei care să nu fi apelat la muzică în căutările sale asupra esenței lucrurilor, a vieții, a omului. Absoluta lor majoritate, începînd cu cei din antichitate și terminînd cu cei contemporani, au lăsat numeroase pagini sau tratate întregi despre muzică. Această artă este concepută pe drept cuvînt ca *dimensiune fundamentală a existenței, ca mod de a privi și înțelege lumea*.

Ei bine, o astfel de concepere a ceea ce este muzica nu vine de la sine. Aceasta este un *dar* care se cucerește. Or, el apare doar atunci cînd *te dăruiești* muzicii ca ascultător fidel, atunci cînd îți dezvolti aptitudinea ca *muzica să sune în tine*, și nu doar alături de tine. Cele spuse rămîn declarații goale pînă în momentul cînd le-ai simțit pe propria ființă. Căci e una să spui ce este muzica atunci cînd ești întrebant să dai un răspuns, privind-o dintr-o parte, și cu totul

altceva e cînd ea sună în interior. Pînă nu vom auzi muzica în noi, să nu ne grăbim a spune ce este ea, căci vom spune naivități. Dar pătrunderea în sensul unei muzici adevărate nu este o promenadă pe aleea unui parc. Ascultător adevărat poate deveni doar acela care *a învățat* să asculte și să audă ceea ce spune muzica. Or, muzica spune, vorbește, dar ea vorbește despre cu totul altceva. "Muzica e grai unde graiuri sfișesc", spunea Rilke. Poate acest adevăr l-a prins Schopenhauer? Poate despre acest nivel și misiune a muzicii au vorbit gînditorii tuturor timpurilor, observînd în muzică ceea ce noi astăzi mai că nu putem observa? Poate acest lucru îl are în vedere George Bălan cînd spune că muzica i-a dat ceea ce nu i-au putut da alte domenii de spiritualitate (filozofie, teologie, esoterism)?

E important să nu uităm că există muzică provenită parcă din altă lume și există muzică doar ca un amestec plăcut de sunete. Gîndurile apărute la întîlnirea cu muzica se pot înălța *deasupra* muzicii, dar pot rămîne și *sub* muzică. Stimulat de cîmpul sonor al muzicii, omul se poate ridica în sfere superioare, extramuzicale, precum poate și să nu ajungă cu adevărat în acest cîmp, rămînînd sub muzică, vizitîndu-l doar asociații naturaliste, naiv-cotidiene sau chiar josnic-murdare. Se zice că muzica produce emoții, sentimente. Este corect, dar cred că mai adevărat ar fi dacă am spune că ea doar stîrnește (pune în mișcare) ceea ce există în om. Ceea ce nu există acolo, ea nu poate trezi. De aceea, muzica ne spune cu atît mai mult, cu cît mai bogat și mai profund este universul nostru interior. Ar trebui să ne îngrijoreze faptul că uneori un Bach sau un Mozart nu ne spun nimic sau ne spun foarte puțin. A-l "prinde", de exemplu, pe Bach doar prin "emoție" nu este posibil - aici mai este nevoie și de un anumit grad de inteligență.

Muzica este inversarea legii gravitației terestre. Punctul ei de atracție este cerul, și nu pămîntul. Nici o melodie nu s-a simțit bine coborînd în jos. Or, visul oricărei melodii este de a se mișca în sus, spre ceruri. Muzica este întruchiparea absolută a **SPIRITULUI**, care, la fel, gravitează spre ceruri. Muzica unește Pămîntul cu Cerul și Omul cu Divinitatea. Ea ne transpune în lumea unde ne contopim cu noi înșine și cu Veșnicia. Ne-am născut în sunet și din sunet. Iată de ce omul iubește muzica. Ea este ***modalitatea de transformare a omului din Materie în Spirit.***

MUZICA ȘI TAINA VIEȚII

E plină de fascinație taina vieții. Cine nu dorește s-o afle? Dar cunoașterea ei pozitivistă continuă să rămână un vis. Jean-Pierre Soulier, medic-biolog, în tentanta lucrare "Enigma vieții" constată cu deznădejde: "Să rezumăm: apariția vieții rămîne un mister. Structura și funcționarea a tot ce este Viu sînt din ce în ce mai bine cunoscute, însă asta nu permite să se elucideze rațiunea sa de a exista". Lucrurile însă par a se clarifica într-un fel, dacă se încearcă a merge pe altă cale – cea "interioară". Inayat Han, filosof sufist și muzician, privește la problemă, din această perspectivă, mai optimist: "Cine caută taina vieții în afară n-o va găsi niciodată, pentru că taina vieții poate fi găsită doar înăuntru; atît cauza, cît și țelul ei acolo se află".

Dar ce-ar avea muzica cu această problemă a problemelor? Vom încerca să căutăm răspunsul, mergînd și noi pe calea interioară. Ca fiind mai adecvată muzicii.

Așadar, "La început a fost Cuvîntul și Cuvîntul era Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvîntul". Acest lucru îl afirmă toate Revelațiile (Coranul, de exemplu, scrie referitor la Geneză: "Prima manifestare a fost cuvîntul "Fii!" și a devenit"). Dar despre ce fel de cuvînt e vorba? Bineînțeles, nu despre un cuvînt concret, nici chiar despre un cuvînt-noțiune în sensul de azi. Căci, în caz contrar apar cel puțin două întrebări: care a fost acel cuvînt și în limba cărei religii a fost rostit? Ne apropiem de explicație dacă mergem dincolo de religiile moderne, în adîncul timpurilor, la Vede – primele tratate de înțelepciune, cărțile sacre ale hindușilor, scrise sub formă de *imnuri* cu cca cinci mii de ani în urmă. Limba sanscrită traduce noțiunea de "*Nada Brahma*" ca "Sunet-Dumnezeu" (într-un tot unitar). *Brahma* semnifică Absolutul, Forța creatoare, Sursa existenței, prima persoană a trinității divine. *Nada* înseamnă Sunet. De la el derivă *Nadi* – canale invizibile care conduc un element vital în corpul fizic, înțelese mai curînd ca niște conducători de curenți pranice (*Prana* = suflu, răsufare), sau curenți de forță vitală. În consecință, *Brahma* (Dumnezeu) se identifică cu *Nada* (Sunet) și cu *Prana* (Suflu). Alt termen sanscrit pentru Sunet este *Sabda* care înseamnă și Revelație. *Sabda-Brahman* este conștiința cosmică care, în involuția sa

(coborbîrea spiritului în materie), trece pe plan atmic. *Brahma* (*Brahman*), în unele interpretări, este identificat cu *Atma* (*Atman*) – suflu de viață, mișcare, dar care mai semnifică și Sinele suprem, prezent în fiecare om. Căutînd "Cauza ultimă", Vedanta o găsește în *Atma* – forța universală din care se emană totul și care cuprinde totul. Înțelepciunea veche hindusă tratează Universul ca un organism respirator. Iar viața, în manifestarea ei pe planul fizic, în sanscrită se numește *Prana* (cea care îndeplinește funcția vitală fundamentală de respirație și oxigenare, dar care mai semnifică și "viața ascendentă" – prin suflu se ascende la origini). De la *Prana* derivă alți termeni, care ne-ar interesa aici: *Pranatman* – conștiința sinelui; *Pranava* cuvînt sacru, echivalent cu formula sonoră magică (*Mantra*) AUM, dar care mai semnifică și Spiritul; *Prana-Vidya* – știința sufletului; *Pranayama* – retenția suflului (unul din cele opt stadii ale sistemului Yoga) sau exercițiu specific prin care se urmărește dobîndirea controlului respirației și al tuturor funcțiilor organice. Prin arta (știința) respirației, yoghinul atinge starea de transcendență (a transcende = a ieși, a păși dincolo...), comunicînd cu planurile superioare ale Existenței. *Yoga* înseamnă "legătură", "unire" (cu Totul). Așadar, noțiunile de Dumnezeu, Sunet, Suflu-Respirație, Sfînt, Suflet, Spirit nu numai că se află pe același plan, dar au aceeași sursă și, în mare parte, aceeași semnificație. Iar elementul fundamental care le unește pe toate este *Vibrația*. Ea stă la baza a tot ce există, de la macrocosmos la microcosmos, de la materia statică la cea vie. Vibrațiile străpung toate planurile Existenței și le unește într-un tot integral (unitatea lumii). De aici, rolul hotărîtor și importanța vibrațiilor în toate practicile spirituale. Vibrațiile subtile, "imperceptibile" constituie partea interioară și esențială a oricărei ființe (spiritul), iar cele "brute", "consistente" – partea de suprafață (materia). Vibrațiile se constituie în atomi, iar atomii generează viața. Suflul-Respirație, precum și Sufletul, la fel sînt vibrații. Același Inayat Han consideră că "filozofia sau științele, misticismul sau ezoterismul – toate vor fi de acord cu același lucru dacă vor atinge, fiecare în felul său, vîrfurile cunoașterii, și anume: în întreaga creație, dacă și se manifestă careva urmă de viață, aceasta-i vibrația", de aceea, "cu cît ne aprofundăm mai mult în taina vieții, cu atît mai mult descoperim că tot secretul ei e ascuns în ceea ce numim sunet". Omul nu numai că-și duce existența într-un ocean de

vibrații, dar el însuși este vibrație (afîbt pe plan fizic, cîbt și psihic). În științele Spirituale se consideră că unica metodă de aflare a Adevărului este metoda vibrațiilor. Compozitorul Richard Wagner împărtășește aceeași idee: "Cel ce cunoaște legea vibrațiilor cunoaște tot secretul vieții". În concepția misticilor, vibrațiile se manifestă (și deci pot fi receptate) sub trei aspecte – auditiv, vizual și senzitiv: urechea le aude, ochiul le vede (lumina, la fel, este vibrație), simțul le simte. Chiar și mirosul (precum, de altfel, și celelalte senzații) se produce pe planul vibrațiilor. Mirra (Mère), yoghin-femeie, percepea foarte real vibrațiile pe care le emanau diferite flori, cărora le dădea denumiri specifice în funcție de "vocea" lor. Intuiția (simțul "al șaselea") precum și celelalte tipuri de percepție extrasenzorială, se desfășoară, la fel, în baza receptării unor vibrații de o natură specifică, foarte subtile. Cu ajutorul mantrei, yoghinul adună vibrațiile multiple și diverse ale corpului într-o singură undă. Întreaga ființă devine atunci o sonoritate compactă, care este sunetul fundamental, tonica propriului corp. Acest fascicul vibrator, de o concentrare-energie enormă și plin de "intenție", se avîntă în ceruri. Cunoașterea tainei sunetului și a respirației devine, astfel, un instrument de dirijare, acordaj, control și valorificare a vieții (a viului din corp). Un astfel de comportament față de sunet a dus cu timpul la crearea unei științe și arte psihologice specifice – *Mantra-Yoga*. Yoghinul reglementează, prin vibrațiile muzicii, ritmul circuitului sanguin, al inimii și al ciclului respirator (inspirație-expirație; NB: "inspirație" = stare de maximă tensiune creatoare, dar și = intrare în Spirit). Procedul conduce ființa de la vibrațiile audibile la cele interioare, de la sunet la suflu pur. Procesul poartă denumirea de *Sura*, ce semnifică "sunet" și "suflu" în același timp, pentru că au același izvor – suflul "psihic" interior.

Așadar, "marea vibrație" a Materiei, provocată de contracțiile și expansiunile Universului (comparate cu funcția "plămînilor" lui; J.-P. Soulier zice că "nimic nu ne împiedică să ne imaginăm un univers-acordeon") dă nașterea *Pneumei*, "marii respirații" cosmice, generatoare de viață. Dicționarele latine tălmăcesc cuvîntul Anima ca "aer", dar și ca "suflare-respirație", și ca "viață", și ca "suflet" (Cicero: "Animum alii animam" – "Sufletul, după unii, este aer"). Cuvîntul ebraic Ruah semnifică "vînt", dar și "duh". Franțuzescul

Air semnifică "aer", dar și "arie", "melodie", "cântec" (pentru că, pînă la urmă, adevăratul cînt nu este altceva decît o suflare audibilă, un murmur izvorît din piept. NB: procedeul de "vibrato" vocal, precum și "tremolo" la vioară, dau un efect psihologic deosebit). În slavonă, la fel, "duh", "duhovnosti", "dîhanie" au aceeași rădăcină.

Dar să revenim la Revelația creștină, exemplificînd problema în discuție prin Psaltire, care este considerată cea mai "sfîntă" carte a credinței creștine, dar și care este în modul cel mai direct legată de muzică. Sfîntul Vasile cel Mare începe "Cuvîntul înainte la psalmi" cu afirmația: "Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu" (NB: in-suflată). Facem o paranteză potrivită aici, citîndu-l pe ilustrul poet persan al sec. XIV Hafiz, care scrie: "Mulți vorbesc că viața (sufletul) a intrat în corpul uman prin muzică; adevărul este însă că însăși viața este muzică". Poetul afirmă că se bazează în cele spuse pe vechea legendă, care povestește că Dumnezeu, creîndu-l pe om din țărîna pămîntului, a rugat sufletul să intre în trupul creat. Sufletul însă liber prin însăși natura sa, nu dorea să fie întemnițat în vreo formă materială. Atunci Dumnezeu a rugat îngerii să-i cînte, după care sufletul, vrăjit de muzica auzită, a intrat în om. Spiritualistii consideră că nu există un mijloc mai eficient de a atrage spiritul de pe planul libertății lui pe planul fizic decît prin muzică (atragem atenție la fenomenul "Incantație").

"Cuvîntul" din Sfînta Scriptură, fiind in-suflat (adică în-suflețit) de Dumnezeu, devine "dumnezeiesc". Cuvîntul-suflare este deci supremul din noi. Este supremul, pentru că este viul propriu-zis, viața, iar superior suflului vital nu există nimic altceva (cea mai mare groază îl cuprinde pe om cînd "nu-i ajunge aer", simțind, prin aceasta, cum "fuge" viața – alte crize organice nu le percepe atît de "direct"). În India există o sectă religioasă, membrii căreia poartă tot timpul pe gură și nas o pîbnză pentru a nu strivi, prin valul respirației, microorganismele din preajmă, care, la fel, poartă suflarea lui Dumnezeu. "La început era Cuvîntul – Toate printr-însul s-au făcut și fără el nimic nu s-a făcut – Întru el era viața...". Dar de ce, atunci, era cuvîntul, și nu suflul-respirația? Pentru că suflul-respirația nu era ceva abstract, neutru, ci purta un sens – și anume sensul fundamental! – era izvorul și esența viului (a

dat sens la tot ce urma să existe)^{*)}. De aici, Cuvânt = Logos (rațiune cosmică, sens, verb, discurs). De menționat că Mantra, la fel, se traduce din sanscrită "discurs". De aceea, zicînd că la "început a fost respirația", ar fi echivalent cu "la început a fost cuvîntul". Sufletul-Suflu este nemuritor pentru că este parte a Pneumei universale veșnice. "Religie" înseamnă "re-ligă", "re-legătură" cu Dumnezeu, cu Izvorul primar, ceea ce semnifică dorința ascunsă de a simți cu toate fibrele "starea inițială", de a te afla în contact și armonie cu ea. "Inițiere", în sens sacru, înseamnă, "intrarea în taină", "intrarea în starea inițială", a originilor (nu de nostalgia acestor origini vorbește Mircea Eliade în "Nostalgia originilor"?). Credința este, pe drept cuvînt, un sentiment "orb" (ca și iubirea), pentru că se produce pe planul inconștientului. Credința (și Dumnezeu) anume din acest motiv nu se judecă cu mintea, dar se prinde cu simțirea (de aici, rolul central al inimii în credință). Stabilirea "re-legăturii" se produce prin trăire. Dumnezeu nu este o reprezentare (imagine) concretă, dar o stare interioară. Iar dacă i se dă un chip, acesta este însuși chipul omului, pentru că Dumnezeu e în om și poate fi "întîlnit" doar acolo ("Găsi-ți-l pe Tatăl ceresc în interiorul vostru", zice Hristos). De aici, Trinitatea cu cele trei ipostaze ale uneia și aceleași ființe (o întrebare deloc retorică: eroul principal al Sfintei Scripturi cine este, totuși: omul sau Dumnezeu?)

Psaltirea este precedată de următorul motto: "Întru slava Sfintei și celei de o ființă și viață făcătoarei și nedespărțitei Treimi". În acest enunț se conține sensul fundamental al noțiunilor de Psalm (Imn, Cântare), de Dumnezeu, de Viață, de Om ("Întru slava"..., "de viață făcătoare"..., "Treimea celei de o ființă"). De menționat că Respirația-Suflu nu este doar categorie fizico-materială și fiziologică, mecanism de simplă alimentare a organismului cu oxigen. Prin importanța sa pentru planul vital (fizic, dar și spiritual, căci anume al doilea factor constituie esența, prin definiție, a ființei

---

*) La greci, "ființa" și "logosul" sunt unite în chip original în unul și același lucru;

ființa - ființarea și logosul-sensul constituie un tot indivizibil (A se vedea:

Heidegger M. Introducere în metafizică. București, 1999, p. 169).

umane), suflul se transformă, printr-o metamorfoză specifică, absolut deosebită, în dimensiune de altă natură, imaterială – în fenomen sufletesc, care se află cu totul pe alt plan al Existenței, vis-a-vis de cel material-fizic-fiziologic (cu toată legătura lor "directă"). Și toată taina sufletescului uman se află anume în acest mecanism de transformare a suflului în suflet, a "aerului" în "viață", a vibrației exterioare fizice în vibrație interioară psihică. Marii mistici au prins secretul acestui mecanism. De altfel, aceeași metamorfoză are loc și în cazul auzului care transformă vibrația mecanică a undelor sonore în conținut psihologic. De aceea, respirația e mai mult decât o caracterizează știința fiziologică, iar muzica este mai mult decât ne-o prezintă muzicologia și estetica.

În trinitate termenul al treilea reprezintă intermediarul, prin care celelalte două au posibilitatea de a-și uni acțiunea. Fiul se unește cu Tatăl prin Duhul Sfânt, și nicidecum altfel. O linie are două capete și, dacă privim la capete, sfânt două (Tatăl și Fiul). Dar dacă privim la linie – este una (Duhul Sfânt, care unește capetele). Mai devreme sau mai târziu extremele se ating ("coincidentia oppositorum"). De aceea, coborînd în noi și aflîndu-l acolo pe Dumnezeu interior (de exemplu, prin rugăciune, care e suflu – "cînt" interior), noi îl aflăm totodată și pe cel ceresc. Pînă la urmă, "cerurile sfînt în noi" (Paracelsus, sec. XV). Fiecare ființă este înzestrată cu "har divin", numai că el trebuie descoperit și valorificat. Problema constă în a ști ce să faci cu el (adică cu tine însuși).

Mai aproape ca orice de starea de "dumnezeire" se află starea de cînt. În toate religiile, muzica constituie mijlocul suprem în atingerea stării (grației) divine, în "palparea" directă a lui Dumnezeu. În continuare, Sf. Vasile scrie: "Fiindcă Duhul Sfânt știe că este greu să fim îndrumați pe calea virtuții, din cauză că noi disprețuim viața cea înaltă, ce a făcut? El a împreunat laolaltă cu dogmele plăcerea cîntului... Aceasta este cauza care a făcut ca să se ajungă la cîntările acestea pline de armonie ale psalmilor... Psalmul face să se nască în inima credincioșilor dorul după Dumnezeu. El este o faptă îngerească, o trăire cerească, o mireasmă duhovnicească. Ce poate fi mai înțelept, oare, ca această povață a învățătorului, care ne îndeamnă să cîntăm?" NB: Sfînta Scriptură a fost "insuflată", adică "sugerată" omului de către Dumnezeu în sensul de "Fă așa

cum îți zic Eu și va fi mai bine pentru tine". În continuare, citim: "Psalmodia aduce cu sine tot ce poate fi mai bun: Iubirea" (să ne amintim ce zicea Enescu: "a cânta înseamnă a iubi", iar Wagner considera muzica prin excelență artă a iubirii). "Numai aici (în psalmi – I.G.) poate să se găsească teologia cea desăvârșită..., aici nădejdea învierii..., aici dezvăluirea tainelor celor nepătrunse... Profetul a armonizat cartea aceasta cu instrumentul numit Psaltire, pentru că el a voit să se arate cu aceasta harul Duhului Sfânt, care răsună în ea, întrucât Psaltirea își are cauza sunetelor venite din sus, îndemnându-ne cu aceasta ca și noi să ne deprindem a căuta cele de sus". În legende, se spune că David, care era și un neîntrecut cântăreț, a "primit" psalmii prin revelație, șoptiți fiindu-i de Duhul Sfânt. În literatura creștină medievală, deseori se întâlneste metafora prin care cel ce scrie Scriptura se asemuiește cu un instrument muzical, la care cântă Duhul lui Dumnezeu.

Dimensiunea fundamentală comună a muzicii și a Vieții este mișcarea. Tonul, elementul primar al muzicii, luat în sine, este deja pulsație vie. "Tot ceea ce sună are în sine un fel de freamăt". Această observație a lui Leibniz se potrivește cum nu se poate mai exact noțiunii de ton muzical, care este anume "freamăt", "murmur". Tonul-vibrație, în relație cu alte tonuri, formează așa numitul "mod" muzical, care poate fi asemuit fără vreo exagerare cu un micromodel al universului. Și anume: în centru se află tonica (soarele), în jurul căreia se află, respectînd relațiile de subordonare (de atracție-respingere, mai apropiate-mai îndepărtate) celelalte tonuri (planete). De aici, caracterul "viu" al modului, generator de dinamism, tensiune, energie, magnetism, care "tulbură" sufletul. Dacă în alte arte mișcarea este doar intențională, în muzică ea se prezintă în toată nuditățile și nemijlocirea sa, este fizic palpabilă. Muzica, prin curgerea ei vie, nu face aluzie la nici un fel de formă statică (ca linia, culoarea sau chiar cuvîntul). Forma muzicii e forma aerului, a focului. Muzica creează rezonanța subtilă, care pune în vibrație întreaga ființă, transformînd materia în supra-materie, în Duh. Altă dimensiune fundamentală a muzicii și a Vieții este ritmul. În muzică ritmicitatea are două capete. Cu unul se sprijină pe ritmul general al universului, al naturii, cu altul – pe cel al organismului uman. De aceea, ritmul muzical "permite Eu-lui a se regăsi pe sine însuși" (Hegel), atît pe plan exterior, cosmic, cît și pe plan interior.

Ritmul ține de categoria "timp". Numai că timpul muzical (sonor) nu este totalmente echivalent cu cel fizic. Timpul fizic (omogen) evoluează doar din trecut, prin prezent, spre viitor. Timpul sonor (eterogen) favorizează asocieri în toate trei planuri. De aceea, atunci cînd sîntem "în muzică", dispăre senzația vremelniceului, simțind cum prin noi "curge eternitatea". De aici, trăirea profund afectivă și directă a "ieșirii dincolo", de aici, plăcerea supremă, extazul, încîntarea în urma muzicii ("încîntare" = intrare în cînt, în stare de muzică). Muzica, astfel, devine "purtătorul de cuvînt" al lui Dumnezeu, al originilor.

Anume muzica, și nu artele adresate ochiului, conduce direct la "izvor". Sunetul ajunge mai departe (în profunzimi) decît lumina (chiar fizic-obiectiv: ultrasunetul pătrunde dincolo de undele electromagnetice ale luminii). Cronologic, la scară cosmică, lumina apare după sunet, lumea vizibilă – după cea invizibilă. Explicația științifică este că vibrațiile luminii au nevoie de alte condiții fizice pentru a se produce. Aceași cronologie o urmărim și în Revelații. "La început era Cuvîntul", dar "întuneric era deasupra adîncului și Duhul lui Dumnezeu se purta pe deasupra apelor. Și a zis Dumnezeu: "Să se facă lumină!". Și a fost lumină". De aici, ceea ce este auzit vine dintr-o realitate mai profundă decît ceea ce poate fi văzut. Aceași succesiune se respectă și în cazul omului pe plan fiziologic: mai întîi el respiră și aude (încă în uter) și abia apoi, după naștere, vede.

Muzica este considerată din totdeauna *ars-caelestis*, *ars-divinus*, *ars-mysterium*, pentru că ea este o copie miniaturală a legii fundamentale a Existenței. Și dacă sunetul a stat la origini, atunci din nou putem reveni, spiritualicește, prin el, la Marele Început. Omul devine spiritual nu prin respectarea unei religii. A trăi spiritual înseamnă a intui că universul este o simfonie, iar fiecare din noi – o notă din ea, și că sensul vieții constă în a te putea acorda perfect la Armonia lumii.

Repere bibliografice

- ▶ Bălan George. *Le Sacré à la lumière de la Musique*. Sankt Peter (Germania), ed. Musicosophia, 1995.
- ▶ Bălan George. *Misterul Bach*. București, ed. Florile dalbe,

1997.

- ▶ Dicționar de teosofie-esoterism-metafizică-orientalism-masonerie. București, ed. Herald, 1996.
- ▶ Fritjof Capra. Taofizica. București, ed. Tehnică, 1995.
- ▶ Hazrat Inayat Han. Mistițizm zvuka. Moscva. "Sfera", 1998.
- ▶ Leakey Richard. Originea omului. București, ed. Humanitas, 1995.
- ▶ Psaltirea proorocului și împăratului David. București, ed. Institutului biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române.
- ▶ Quaquelin Michel. Influențe cosmice asupra comportamentului uman. Cluj-Napoca, ed. Divya, 1995.
- ▶ Sfinta Scriptură. București, Tipografia cărților bisericești, 1936.
- ▶ Soulier Jean-Pierre. Enigma vieții. București, ed. Medicală, 1991.
- ▶ Shmakov Vladimir. Osnovî Pnevmatologhii: Teoreticheskaia Mehanika Stanovlenia Duha. Kiev, "Sofia", 1994.

FILOZOFUL ȘI MUZICA

N-a existat, cu siguranță, nici unul din marii gânditori ai lumii care să nu fi meditat profund asupra muzicii, lăsând pagini sau tratate întregi despre ea. Căutînd răspunsuri la marile întrebări ale omului - "ce este viața?", "cine sînt eu?", "care-i rostul existenței?", - ei au ajuns, în mod firesc, la muzică. Care ar fi cauza? Să rezide ea în faptul că muzica îi deschide omului sensuri pe care alte fenomene nu i le pot deschide? Ea-i șoptește adevărurile supreme prin faptul că vine de acolo și pătrunde pînă acolo unde altor lucruri nu le este dat să pătrundă? Se vede că nu e deloc întîmplător faptul că bătrînul Freud, inegalabilul explorator al abisurilor noastre, cel care a schimbat fața psihologiei secolului XX, a cedat în fața muzicii (nu însă și în fața altor arte) în căutările sale. A intuit el oare că muzica ține de profunzimi și mai mari, absolut insondabile? Oare nu din această cauză a declarat că este "ganz unmusikalisch" ("absolut amuzical")?*) Să nu fi auzit oare Freud nimic în muzică? Sau să fi văzut în ea un pericol pentru teoria sa? Probabil că Freud a înțeles mai bine ca alții că tentativa de a înălța o construcție "teoretică" despre muzică în legătura ei cu sufletul uman este lipsită de perspectivă. Vine muzica vie și răstoarnă orice construcție "științifică" despre ea.

Marile clarificări psihologice asupra muzicii țîn, se vede, de viitor. Psihologia mai are mult de muncit aici. Dar terenul continuă să-l defrișeze, așa cum întotdeauna a făcut-o în istorie, știința științelor, filozofia. E paradoxal la prima vedere: cele mai adevărate și profunde definiții, precum și cele mai frumoase și înălțătoare cuvinte despre muzică le-au rostit nu muzicienii, ci filozofii. Muzicienii n-ar fi capabili sau n-au timp s-o facă? Cauza e alta. Muzicianul, creatorul muzicii, vede în ea altceva, o vede sub alt unghi, cel al meseriei, preocupat fiind, în special, de problema "facerii" ei. Nemuzicianul însă, liber fiind de aceste griji, dar îndrăgostit genetic de ea, o privește din alt context: cel al vieții intime și al existenței în general. De aceea, el o concepe ca fenomen supramuzical -- sufletesc și spiritual.

---

*) Caîin A., Caîin J. Freud și muzica. București, 1997.

Omul de mult a pus semn de egalitate între muzică și psihologie (încă Platon, dar și alții, recomanda să se trateze cu cîntece "de vrajă", iar înțelepciunea populară a observat că "doina nu e numai cîntec, doina este un descîntec"), precum și între muzică și filozofie ("muzica este adevărata filozofie", Schopenhauer). Dar dacă psihologia nu poate turna pe deplin muzica în tiparele sale (cazul Freud), apoi nici filozofia nu reușește să facă acest lucru. Și atunci, arta artelor îl face pe filozof să recunoască: "Șimți cum muzica te desăvîrșește. Devii tu însuși o capodoperă. Cu fiecare ascultare îmi pare că devin mai filozof, un mai bun filozof decît cel care mă credeam" (Nietzsche)*). E. Cioran însă ajunge și mai departe: "Nu mai pot citi pe filosofi... Cît de departe este filozofia de contopirea cu realități care palidifică definitiv lumea ideilor în fața muzicii și misticii". Cioran n-a fost un mistic, a fost un filozof foarte "treaz". Autorul "Tratatului de descompunere" a trecut prin prisma viziunii sale "pesimiste" asupra existenței tot ce a putut trece. N-a reușit să facă acest lucru însă și cu muzica. A abandonat comunicările cu ea pe un timp, căutînd "adevărul" în altă parte. Dar s-a reîntors, ca acel fiu rătăcitor, la ea, regretînd ceea ce făcuse. "Perioadele în care muzica nu m-a interesat au fost și cele mai pustii, mai mizerabile. Odată cu ștergerea ei a început decăderea mea"**) .

Cazul Cioran este un caz-model al clasicei și celebrei relații filozof-muzică. De aceea, vom continua discuția propusă, exemplificînd prin cugetările sale asupra celui mai enigmatic dintre fenomene. Întreaga operă a lui Cioran este impregnată de pasaje muzicale. Ca un ecou de peste milenii vine el să completeze ceea ce n-au reușit să spună alții despre muzică. Ce-a fost muzica pentru Cioran? Ce-a văzut (ce-a auzit?) și ce i-a spus ea filozofului?

E greu, dacă nu chiar cu neputință, să spui ceva clar despre muzică. De îndată ce încerci să spui ceva clar despre ea, te înfilnești, dureros, cu incapacitatea de a face acest lucru. Puțini reușesc să toarne simțul în cuvînt. Și doar foarte puțini pot face acest lucru atunci cînd simțul este născut de muzică. Cioran e printre cei fericiți la acest capitol. A reușit s-o facă pentru că a scrutat muzica nu ațit

---

*) Cf: Balan George. Cum s[ascult[muzica. Bucure]ti, 1998,**)

*) Cioran]i muzica. Bucure]ti, 1997.

cu judecata minții, cât cu cea a spiritului, cu acea "raison de coeur" ("rațiune a inimii"), de care zicea Pascal în cazurile când trebuia să pătrundă în esența lucrurilor. Cioran a reușit să găsească Metafora eruptă din cel de-al "șaselea simț", unicul simț cu care poți prinde muzica. Iar cuvîntul născut de simț devine el însuși muzică. Or, despre muzică se poate vorbi doar în limbaj "muzical", când însuși cuvîntul despre ea devine muzică ("arta piere prin repovestire și analiză, dacă nu cumva acestea creează un nou obiect de artă", ne atrage atenția Anatol Vieru, compozitorul)^{***}) E tocmai ceea ce face Cioran, a cărui inima a fost "acordată din naștere", după spusele lui, în tonalitate muzicală.

Pentru Cioran muzica este...

... *mod suprem de simțire*: "E greu de știut la ce face apel în noi muzica; ceea ce este sigur e că ajunge într-o zonă atât de profundă, încît însăși nebunia n-ar putea ajunge pînă acolo!" (Argument la teza de mai sus despre psihanalistul Ferud?-- I.G.). "Sînt invazii muzicale de o fascinație absolută, după care sinucigașii îți par diletanți, marea ridicolă, moartea o anecdotă, nefericirea un pretext și dragostea o fericire. Nimic nu mai poți face și nimic nu mai poți gîndi". "Toate stările sufletești se transformă în trăire muzicală și primesc caractere noi, deoarece ea adîncește și subtilizează toate stările pînă la vibrație, topindu-le în convergențe și imaterialități sonore".

... *mod suprem de trăire*. Viața nu este altceva, pînă la urmă, decît trăire. Totul pornește de la a exista. În numele acestui act, se fac toate cîte se fac. Trăirea supremă însă, după Cioran, s-ar afla în muzică. "Viața nu ține decît durata fiorurilor noastre. În afară de ele, ea-i pulbere vitală. Ce vezi, ridică la rangul de vedenie; ce auzi, la nivelul muzicii. Căci: în sine, nimic nu este. Vibrațiile noastre construiesc lumea; destinderile simțurilor, pauzele ei." Dar muzica nu e forma superioară de trăire doar a celor pămîntești. Ea e singurul mijloc care ne poate prilejui trăirea Absolutului.

... *absolutul trăit*. Muzica "e singura artă care conferă un sens cuvîntului "absolut". E absolutul trăit". "Muzica unește omul cu infinitul, subiectivul cu transcendentalul. Infinitul aieva, un nonsens pentru filozofie, e realitatea, esența însăși a muzicii". Ea e

---

***) Vieru Anatol. Cuvinte despre sunete. București, 1994, p. 10.

"convertirea infinitului în formă, e mijlocul prin care ne vorbește Timpul".

... *trăirea unei lumi noi*. "Pasiunea muzicală se substituie tuturor formelor de viață care n-au fost trăite". Prin muzică, "trăiești o lume nouă, deosebită de cea în care viețuiești obișnuit". "Iubesc aceste vibrații care se nasc după o mare tristețe; o altă lume începe atunci, în care nu mai cauți sentimente, deși sînt și nici pasiuni, deși au născut-o. În această lume respiră atît de des muzica". Starea muzicală naște, neapărat, lacrimi fie vizibile, fie invizibile. De aceea, muzica și lacrimile se află mereu în vecinătate. "Nu pot să fac o diferență între lacrimi și muzică", zicea Nietzsche. La care Cioran adaugă: "Cine nu înțelege cu iuțeala fulgerului acest lucru înseamnă că n-a trăit nici o clipă în intimitățile muzicii". Muzica, "plecînd de la regretul paradisului, dă naștere la semnele acestui regret, la lacrimi". Filozoful compătimește omul care nu simte muzica pînă la lacrimi: "Vai de cel ce nu mai are lacrimi pentru muzică". Dar, ca să încheie problema raportului dintre suflet și muzică, Cioran observă: "De n-am fi avut suflet, ni l-ar fi creat muzica".

... *însăși existența, în sine*. "Putea-vom auzi melodia tainică a fiecărui lucru? Putea-vom asculta un zîmbet? Și ochii văd ei într-adevăr dacă nu emană o muzică îndepărtată și dulce? Ce sunete pleacă din priviri și mor în umbra melodioasă a inimii? Totul prinde glas timid și lucrurile parcă-și înalță acordurile spre cer". Cînd toată existența devine muzică și toată ființa ta un tremur, iată unde încetează regretele". Dar care regrete? În primul rînd acela "de a nu fi viață pură, adică regretul de a nu fi viața din mine un cîntec".

... *însăși firea omului*. "Nu este infinitul cadrul nostru și nu este muzica temperatura noastră? Nu măsurăm totul în raze și-n sunete? Nu ne sugrumă propriile vibrații, cîntecele noastre ascunse și melodiile definitive și ultime?" Sufletul nostru "muzical" prinde realul într-o vibrație nemijlocită. Și dacă muzica e implantată în firea lui, omul nu poate să nu rămînă dezarmat în fața muzicii, "impermeabil muzicii", cum zice Cioran.

... *înfrîngere de rezistență în fața ei*. "Lipsit de mijloace de apărare împotriva muzicii, mă văd nevoit să-i îndur stăpînirea despotică, devenind, după bunul ei plac, zeu sau zdreanță". "Cine n-a dorit niciodată distrugerea muzicii, acela n-a iubit niciodată muzică".

... *mijloc de cunoaștere a omului*. "Nu poți cunoaște un om decît după nivelul la care s-a ridicat muzica în sufletul lui". "Știm mai multe despre un necunoscut care i se dedică decît despre cineva care e insensibil la muzică și de care ne lovim zilnic".

... *fenomen transpsihic*. "Finalul muzicii lăuntrice e o topire într-un andante cosmic".

... *extaz suprem*. "Extazul este precedat totdeauna de o dispoziție muzicală... Mariana lui Iisus, din Quito, în urma invitației unei prietene, Petronilla, venită în vizită, începu să cînte la chitară. După primele acorduri, cade în extaz o oră întreagă, cu ochii fixați spre cer". Astfel, zice Cioran. "extazul este suprema posibilitate de muzică"? "Extazul muzical întîlnește extazul mistic. Ai sentimentul că atingi stări supreme, dincolo de care nu mai poți să mergi".

... *creatoare a stării de imponderabilitate*. "Simt cum îmi pierd materia, cum cad rezistențele fizice și cum mă topesc armoniile și asemănările unor melodii interioare. O senzație difuză, un sentiment inefabil mă readuc la o sumă nedeterminată de vibrații, de rezonanțe intime și de sonorități învăluitoare... Cum aş putea prin cuvinte să descriu cum cresc melodiile, cum vibrează tot corpul, integrat într-o universalitate de vibrații... Am pierdut în momentele de muzicalitate interioară atracția înspre materialități grele, am pierdut substanța minerală..." Dar, "starea muzicală nu este o iluzie, fiindcă nici o iluzie nu poate da o certitudine de o așa ampoare, și nici o senzație organică -- de absolut".

... *limbajul transcendenței*. "Muzica este singurul răspuns pe care l-a putut da omul glasurilor cerești". "Bach este agentul direct al despămîtenirii. E atîta transcendență în cîte o vibrație de violă". "După Variațiunile Goldberg nu mai există nimic, decît o plenitudine fără conținut, care-i singurul mod de a atinge Supremul". "Numai orga ne face să pricepem cum eternitatea poate evalua".

... *sublimul atins*. "Bach este un alt cuvînt pentru sublim". "Muzicienii? Senzuali ai sublimului".

... *palparea lumii divine*. "Dacă Dumnezeu ar fi făcut lumea noastră atît de perfectă pe cît Bach lumea divină!". Muzica este poarta de intrare în această lume, este mijlocul prin care omul o poate avea ca trăire reală. "La ce bun să-l frecventăm pe Platon, cînd un saxofon ne poate face la fel de bine să întrezărim o altă lume?" În muzica lui Bach, Cioran aude "o imensă și irezistibilă chemare ce

răsună profetic în ea. Și care este sensul acestei chemări dacă nu să ne scoată din lumea aceasta?... Bach ne invită la o cruciadă pentru a descoperi în sufletul omului amintirea unei lumi divine". Muzica ne transpune "în lumea noastră ideală, în lumea în care ar fi trebuit să trăim, ea ne trezește regretul de a nu fi ceea ce ar trebui să fim". "... Și această lume numai muzica o poate aduce. Toate celelalte arte descoperă viziuni noi, configurații sau forme noi; numai muzica aduce o lume nouă". Muzica te poate face să cunoști "nostalgia paradisului pierdut", dar și să atingi, iarăși, prin ea, acest paradis. Muzica lui Mozart, pentru filosof, este "muzica oficială a paradisului".

... *aducătoare de fericire supremă*. "În istoria omenirii, doar în Mozart fericirea a atins o adâncime". "Fericirea este o pauză fermecătoare, pe care am bănuțit-o în meditațiile pastorale ale muzicii secolului al XVIII-lea". Muzica mai este "refugiul sufletelor pe care le-a rănit fericirea".

Iar dacă ai căutat în viață toate soluțiile de salvare și nu le-ai găsit, adresează-te muzicii. Ea este:

... *salvarea noastră supremă*. "Nimic nu m-a ajutat, nimic. Și de n-aș fi avut la îndemână Largo-ul din Concertul pentru două viori de Bach, de câte ori nu m-aș fi isprăvit? Lui mă datoresc".

... *mod de cunoaștere a adevărului suprem*. "Aș vrea ca adevărurile să fie purtate de armonii mozartiene".

... *mod de gândire supremă*. "Meditația muzicală să fie prototipul gândirii în genere? Oare a urmărit un filozof un motiv pînă la capăt, pînă la epuizare și pînă la limita lui, așa cum face un Bach sau un Beethoven? Gîndire exhaustivă există numai în muzică. După cei mai profunzi cugetători simți nevoia s-o iei de la început. Numai muzica dă răspunsuri definitive".

... *iubire, dar și depășirea însăși a iubirii*. "De ce omul cîntă în iubire? Fiindcă iubirea lui nu e sigură de împlinire. În muzică, o iubire adîncă își descoperă propriile sale timidități. Este ca și cum iubirea ar vrea să scape de sine însăși". "De chinurile iubirii poți scăpa dizolvîndu-te în muzică". "Dacă am fi siliți să alegem între muzică și femeie, cine știe dacă nu am alege înțîia. Deși amîndouă îți procură senzații de o ameteitoare înălțime, totuși numai muzica te suspendă în infinitul voluptos al neîmplinirii. Cu femeia ești obligat să consumi și să reverși ceea ce în tine este izvor pur; niciodată prin

muzică, al cărei indefinit complex îți permite să nu te împlinești niciodată. Căutăm femeia pentru mai puțină singurătate, iar muzica pentru a ne adînci singurătățile".

...*"echivalentul" lui Dumnezeu.* "Bach este totul. Și ce este acest tot? Dumnezeu însuși. Panteismul, fără justificările muzicii, este un nonsens". "Cînd ascuți pe Bach vezi cum se înfiripă și crește în ochii tăi Dumnezeu. Căci muzica lui este generatoare de Divinitate". "Un muzician, la o adică, poate aspira la rolul de demiurg". "Și cînd te gîndești că atîția teologi și filosofi și-au pierdut zilele și nopțile în căutarea argumentelor pentru existența Lui, uitînd singurul argument valabil: Bach". "Dacă e cineva pe lumea aceasta care să-i datoreze totul lui Bach, acela e Dumnezeu".

... *depășirea sentimentului de moarte.* "Numai în muzică și în iubire există bucuria de a muri... Te bucură gîndul unei morți care te-ar scuti să mai supraviețuiești acelor momente. Bucuria de a muri, care n-are nici o legătură cu ideea și conștiința obsedantă a morții, se naște în marile experiențe de unicitate, cînd simți perfect cum cea stare nu se va mai întoarce niciodată. În muzică și în iubire numai sînt senzații unice..." "A trăi sub semnul muzicii înseamnă oare altceva decît a muri cu grație?" "A fost o vreme în care, neconcepînd o eternitate care să mă despartă de Mozart, nu mă mai temeam de moarte. La fel s-a întîmplat cu fiecare muzician, cu întreaga muzică".

... *suprafilozofie.* "Fără patimile tulburi ale muzicii, ce-am face oare cu simțirea caligrafică a filozofilor?" "Despre evidențele din urmă ce-au spus filozofii? Nici cît un acord din simfonia neîmplinită a lui Schubert". Ce-o fi vrut să spună Cioran prin astfel de afirmații? Că filozofia, știința științelor, se lasă dezarmată în fața muzicii, arta artelor? Nu cred că e o întrebare prea îndrăzneată. "Dacă s-ar putea traduce în cuvinte în mod amănunțit, mai zicea Schopenhauer, ceea ce spun sunetele unei compoziții muzicale, s-ar putea obține o explicație completă a lumii". Cioran mai recunoaște supremația muzicală asupra filozofiei și în alt plan -- cel al evoluției spirituale a Europei postrenascentiste: "Dacă, în ordinea spiritului, am vrea să cîntărim reușitele Europei de la Renaștere și pînă-n zilele noastre, izbînzile filozofiei nu ne-ar reține atenția, filozofia occidentală nefiind cu nimic superioară celei grecești, hinduse ori chineze. În cel mai bun caz, ajunge la nivelul lor în cîteva puncte..."

Lucrurile stau altfel în ce privește muzica, această mare răscumpărare a lumii moderne, fenomen fără echivalent în nici o altă tradiție. Prin muzică Occidentul își dezvăluie chipul și atinge profunzimea. În creația muzicală și-a proiectat întreaga originalitate, rafinamentul, misterul și capacitatea de inefabil. A iubit rațiunea pură pînă la perversitate; adevăratul său geniu a fost, cu toate acestea, afectiv. Fără muzică, Occidentul n-ar fi produs decît un stil de civilizație oarecare, previzibil... Cînd își va face socoteala finală, doar muzica va sta mărturie că nu s-a irosit în zadar, că într-adevăr are ceva de pierdut".

În simțirea și înțelegerea a ceea ce spune muzica, Cioran pare să fi ajuns pînă la capăt. Or, el a reușit să obțină acest lucru pentru că a știut cum s-o interogheze, altfel zis, cum s-o asculte. Pentru că ea nu spune tuturor ceea ce i-a spus filozofului. Depinde ce auzim în muzică, căci mulți ascultă... "Cîți au urechi pentru substratul muzical permanent?", întreabă Cioran. Și, ca să pună definitiv punctul pe "i", afirmă: "În afară de muzică totul e minciună". Rămîne să ne convingem...

AUZIM NOI, OARE, MUZICA?

*"Ascultînd muzica descoperă-ți capul,
căci stai la o masă cu zeii"*

(Grigore Vieru)

Într-adevăr, ascultînd-o, o și auzim? Sau credem doar că auzim ceea ce ne vorbește, intim și profund, cea mai misterioasă dintre arte? Nu cumva, îmbătați de frumusețea ei de suprafață care ne atinge partea, la fel, de suprafață a Eu-lui, credem că aceasta ar fi ceea ce încearcă ea să ne spună cu adevărat? Desigur, muzica ne cucerește, în primul rînd, prin frumusețea sa. Și aceasta este una din calitățile sale de fond, prin care tentează, intimidează și provoacă omul. Dar îl provoacă la ceva mai profund. Și aceasta ar fi, poate, provocarea supremă, pentru că e provocare la cunoașterea de sine. Or, drumul spre muzică nu este altceva decît drumul spre sine. Prin natura sa eminentemente intimă și substanța eterică din care-i turnată, muzica se descoperă a fi cea mai adecvată și directă modalitate de explorare interioară. Teoria audiției muzicale consideră că a vedea (a auzi) într-o melodie frumoasă doar o melodie frumoasă, înseamnă a te afla în relații încă foarte îndepărtate cu muzica. Într-o mazurcă sau vals de Chopin, de exemplu, un veritabil auzitor de sunete va auzi nu atît mazurcă sau vals, cît - muzică. Diferența e mare. Parfumul sonor, precum și fabula (titlul lucrării, programul prescris, cuvintele în genurile vocale) sînt doar "teatralul" din muzică. Arta sunetului pur însă ține în cea mai mică măsură de teatralitate. În muzică, muzica vorbește cu ea însăși. De aceea, va rămîne dezamăgit cel care va căuta să găsească într-o mazurcă "pură" mazurcă. Acolo e mai mult decît atît, sau poate chiar mult mai altceva.

După cum cititorul adevărat citește între rînduri, la fel și ascultătorul elevat va auzi între sunete. Dincolo de fațada ce ne-o pune inițial în față, muzica ascunde altceva. Ascunde acea lume sensibilă, imperceptibilă la direct, din care se naște cea tangibilă. De aceea, "muzica ne este dată pentru a vedea invizibilul și a auzi inaudibilul" (George Bălan). Muzica apelează inițial la emoții și sentimente, dar a rămîne la acest nivel înseamnă a pluti veșnic la suprafață - la suprafața muzicii și a ta însuși.

Limbile vechi, sacre, fixau mai bine decît cele moderne fenomene și manifestări ascunse ale lumii subtile. Sanscrita, de exemplu (limbă "muzicală", unde intonația rostirii juca, pentru semantica cuvîntului, rolul hotărîtor), opera cu astfel de noțiuni ca: *Sabda* (Sunet), *A-Sabda* (Non-Sunet), *Dhvani* (rezonanța sugestivă pre-sonoră), *Sphota* (substratul intern și indivizibil al lui *Sabda* înainte de a se manifesta, adică un gen de pre-sunet, pre-logos, pre-concept). Pre-sunetul este rădăcina și născătorul sunetului; sunetul este încununarea non- (pre-) sunetului, este partea exterioară și materială a unei realități presonore. "Tot ceea ce poate fi văzut provine din ceea ce nu poate fi văzut", zice Novalis (parafrazîndu-l pe gînditor, am putea spune același lucru și despre "auzit"). Orice lucru finit tinde să exprime infinitul. Non-sunetul este tăcerea semnificantă și plină de dinamism a actului creator. Din tăcere apare sunetul, gîndul, cuvîntul, vorba înțeleaptă. "Sau taci, sau spune ceva mai bun decît tăcerea" (Anton Pan). În tăcere se acutizează văzul (și auzul) interior. Întîmplător, oare, Mozart considera pauza unul din efectele cele mai puternice în muzică? Să fie pauza muzica supremă? În sens de conținut, adică de trăire interioară (ceea ce și este muzica, în esența sa) - da. Despre o muzică puternică se tace, despre o simfonie ascultată pînă la capăt nu poți spune nimic. De ce? Nu numai din cauza că muzica cu greu se supune verbalizării, dar, în special, din cauza că ea exprimă o lume despre care doar se tace. Ea cheamă la profunzimi și mai mari - la sursă, la tăcere. Sufletul (și tot ce este mai suprem pentru om) își are rădăcinile în această lume. "Hai mai bine să tăcem", își zic îndrăgostiții. Ei au dreptate.

La baza intonației muzicale stă "protointonația" (termenul muzicologului Veaceslav Medușevski). Intonația este precedată de protointonație - gătînța interioară pentru starea de contact sonor cu realitatea. Prin forma materială a intonației, noi percepem (facem legătură cu) protointonația. Mișcarea s-ar produce astfel: de la sensul psihico-spiritual - la protointonație și de la ea - la intonație. Poate, în mod similar, se naște și poezia adevărată? Poetul aude (simte), inițial, în interior, un ritm, o mișcare sonoră, o "curgere" meloritmă. După care "răsar" cuvintele concrete, în care este îmbrăcat spiritul acestei mișcări. Poezia, am putea spune, apare din "proto"-(sau din starea de) poezie. "Eternitatea tace. Trebuie să fii

mare poet ca s-o faci să vorbească", remarcă Jules Renard. Doar muzicii și poeziei adevărate le reușește pe deplin acest lucru.

Prin trecerea muzicii de pe planul interior pe cel exterior, adică prin transformarea ei din fenomen spiritual (ca necesitate intim-personală, "pentru sine") în fenomen estetic-artistic (pentru "scenă", "pentru altcineva"), se poate pierde din legătura ei cu substratul profund din care s-a născut (muzica adâncă, zice muzicianul Dan Scurtulescu, ignoră esteticul sau îl consideră o preocupare secundă). Savurăm parfumul sonorităților de suprafață, neauzind ce se întâmplă dincolo, în profunzimi. În evoluția sa istorică muzica a devenit, ca sonoritate, tot mai frumoasă și mai bogată. Nu putem pune pe cântar, în acest sens, ceea ce suna, de exemplu, cu peste două milenii în urmă în Grecia antică, și ceea ce sună acum. Dar, paradoxal lucru (la prima vedere)! - grecii nu aveau simfoniile și operele noastre de azi, dar erau mult mai "înebuniți" de muzică decât noi, situînd-o în fruntea valorilor. Filozofii timpului considerau că statul grec se ține, în mare parte, pe muzică și muzicanții săi. Ce găseau grecii în acele melodii "naive"? Nu cumva muzica adevărată, cea ascunsă între sunete, acestea din urmă fiind doar un pretext pentru trăirea unei realități de dincolo de ele? Ca fapt divers: chinezilor le plăcea să descifreze în tic-tacul ceasornicului "simfonii" întregi.

Osho, în "Psihologia ezotericului", vorbește despre o însușire deosebită de a putea asculta între cuvinte. Ceea ce nu este rostit, poate fi simțit. Folosind, în comunicare, cuvinte, noi folosim și tăcere (amintim de rolul pauzei în arta actorului: cu cît e mai mare actorul, cu atît, se zice, este mai mare pauza pe care o ține). Dacă auzim doar cuvintele, zice Osho, aceasta-i o comunicare de tip exterior. Dar dacă sînt simțite ("citite") și intervalele dintre ele, aceasta-i comunicare interioară, "inițiativă". Știința spirituală ține nu atît de cuvinte, cît de intervalele dintre ele. Dar oare muzica nu este, în acest sens, un Mare Interval între vorbele omului? În zadar, oare, se zice că acolo unde se termină cuvintele începe muzica? Dar ce este intervalul în muzică, adică intervalul muzical propriu-zis? Este sensul ei. Interval înseamnă "distanță", iar distanța trebuie parcursă, cucerită, trăită! De la un sunet pînă la altul se înaintează. În muzică fiecare sunet trebuie să fie eveniment - anume așa ea trebuie cîntată, dar și ascultată. De aici, muzica nu e atît *do și re*, cît **întîlnirea**

dintre *do* și *re*. "Muzica - măreață întâlnire dintre tonuri!", exclama Shakespeare. Să ne amintim de fenomenul "mantra" - formula sonoră magică prin care se obține starea de comunicare cu lumea de dincolo. Prima mantră sau mantra fundamentală este considerată vocabula AUM. Prin rostirea acestor trei sunete are loc trecerea din universul exterior spre cel interior. De la "A" (care se pronunță cu gura deschisă spre exterior), prin intermediarul "U", spre "M" (care se pronunță cu gura închisă spre interior). Acest fenomen, în alte cazuri, mai este numit și "Incantație" - la fel, o formulă magică, cântată sau recitată pentru a obține un efect supranatural, de "farmec", de "încântare". Un fel de incantații sînt psalmii, este rugăciunea, poate chiar cîntecul de leagăn și, in extenso, poezia, în general, și muzica, în special. Căruțașul (călătorul), pornind la drum, "aude", pe neprins de veste, o melodie pe care, mergînd, o fredonează aproape inaudibil... Acesta este adevăratul cînt, - muzica în sine! (Ar fi muzica "mantra" omenirii, care sună 24 de ore din 24 pe tot globul?). Apropo, cea mai frecventă vocală în muzică este "A" ("misteriosul" "A", după cum îl consideră hindușii) - primul sunet pe care-l pronunță omul la naștere și care mai stă și la începutul tuturor alfabetelor. Vocala "A", la fel, este baza pe care se construiesc (emit) celelalte vocale.

Desprindem, așadar, două feluri de a comunica cu muzica - exterior și interior, contemplativ și meditativ, pasiv și activ, estetic și spiritual. De aici, două feluri de a audia (sau de a face muzică, în general): audiere-delectare / reverie / sentimentalist-visătoare și audiere-pătrundere / participare / meditație / dăruire. În primul, caz muzica rămîne să sune în afara mea – și acesta este cel mai răspîndit tip de relație a noastră cu muzica. În cazul al doilea, ea sună în interior, constituind o parte a Eu-lui profund. În primul caz ea, făcînd apel doar la senzualul din noi, nu ne spune și nu ne aduce nimic important – agitînd ușor suprafața sufletului, ne reîntoarce acolo de unde ne-a luat. În cazul al doilea, ea ne transformă, ne edifică spiritul, ne fortifică și ne energizează Eu-l.

Facultatea de a asculta și auzi muzica s-ar putea sprijini pe simpla (dar simpla, oare?) facultate de a asculta, în general. Dacă am avea-o. Dar cine și cînd îl învață pe om să asculte? Cerem de la micuț să învețe să vorbească cît mai degrabă, dar nu și să asculte. De parcă a asculta este, pentru viața omului, mai puțin important decît a

vorbi. Cel ce știe să asculte învață lucruri multe (poate, într-adevăr, nu în zadar natura l-a înzestrat pe om cu două urechi și doar cu o singură limbă). Ce înseamnă însă a asculta cu adevărat? Înseamnă a-ți potoli interiorul, a-ți stăpâni ego-ul, a te deschide, a te conecta la firul gândirii interlocutorului, a fi activ lăuntric. Ascultarea devine, astfel, un proces activ, participativ și creativ. Or, același lucru se cere și în cazul ascultării muzicii. Dăruindu-te ei prin ce ai mai bun, ea te răsplătește cu ce are mai bun.

O altă deprindere necesară în a înțelege ce vrea să spună muzica este deprinderea de a asculta tăcerea care în cazul ascultării muzicii, își are funcția sa foarte importantă. Instalarea tăcerii (liniștii) atât pe plan exterior (prin izolare de cotidian, prin crearea unei atmosfere propice adevăratei comunicări cu un fenomen divin), cât și pe plan interior (reprimarea gândurilor și emoțiilor inoportune momentului) constituie o condiție *sine qua non* în a descifra sensurile inefabile ale muzicii. Aici este necesară o triplă tăcere (termenul lui George Bălan): tăcerea de pînă la audiție, tăcerea din timpul audiției și tăcerea, plină de ecouri, de după audiție. Însă această tăcere "la cub" pe orizontală trebuie neapărat susținută de tăcerea pe verticală (în intensitate). Coborînd, pas cu pas, în străfundurile Eu-lui și traversînd tumultul psihologic, să ajungem la tăcerea profunzimilor. Acolo viețuiesc liniștea și pacea eternă, armonia, înțelepciunea și iubirea. "Adîncul adîncurilor din om - acela la care n-au ajuns psihanaliztii moderni, dar în care vechii maeștri ai muzicii ancorează demult - este nu întuneric, ci lumină, nu zbucium, ci pace, nu conflict, ci iubire; lumină, pace, iubire - aceasta este esența intimă a omului", zice George Bălan. Muzica acolo trebuie să ajungă. Mai bine zis, acolo trebuie să ne conducă. Și acest lucru ea îl poate face mai firesc decît orice practică de meditație. De aceea, ca exemplu, ascultîndu-l pe Bach doar cu urechea emoțiilor de suprafață înseamnă a nu prea înțelege multe în Bach. Muzica marilor maeștri vorbește pentru alte niveluri din noi.

Anume prin auz (ascultare) se ajunge la inima lucrurilor, inclusiv la zonele abisale din noi. De obicei se consideră că prin văz omul ar dobîndi cea mai mare parte de informație despre lume și viață. Este spus corect, dacă e vorba de aspectul vizibil, de suprafață, cantitativ. Dar omul simte că aceasta nu-i este suficient și caută să descopere "ochiul al treilea", cel interior. Auzul este mai eficient în

prinderea informației subtile. El e mai activ decît văzul, căci e mereu în căutare. Văzînd un lucru, ne liniștim cumva, căci ne devine mai mult sau mai puțin clar acest lucru. Auzul însă permanent ține imaginația în stare activă, cerîndu-i să descifreze nuanțe tainice. Auzul are nevoie neapărat de activitatea intuiției care citește sensuri știute doar de ea. De aceea, probabil, informația muzicală e cea mai tainică și seducătoare, muzica vorbind cu lumea invizibilă la direct. O comunicare devine cu atît mai cuceritoare, cu cît mai multă informație "intuitivă" conține în sine (metafore, alegorii, litote, sinecdoco și alte figuri de stil). Comunicarea muzicală este, în acest sens, totalmente intuitivă. Muzica nu este altceva decît o Mare Metaforă. Dicționarele moderne conțin cuvîntul "clarviziune", dar nu-l conțin pe cel de "claraudiție" - perceperea sunetelor fără ajutorul urechii fizice, această percepere fiind realizată de conștiința ce funcționează pe plan hiperfizic. S-ar produce, oare, cu timpul, diminuarea facultății auditive a omului și creșterea importanței celei vizuale? Să ne atragă, oare, tot mai mult "formele", "spectacularul", "show"-ul decît "esențele"? Se pare că pe cît mai mult înaintăm pe calea civilizației, pe atît mai mult ne îndepărtăm de rădăcinile spirituale, pierzînd, în același ritm, facultatea auzului subtil.

Vorbînd despre relația auditivă dintre om și muzică, se impune, de la sine, tot mai mult termenul "comunicare". Pentru că ceea ce trebuie să se producă aici este anume comunicare, dialog. Cu muzica poți comunica ca și cu o ființă vie: o întrebă – și-ți răspunde, te întreabă – și trebuie să-i răspunzi. Numai că e important să știi ce să-i ceri. A comunica cu muzica mai înseamnă a țî-o însuși interior, a o zidi la temelie Eu-lui. Și atunci calitățile ei devin proprietate a acestuia.

Problema constă, așadar, în a descoperi cealaltă parte a muzicii. Acea parte, care este nu numai muzică, dar mai mult decît muzică. Altfel spus, a descoperi muzica de dincolo de muzică. Muzica este nu numai fenomen artistic-estetic, dar meta-artistic și meta-estetic. Și acest "meta" se numește spiritual. Descoperirea și însușirea acestui aspect al muzicii (mai corect, a muzicii sub acest aspect) constituie nu numai problema amatorilor de muzică, dar și a celor ce se pregătesc să devină muzicieni de profesie. Căci se poate întîmpla ca însuși muzicianul să nu "audă" muzica - făcînd ani de muzică, să rămînă insensibil la profunzimile ei adevărate. Nu ne

referim la marii maeștri care prin însuși talentul lor neordinar realizează acest lucru intuitiv. Marea misiune a pedagogiei muzicii este de a trasa drumul muzicii spre inima elevului, nu numai spre degete, mâini și voce. Muzicianul în devenire trebuie să deschidă adevărata Carte a Muzicii. Această artă trebuie să inițieze omul în tainele lumii și ale vieții, pentru că acesta este rostul ei suprem, dat prin definiție. Orfeu, cântărețul cântăreților, a fost, în același timp, și un mare inițiat. Numele de Orfeu l-a primit tocmai în urma actului inițierii sale. "Orfeu", din limba finiciană, înseamnă "aur" (lumină) plus "rofe" (vindecare). Pornind din Tracia, inițierea orfică s-a extins pe întregul spațiu antic, culminând la Delphi, în templul lui Apollo, prin celebra chemare "Nosce te ipsum!" Muzica prilejuiește mai bine ca orice această "cunoaștere de sine".

Pentru a înțelege cu adevărat ce ne vorbește muzica mai trebuie să învățăm a o asculta sub aspect "fenomenologic", ca lucru în sine; ("fenomen" - lucrul însuși, suficient sieși prin semnificația sa, împlinit în sine, privit din interiorul său). Altfel spus, a privi la muzică cu ochii muzicii. De ce muzica nu se supune explicării? Deoarece a explica ceva înseamnă a abandona acest "ceva" pentru a ieși în afara lui. Noi, de regulă, ne aflăm "în afara" muzicii, și nu în ea, ca parte a ei. Însă numai atunci când devenim parte a ei, ea devine parte a noastră. Principiul ar fi următorul: cu cât mai mult ne aprofundăm în muzică, cu atât mai mult muzica coboară în noi. Până la urmă, cele două "capete" (noi și muzica) se contopesc, alcătuind un tot unitar. Aceasta este adevărata percepție a muzicii. Doar sub acest aspect ea ne poate schimba.

Dacă dorim ca muzica să ne aducă ceea ce poate doar ea să ne aducă în planul adevăratei edificări spirituale, trebuie înlăturată cu hotărîre falsă prejudecată, nesănătos instaurată în mentalitatea omului modern, de a vedea în muzică doar domeniu artistic și estetic, adică ceva ce ne produce plăcere, ne bucură, ne amuză, ne pune pe gânduri sau ne întristează ușor. Această înțelegere are prea puțin comun cu ceea ce-a zămislit omul sub formă de muzică atunci, la începuturi. Să luăm aminte cum a formulat ființa umană eterna sa legătură cu această artă:

"La noi omul cînt e viu
Cîntă și pentru pustiu,
Numai cînd e mort nu cîntă,

Dar și-atuncea stă și-ascultă..."
(Din folclor)

Repere bibliografice

- * Bălan G. Răspunsurile muzicii. București, 1998.
- * Medușevski V. Intonaționaia forma muzîki. Moscva, 1993.
- * Moretta A. Cuvîntul și tăcerea. București, 1995.
- * Osho. Ezotericeskaia psihologhia. Moscva, 1996.
- * Scurtulescu D. Pseudojurnalul unui muzician. București, 1995.

GEORGE BĂLAN ȘI "MUSICOSOPHIA" SA

I-am cunoscut mai întâi cărțile. Le citeam cu multă curiozitate, căci nu prea întâlnisem în scrierile muzicologice o astfel de tratare și explicare a ceea ce se cheamă Muzică. Nu știam nimic despre autor. Apoi am aflat că este o personalitate de mare răsunset în viața muzicală românească și că acum locuiește în Germania. Auzisem ceva și despre "Musicosophia" sa. L-am căutat. Ne-am scris, ne-am întâlnit. În sfârșit, ne-am cunoscut îndeaproape. L-am invitat (ca prin minune!) la Chișinău și la Bălți cu un ciclu de seminare și conferințe cu titlul "Arta de a asculta și înțelege muzica". Este un om de o mare cultură, de o profundă spiritualitate. M-a impresionat mult felul neordinar de a privi lucrurile, lumea și, în mod special, felul cum vede Muzica - rolul și forța ei în zidirea enigmaticului fenomen numit Om. Pe acest teren ne-am și "dat mâna". Consider că este important să-l cunoască toți acei legați de soarta culturii noastre muzicale.

Ideea i-a venit nu din calcul, așa cum nu din calcul se naște o melodie inspirată. Tot ce e Valoare și Adevăr vine din interior, pe căi neștiute, prin *trăire* inconștientă a *ceva*. Apoi acest *ceva* urcă treptat spre suprafață, prinde contururile unei idei, concepții, convingeri.

Pe această cale a mers și George Bălan. Mai bine zis, n-a mers, a *înaintat*. Pe o cale nouă nu se merge, ea se descoperă, se creează. Căutările au durat ani (!), ca la un moment dat să capete forma unei teze năstrușnice, "anatemice": "Nu muzicianul, ci ascultătorul este regele muzicii". Mai încapă îndoială că după astfel de declarații oricărui muzician "normal" (dar "normal" înseamnă "obișnuit", să nu uităm) i se duce involuntar mâna spre "bîta"? "Cum? De când? Ce vă permiteți? Eu sînt creatorul ei. Eu o fac. Ea există datorită *mie*. Dacă n-aș fi eu, n-ați cunoaște-o, n-ați avea-o! Așa că -- mai atent cu vorbele". Și se întoarce cu spatele la acest... adevăr (neînțelegînd că acest adevăr, pînă la urmă, e spus în folosul lui, al muzicianului, căci fără Ascultător muzicianul nu trebuie nimănui). Cei care însă au puțină indulgență pentru un "rătăcit" descoperă, cu timpul, sensul profund al celor spuse de el. Nu este chiar ușor să înțelegi ceea ce se are în vedere. Mai ales, dacă ți-ai cristalizat pozițiile în limitele muzicologiei "științifice", "oficiale"

(am observat că mai greu îl înțeleg pe George Bălan anume aceea). E nevoie de a privi *altfel* muzica. E nevoie de a o trăi așa cum o trăiește George Bălan. Or, el își duce existența sub semnul muzicii.

George Bălan vine spre muzică dinspre ascultător, privește la ea ca ascultător și o tratează de pe pozițiile acestuia, considerînd că muzica există pentru ascultător și nu pentru un cerc de specialiști. El însuși a intrat în lumea ei ca ascultător^{*)}.

În anii adolescenței i s-a trezit, instantaneu, un interes febril pentru muzică. Prima întâlnire cu spectacolul de operă i-a decis soarta. "Primele sunete ale Uverturii la "Carmen" au făcut să mă simt străbătut de o înfiorare în care, semiconștient, presimțeam ceva de o importanță excepțională pentru întreaga mea ființă", mărturisește el. Frecventarea operei devine fericirea de fiecare zi a tînărului meloman: "Nimeni și nimic nu-mi putea oferi o trăire atît de fermecătoare". Aceasta i-a fost adevărata Universitate în materie de muzică. În așa mod, își clădește bazele culturii muzicale, "baze mult mai solide decît tot ce urma să învăț la Conservator". Prin această cultivare diletantă a interesului pentru muzică, se apropie de ea într-un fel ce avea să-i determine tot cursul vieții. Așadar, se produsese momentul decisiv în inițierea muzicală a omului -- intrarea în muzică pe ușa din față, cea a frumosului, a poeziei și vrajei ei (or, muzica a apărut pentru a-l cuceri și vrăji pe om, și nu pentru a-i servi ca obiect de cercetare). "Iubeam muzica așa cum se iubește o ființă, dacă nu și mai mult". Și anume în această calitate de iubitor înflăcărat, de meloman incurabil a publicat, la vîrsta de 19 ani, primele rînduri de critică muzicală (de fapt, mai corect ar fi, de impresie muzicală), după care urmează încă un articol și încă unul, ca în decurs de cîteva luni să devină cunoscut în cercurile muzicale. Peste puțin timp este angajat ca redactor la "Flacăra", implicat ca titular al cronicii muzicale, de unde este delegat să țină un discurs de salut la Congresul Uniunii Compozitorilor, rostit "sub privirile sceptice ale lui Mihail Andricu, Zeno Vancea, Alfred Mendelsohn..." După aceea devine responsabil al secției de critică și muzicologie. La 21 de ani abia împliniți, vine la Conservator unde,

---

^{*)} A se vedea: B[ălan George. O c[utare muzicală] a timpului pierdut. București, 1997.

cinci ani, avea să învețe "mai ales ceea ce nu este muzică". Dar "era și acesta un câștig, căci pe această cale descopeream în mine însumi acele criterii ale adevăratei valori și ale adevăratei înțelegeri pe care profesorii nu mi le putuseră releva". După absolvire este numit cadru didactic la Conservatorul bucureștean.

Însă căutările în a înțelege ce este Muzica și, principalul, care este menirea ei supremă nu încetează; abia acum încep cu adevărat. Or, acest lucru nu poate fi aflat pînă la capăt dacă rămii în înțelegerea și explicarea muzicii doar pe pozițiile muzicii. Muzica nu este doar sonoritate frumoasă, ea este act interior profund, este mișcare spirituală. Înseamnă că trebuie privită în contextul altor îndeletniciri spirituale ale omului. Și George Bălan mai face două facultăți "înrudite" – Filozofia (unde devine doctor cu teza "Despre conținutul filozofic al muzicii") și Teologia (încheiată cu teza de licență "Cuvînt de iubire").

După o astfel de documentare în arta muzicii, ca dimensiune fundamentală a existenței umane, este lesne de înțeles că ceea ce s-a întîmplat la începutul anilor '70 la Atheneul Rom`n nu putea să nu se întîmple. Audițiile muzicale promovate săptămînal, timp de patru ani, de George Bălan deveniseră "caz", eveniment neordinar al vieții culturale.

Dar felul cum Maestrul trata și explica muzica, felul cum introducea ascultătorul în mesajul ei ascuns, în tainele și adevărurile ei nepămîntești nu putea să nu îngrijoreze păzitorii de atunci ai "singurului adevăr posibil". Constrîns de circumstanțe, George Bălan pleacă în Occident.

Aici, impus de situație la noi căutări, a înțeles că ceea ce a avut loc pînă acum a fost doar un Preludiu. Adevărata revelație a ceea ce omul numește muzică avea s-o încerce abia acum. Fiind fără serviciu ("cui îi mai trebuia un muzicolog într-o țară plină de muzicologi?") și avînd tot timpul pentru sine, asculta, ca pe vremuri, muzică "prin care să-mi potolesc puțin dorințele, să-mi liniștesc neliniștile". Dar o asculta cu toată dăruirea. "Ascultam și iar repetam, și încă o dată, și încă o dată... Se produsese ceva neobișnuit. A licărit ceva ce eu nu putusem întrezări în timpurile cînd mă ocupam profesional de muzică în calitate de conferențiar, de scriitor de cărți, de profesor de estetică la Conservator. Atunci am descoperit cu adevărat ce înseamnă să devii ascultător! Atunci mi-

am dat seama că de la ascultător muzica așteaptă ceva enorm în ceea ce privește dăruirea, disciplina interioară... Dar cea mai mare descoperire a fost aceea de a-mi da seama că muzica însăși, printr-o asemenea ascultare disciplinată și riguroasă, este în măsură să te îndrepte spre o spiritualitate. Ba mai mult, să ți-o ofere, ție nerămânându-ți doar să mergi încrezător alături de ea. Și atunci am făcut constatarea: muzica îmi dă ceea ce în van am căutat în filozofie, în teologie, în esoterism și în toate celelalte forme verbale de spiritualitate, dacă știi cum s-o asculți".

Pînă la această descoperire George Bălan trebuia să parcurgă o experiență de decenii de căutări, trăiri și naufragii interioare, experiență pe care cel ce înaintează spre *rădăcini* o poate parcurge. A trecut prin filozofia lui Emil Cioran, cu care devenise bun prieten, s-a știut foarte îndeaproape cu Mircea Eliade, cu Nichifor Crainic, a parcurs esoterismul lui Rudolf Steiner, a fost în relații de bună prietenie cu Dumitru Stăniloae, patriarhul spiritual al ortodoxiei românești, s-a întâlnit cu Dmitrii Șostakovici. Pe lângă numeroase volume despre muzică și compozitori (Beethoven, Wagner, Mahler, Enescu, Schoenberg ș.a.) a scris o carte despre Socrate, alta despre Eminescu... Ca în consecință să spună: "Am descoperit că muzica, dacă știi să te unești cu ea, dacă știi s-o faci să răsune în tine, îți dă o orientare în viață, îți dă ceea ce nici un alt sistem de gândire nu-ți poate oferi. Regăsită la acest nivel, muzica îmi spunea: te poți dispensa de tot ce-ai studiat, n-ai nevoie de nimic din toate acestea dacă ai muzica. Dar a avea muzica este o mare taină, pe care trebuie să înveți a o dezlega".

Ajuns la acest vîrf de înțelegere a muzicii, conștiința îi șoptește că acest dar, această mare bucurie și acest mare adevăr trebuie neapărat să le afle și alții. Invenția a fost absolut novatoare, fără precedent în istoria muzicii - instituirea unei școli de muzică pentru ascultători. Astfel a luat naștere "MUSICOSOPHIA", cu centrul în Germania și cu ramificări în Italia, Franța, Spania, America Latină. Prin școala (metoda) "Musicosophiei" au trecut sute de ascultători. Săptămînal au loc seminare de audiție muzicală în diverse orașe, se organizează conferințe, congrese internaționale, are loc colaborarea cu diferiți compozitori, muzicieni, formații artistice. Școala editează cărți (colecția "Musicosophia") în limbile de

circulație europeană, produce discuri prin care are loc răspîndirea metodei.

Pedagogia ascultării muzicii lui George Bălan vizează două categorii de ascultători -- publicul larg de melomani și muzicienii profesioniști. Și aici apare fireasca întrebare: "Cum, și aceștia din urmă trebuie să învețe acest lucru?" Răspunsul lui George Bălan este categoric afirmativ pentru că ascultarea muzicii este o artă care trebuie învățată în mod special, așa cum se învață arta de a compune și de a cînta. Darul de a pătrunde în tainele mult prea ascunse ale mesajului sonor nu vine de la sine. "În care școală de muzică sau conservator se învață acest lucru?", întrebă pe bună dreptate Maestrul.

"Musicosophia" lui George Bălan este o Școală de muzică și, în același timp, o Cale de cunoaștere -- a muzicii și a vieții. Căutați-i cărțile, citiți-le. N-o să regretați nici cîtuși de puțin.

INIȚIERE ÎN ARTA DE A ASCULTA ȘI ÎNȚELEGE MUZICA

*"Care e omul ce nu simte muzica
curgînd șuvoaie în sufletul său?..."*
(George Bălan)

Ce înseamnă a asculta muzică? La prima vedere, întrebarea pare a fi clară de la sine și parcă n-ar necesita o explicație specială. Căci oricine ascultă muzică – fie, în mod special, în sala de concert, fie, sporadic, printre alte ocupații ale zilei. Desigur, a asculta o melodie frumoasă, "inocentă", ce se așterne ca de la sine pe auz, nu este un lucru complicat și nu cere o pregătire deosebită. Dar, știm bine, există muzică și există Marea Muzică, după cum există ascultare și există adevărata Ascultare.

Orice lucru poate fi privit doar pe dinafară, contemplîndu-l ușor. La fel, și muzica poate fi primită de om la acest nivel – ca ceva frumos, plăcut, ce aduce satisfacție și mîngîie sufletul. Ca în cazul unei flori, de exemplu. Dar floarea, obiect frumos și plăcut, nu edifică spiritualicește, căci se află în afara noastră și nu este (și nici nu poate fi) parte a Eu-lui nostru. Or, ne edifică doar ceea ce se instituie în interiorul profund și de acolo, printr-o forță-energie activă, ne zidește. Mulți cunosc muzica doar sub aspect "exterior", rămînînd în relațiile cu ea la nivel de contemplare. Misiunea ei supremă însă este alta – de a construi omul. Acest lucru se poate produce doar atunci, cînd vom permite muzicii să pătrundă profund în noi și cînd noi, la rîndul nostru, vom dobîndi facultatea de a pătrunde în tainele și sensul ei ascuns. Acestea sînt două laturi ale unui proces unitar: pentru ca muzica să pătrundă în mine trebuie ca eu să pătrund în ea. Adică, să mă expun muzicii, să mă dăruiesc ei, să-i pun la dispoziție însușirile mele cele mai bune interogînd-o, investigînd-o sufletește. Din acest moment, comunicarea cu muzica încetează de a mai fi o simplă contemplație și devine act spiritual, devine ascultare-meditație, care cere de la om dăruire supremă. Din acest moment, el poate spera că muzica îl va transforma și-l va înălța conform legilor ei sublime. De aici, audiția unei muzici adevărate nu este un lucru ce poate fi lăsat la voia întîmplării. Ascultarea,

înțelegerea și pătrunderea în sensul ei este o activitate sufletească și spirituală, un "meșteșug", o știință, iar la nivel superior – o artă.

Așadar, arta de a asculta și înțelege muzica... Care sînt treptele cuceririi acestei arte? Cu ce trebuie să începem, cum trebuie să mergem și unde trebuie (sau putem) ajunge? Răspunsurile la aceste întrebări le conține noua carte (pe lângă zecile deja scrise) a lui George Bălan cu titlul "Cum să ascultăm muzica"*) Este o lucrare ce se înscrie în rîndul altor lucrări în domeniu, cum ar fi, de exemplu, cea a celebrului compozitor și șef de orchestră american Leonard Bernstein "Cum să înțelegem muzica". Cartea lui George Bălan e o "carte-ghid", "carte-dialog", "carte-experiență", chemată să conducă cititorul pe această cale. "E un moment solemn în viața melomanului, scrie autorul, cînd acesta descoperă că muzica nu există spre desfătarea sa, ci pentru a-l conduce la o cunoaștere superioară. El trebuie însă să se apropie atent și cercetător de limbajul și mesajul sunetelor. Își va da atunci seama că ascultarea muzicii este o adevărată artă, care îi deschide perspectiva de a deveni la rîndul lui un creator".

Prima condiție sine qua non în înaintarea pe acest drum este atingerea calității de Ascultător, adică cultivarea capacității de a Asculta - în general. Căci acest lucru nu vine de la sine. Omul este învățat, de mic, să vorbească, dar nu și să asculte. "Foarte puțini dintre noi, spune George Bălan, știu cu adevărat să asculte ceea ce au de spus viața și oamenii. Sîntem preocupați în prea mare măsură de ceea ce avem noi înșine de spus". A asculta atent pe cineva înseamnă a participa activ la actul comunicării, înseamnă a te deschide interlocutorului. Cine nu-și cultivă cu bună știință această capacitate rămîne izolat în lumea strîmtă a propriilor interese și obsesii, adică la propria sterilitate. Ca să devii ascultător în sensul deplin al cuvîntului trebuie să faci un lucru nespus de greu: să acționezi asupra ta însuși. Dacă ai învățat să ascuți și să auzi, adică dacă ai descoperit noblețea funciară a condiției de auditor, e imposibil să nu înțelegi sensul muzicii. Adevăratul ascultător, "ascultătorul-maestru", cum zice George Bălan, devine doar în rezultatul unei munci susținute, a unei "evoluii echivalente cu aceea

---

*) George B[ălan. Cum s[ă] ascult[ăm] muzica. Editura Humanitas, Bucure[ști], 1998.

care-i formează pe maeștrii muzicii. Nedevenit, la rîndul său, maestru – în arta de a asculta – melomanul este asemenea unui talent muzical necultivat: un Enescu rămas lăutar".

Muzica este creată de compozitor, cîntată de interpret, dar cursul vieții și-l întregeste ajungînd la ascultător. Ascultătorul este destinația ei finală. El este a treia persoană, care încheie actul de comunicare muzicală, fiind participantul lui activ; el este al treilea creator al lucrării, care continuă opera compozitorului și a interpretului. Așadar, ascultarea muzicii necesită din partea ascultătorului participare activă, efort sau, după George Bălan, strădanie. "Atîta vreme cît ascultătorul rămîne indiferent și pasiv, muzica păstrează muțenia Sfinxului. Ea nu-și dezvăluie secretele decît aceluia ce se străduiește să le dezlege". Și aici autorul presimte o eventuală întrebare: Dacă înțelegerea muzicii presupune un asemenea efort, unde mai este desfătarea, plăcerea prilejuită de muzică? Răspunsul dat e simplu: în chiar acest efort încordat și prelungit. Susținut condusă, strădania devine ea însăși desfătare, dar desfătare supremă, ca încununare a unei munci asidue, ca atingere a unui rezultat prețios, ca încheiere fericită a unei opere.

Însă parcurgerea unui drum lung necesită timp. De aceea timpul consacrat muzicii este alt factor în atingerea performanțelor. Este cu neputință să desoperi după o singură audiere sensurile unei simfonii. E nevoie de timp, de răbdare, de atenție, de reveniri frecvente la aceeași muzică. "Conștiința ta nu este o simplă oglindă în care sensul operei se răsfrînge de la sine, prin actul însuși al audierii. Trebuie să revii neîncetat la aceeași muzică, să-i urmărești meandrele, să reflectezi asupra celor trăite, dar mai ales să faci toate acestea dintr-o necesitate afectivă, raportîndu-te la muzică exact ca la o ființă iubită. La urma urmelor, efectul sunetelor muzicale asupra sufletului nu s-ar putea explica fără o cauză de natura iubirii". Are perfectă dreptate George Bălan: muzica nu este altceva decît una din formele superioare ale iubirii. Fără calitățile necesare pentru a iubi (iubirea necesită anumite însușiri pe care nu fiecare le posedă, căci e știut că nu fiecare poate iubi cu adevărat) nu se poate produce nici relația superioară cu muzica.

George Bălan nu divizează muzica în "ușoară" și "grea". Noțiunea de "muzică grea" este o născocire, consideră el. Nu există "muzică grea" în sine, există grade mai mult sau mai puțin înalte de

înțelegere a limbajului ei. Cu toate că limbajul muzicii este deosebit, ieșit din tiparele comunicării obișnuite, el nu este totuși de neînțeles. Celor ce au îndrăgit-o cu adevărat și au integrat-o în viața lor intimă, muzica le vorbește extrem de clar.

Ca să înțelegi cu adevărat ce spune muzica și să ți-o transformi în mijloc de înălțare spirituală sau, cum zice George Bălan, ca ea să contribuie la edificarea conștiinței de sine (căci acesta ar fi scopul final), este necesar să înaintezi de la periferie spre centrul ei. Pentru aceasta este nevoie ca ascultarea să devină "cercetătoare", să capete caracteristicile unei investigații. "Luînd locul divertismentului – care nu poate produce decît o vibrație superficială – pasiunea cunoașterii îți umple sufletul cu o intensitate nebănuită înainte" și duce, în consecință, la o adevărată eliberare și purificare interioară. Aici autorul îl citează pe Beethoven: "Ca să înțelegi ființa muzicii, e nevoie de ritmul spiritului. Ea ne lasă să presimțim științele cerești și ne mijlocește inspirația lor. Ceea ce spiritul primește de la ea pe cale senzorială este încorporarea unei cunoașteri spirituale". Anume aceasta au dorit marii maeștri ca omul să vadă (să audă!) în muzica lor.

În continuare, sînt expuse principiile ce trebuie urmate pentru o astfel de "ascultare-căutare", "ascultare-cercetare", "ascultare-cunoaștere". Iată cîteva din ele:

- * *"Concentrează-te cînd ascuți muzica"*. În afara acestei cerințe problema înțelegerii nici măcar nu se poate pune. Ea capătă contur abia pe măsură ce descoperim importanța decisivă a atenției în ascultare. Atenția activă îl scoate pe meloman din starea de nonșalanță, caracteristică ascultătorului confortabil instalat în fotoliu.
- * *"Ascultă cu regularitate și dedică muzicii timpul tău cel mai bun"*, acel timp, în care spiritul se află într-o stare de maximă limpezime. Întîlnirea cu muzica devine astfel momentul cel mai frumos al zilei. Te bucuri atunci de pacea adusă de muzică, pace pe care viața obișnuită nu ți-o poate oferi; te ridici deasupra mediocrității și monotoniei proprii rutinei cotidiene.
- * *"Trăiește intens ce auzi"*. Nu cantitatea contează, dar intensitatea percepției. Puțină muzică, dar trăită la maximum.

- * *"Nu te mulțumi cu o singură ascultare și lărgeste-ți continuu perspectiva".* Ascultarea repetată este cel mai eficace mijloc de aprofundare a cunoașterii muzicale. Cu fiecare ascultare ni se vor dezvălui adâncimi și sensuri noi, ignorate mai înainte. Cu cât vei frecventa mai des muzica, cu atât vei întâmpina mai puține "mistere" descurajante.

Într-un capitol aparte, intitulat "Instrumentarul artei de a asculta", autorul descrie procedee concrete pe care ascultătorul le poate urma pentru a însuși muzica audiată, adică pentru a o interioriza și a o transforma în parte a Sinelui. Unul din ele este fredonatul care constituie nu doar o obișnuință mecanică sau un amuzament bun ca să-ți omori timpul, ci un dar înnăscut, expresie a umanității noastre. Fredonăm sub impulsul unei necesități intime. Acest dar natural George Bălan îl transformă în instrument de înțelegere a muzicii. Fredonatul efectuează trecerea de la cântul obișnuit (îndreptat spre exterior, spre cineva) la cântul mental^{*)} – fredonăm pentru a ne reculege și o facem doar pentru noi. "Cultivat, cântul devine o formă de artă, pe când fredonatul devine o formă de meditație".

Alt procedeu propus este gestul de acompaniere, mișcarea mâinii devenind complementul fredonatului. "Cînd cele două sînt practicate simultan, melomanul atinge apogeul artei de a asculta muzica".

O altă acțiune este notarea grafică a ceea ce ascultătorul a descoperit prin efort intelectual, fredonat și gest meloritm. Apare, astfel, "partitura ascultătorului" (diagrama meloritmă), care îl ajută să păstreze în timp experiența acumulată.

Bineînțeles, cele citite în lucrare rămîn doar citite pînă în momentul cînd începi să le transformi în fapt. Realizarea lor e cu totul altceva, devenind, cu timpul, o operă de adevărată creație. Pentru ca muzica să ne devină o orientare în viață și nu doar să ne amuze, se cere să ne schimbăm relațiile cu ea. Filozofie și

---

^{*)} Doritorii de a se aprofunda @n problem[pot consulta: B[lan George. Mic tratat de fredonat. Sankt Peter, 1992; Cegolea Gabriela. Vox mentis. Bucure]ti, 1995.

înțelepciune supremă, după cum este considerată, ea ne poate cultiva calități de care nici n-am bănuț că le putem avea.

George Bălan este unul din marii maeștri în a face muzica inteligibilă oamenilor. Noua sa carte este o scurtă sinteză a pedagogiei ascultării muzicii, practicată în Institutul specializat în acest domeniu, întemeiat de el în orașul Sankt Peter, Germania, cu numele "Musicosophia".

ÎNTRE MUZICĂ ȘI TĂCEREA DESPRE EA

Aceste rînduri suportă gînduri apărute, discret, în clipe de simțire și înțelegere adevărată a Vieții. Și a Muzicii. Mai bine zis, a Vieții prin Muzică. Gînduri trezite de vocea ei, trăite sub stăpînirea ei – fie că suna alături, fie că o auzeam, profund, doar în interior.

Muzica și Gîndul. Gîndul și Tăcerea. Tăcerea și Muzica. Un cerc fără început și fără sfîrșit, în veșnică rotație...

"Lumea e materie. Materie în mișcare. Orice mișcare e urmată de sunet. Lumea e o sonoritate continuă..." Foarte corect. Dar ce face omul din asta? Își creează o minunată modalitate de armonizare cu sunetul lumii – Muzica. Muzica nu este altceva decît forma supremă de identificare a omului cu sonoritatea veșnică a lumii. Prin ea, omul vibrează la unison cu Universul, vorbește, într-un mod specific, cu Materia. Este o originală modalitate de comunicare a omului cu alte niveluri ale Existenței. Este o modalitate specifică de comunicare *între* nivelurile Existenței (omul fiind unul din ele).

* * *

Fizicește vorbind, muzica nu este altceva decît aer în mișcare. Dar parcă ajungem undeva mergînd pe această teorie? Nu încercați să vorbiți "științific" despre muzică, pentru că n-o să vorbiți nimic despre ea. O să vorbiți despre altceva.

* * *

Muzica nu este un semn de alterație accidental pe portativul vieții. Ea stă ca semn constitutiv la cheie, dînd tonul, acordînd-o într-o anumită tonalitate. Fără muzică tonalitatea vieții ar fi alta.

* * *

Există muzică și există știință despre muzică. Pe muzică puțin o interesează știința despre sine.

* * *

Orice construcție despre muzică – estetică, filozofică, psihologică – e un joc de copil. Vine muzica vie și răstoarnă orice construcție "științifică" despre sine.

* * *

Lucrarea aceasta le-a spus unora: $2 + 2 = 4$. Ura!

Ce plictiseală! În muzică doi plus doi niciodată nu este egal cu patru. De aceea și există muzica, pentru a-i spune omului că doi plus doi nu întotdeauna este egal cu patru. Ba poate chiar niciodată nu este egal...

* * *

Pardon, amice! Cu cât mai mult zici că știi (înțelegi) ce este muzica, cu atât mai mult nu-ți dai seama ce este ea. A prinde muzica cu mintea nu este posibil. Nu încerca să spui. Te vei face de rușine.

* * *

Toate demonstrațiile făcute în muzică se adună în una singură: în muzică nu pot fi făcute demonstrații.

* * *

Depinde ce auzi în muzică, depinde. Căci toți ascultă...

* * *

- ... Așadar, concluzie. În rezultatul celor expuse scoatem următoarea concluzie...

- Concluzie? Iartă-mă, te rog. Într-un tratat despre muzică nu pot exista concluzii.

* * *

Omul în fața muzicii se bîlbîie.

* * *

A mia oară mă conving: esențialul este nu ceea ce cînti, dar ceea ce *auzi* cînd cînti.

* * *

De îndată ce încerci să spui ceva despre muzică, te întîlnești, dureros, cu neputința de a face acest lucru. Să vină, oare, muzica dintr-o realitate despre care doar se tace?

* * *

Muzica nu este dată pentru a fi cîntată. Ea este dată pentru a fi trăită. Două lucruri din două lumi...

* * *

Cîte odată îmi pare că mai profund ca un colind nu există nimic. Altă dată nu mă satisface un întreg Mozart.

Ce ești, Muzică?

* * *

Știi, oare, ce este o muzică? Bine, îmi dau seama că, pînă la urmă, poți să-mi spui ce este. Dar nu te grăbi. A spune ce este o muzică atunci, cînd ești întrebat și cînd trebuie s-o privești dintr-o

parte pentru a da un răspuns – e una. Și absolut altceva este când muzica sună în tine, când îți sfișie interiorul, când te înnebunește și te lasă mut în fața realității. Dacă nu auzi muzica în interior, nu te grăbi să dai răspuns. Vei spune prostii.

* * *

Sunetul emoționează. Vai, dar cât i-a trebuit evoluției să muncească pentru a agunje la acest rezultat!

* * *

Nu vei scrie niciodată nimic talentat, pînă nu vei *trăi* profund și deplin ceea ce scrii. Marii genii au fost mari suferinzi, pentru că au trăit tot ce a trăit fiecare din personajele lor.

Doamne, oare Bach să fi trăit tot ce a scris?

* * *

Socialul e spectacol. Individualitatea fuge de spectacol.

Muzica, în sensul ei suprem, nu este o artă "socială". Trăirea profundă nu poate fi scoasă în public.

* * *

Doar cel ce iubește muzica nu prea mult (sau care n-a iubit-o niciodată cu adevărat) o poate pune în limitele unei teorii. Cel care însă o iubește pînă la disperare, nu va putea scrie nimic despre ea. Nici nu va încerca. Va fi o trădare.

* * *

Parcă poți spune ce este muzica? Pentru aceasta trebuie doar să-ți ieși din minți.

Dar parcă pe urmă vei mai putea spune ceva? Nici atît. Pe urmă vei putea doar să *simți* mai bine ce este ea, dar să spui...

Muzica este o ieșire din minți?

* * *

Există muzică – ceva din altă lume. Și există muzică – frumoasă înlănțuire de sunete. Majoritatea știu doar de cel de-al doilea sens. Ce tristețe!

* * *

Sunetul... Mă urmărește, nu pot scăpa de el. Mă sughe, mă descompune în sine pînă la halucinație.

Dar și eu îl urmăresc. Vrea să pună stăpînire pe mine, dar și eu îl stăpînesc, mi-l supun. El fuge, și eu îl prind. Apoi rolurile se schimbă.

Un joc fără sfîrșit: sunetul și omul.

* * *

Pe tine nu te înnebunește sunetul? Pierzi mult!

* * *

Cuvîntul, știm bine, poate minți. Dar o melodie?

* * *

Muzica din noi e mult mai variată și subtilă decît forma în care poate fi turnată. De aceea și se chinuie bieții compozitori, în veacuri, căutînd noi limbaje.

* * *

Să cînți așa, ca fiecare sunet să devină *eveniment!*

* * *

O melodie veșnică, adevărată nu este altceva decît o sinteză supremă, un aforism sonor, un punct ardent al multiplelor sunete din preajmă. După cum în rază se concentrează întregul spectru al luminilor din jur, la fel în melodie se concentrează, pînă la tensiune supremă, sonoritățile ce roiesc în împrejurimi.

* * *

1) – Muzica este sunet care produce impresie. Și atît.

– Și atît?

– La acest nivel – da. Căci în continuare,

2) este ... scuturare de suflet, este plîns și tristețe profundă, este amarul și bucuria vieții...

– Dar mai departe?

– Mai departe,

3) este poartă, este trecere – în altă lume. Muzica te duce în altă lume – acolo unde te contopești cu tine însuși și cu veșnicia. Te contopești cu lumea din tine și cu lumea din care ai provenit. Ne-am născut în sunet și din sunet.

Iată de ce omul iubește muzica!

* * *

Compunerea unei simfonii nu este o promenadă pe alea unui parc. Nici ascultarea ei, de altfel...

* * *

1) Muzica apare din tăcere. 2) Pauza este muzica supremă (zicea Mozart) 3) Silogism: muzica apare din tăcere, atinge culminația în pauză, reîntorcîndu-se, prin aceasta, din nou în tăcere.

Să fie tăcerea muzica supremă?

* * *

Lumea muzicianului este, în primul rînd, lumea sunetelor. De la ele pornește, la ele se întoarce. Muzicianul, prin muzica sa, ajunge și în alte sfere – filozofice, psihologice, dar imperiul său este, totuși, taina înlănțuirii sunetelor. Anume această taină îl preocupă mereu, constituind existența sa de fiecă clipă.

Și totuși... Orice mare muzician trăiește nu numai cu sunetul, ci se ridică de asupra lui, căutîndu-i locul în această lume. Marii muzicieni au făcut muzică, dar au și meditat profund asupra ei, au înlănțuit sunete, dar au și încercat să găsească locul acestor înlănțuiri în tabloul general al lumii. Așa că, imperiul muzicianului este sunetul și, în același timp, nu doar sunetul, ci însăși lumea.

* * *

Melodia este *inversarea* legii gravitației terestre. Punctul ei de gravitație este cerul, și nu pămîntul. În acest sens, muzica nu este un fenomen "pămîntesc". Nici o melodie nu se simte bine, cînd coboară în jos. Or, visul oricărei melodii este de a se mișca în sus, spre ceruri. Muzica este întruchiparea absolută a Spiritului, care, la fel, gravitează spre ceruri.

* * *

Se schimbă, în veacuri, formele muzicii, iar marele ei conținut, rămîne același. Oare cîntul gregorian sau madrigalul, sau liedul, sau giga, sau sarabanda, sau călușarii, sau bocetul... sînt *absolut altceva* (vor să spună *categoric altceva*) decît simfonia, cvartetul, jazz-ul, doina, cîntecul de leagăn? Hotărît că nu! Toate acestea sînt *forme*, mesajul general al muzicii fiind *unul* – dumnezeiescul, nepămîntescul. Și cîntul gregorian conține dumnezeiescul, nepămîntescul, și călușarii... Nici unul și nici altul nu sînt din lumea aceasta. Ei vorbesc în limba altei lumi.

* * *

După mine, muzica lui Bach nu vorbește, ea tace. Dacă cea a lui Beethoven vorbește despre soarta omului, cea a lui Bizet despre o dragoste nebună, atunci cea a lui Bach planează, tacit, deasupra a tot și a toate... Ea tace despre esența lumii.

* * *

În teatru poate exista prefăcătoria. Dar în muzică?...

* * *

Dacă am ști ce este sufletul uman – în complexitatea, profunzimea și infinitatea sa – probabil că niciodată nu ne-am

aventura în cercetarea lui. Dar omul, naivul, nu știe ce-l așteaptă aici și încearcă să-l cunoască... Paradox? Nicidecum. Una din calitățile esențiale ale sufletului este de a porni în cercetarea incercetabilului, în cuprinderea necuprinsului, în parcurgerea infinitului. Sufletul încearcă să se cunoască pe sine însuși. Există o mai mare îndrăzneală în Univers?!

* * *

Corpul uman, ca materie fizică, gravitează spre pământ. Spiritul gravitează spre ceruri... Două direcții, două mișcări opuse, două capete ale arcului întins care rup omul în două. Așa și se chinuie bietul întreaga viață, luptînd cu el însuși. Ar porni definitiv pe o cale – nu-l lasă cealaltă...

* * *

Omul este, totuși, neputincios în a se explica pe sine. Gîngurește el acolo ceva în teoriile sale filozofice, psihologice, dar...

* * *

Nu există, zici, adevăruri absolute? Te contrazici – și destul de ieftin – chiar în clipa aceasta. Căci a zice că nu există adevăruri absolute este un adevăr cum nu se poate mai absolut!

* * *

Prietenul cel mai drag și mai fidel, tăcerea. Numai lui îi poți spune totul, numai el te ascultă pînă la capăt. Dacă n-ai prieteni, alege-ți tăcerea!

* * *

Puterea pămîntească, fără încărcătură dumnezeiască, devine ucigătoare.

* * *

De ce vă bucurați de descoperiri? Oare nu orice descoperire se întoarce, mai devreme ori mai tîrziu, împotriva omului?

* * *

Arta ține de viață, negreșit. Și, în același timp, ține de neviață. Ea se găsește între Cer și Pământ, între Scylla și Haribda, mergînd pe "muchie"...

* * *

Omul de creație trebuie să găsească forma pămîntească pentru a turna în ea conținutul dumnezeiesc.

A găsi forma înseamnă a împămînteni conținutul. A turna în formă înseamnă a face o convenție cu pămîntul.

Așadar, cel ce toarnă în formă este doar o doime de poet? Deci o doime este și dumnezeiescul turnat în formă? Într-un cuvînt, *convenție*?

* * *

Conștiința umană este o mare prejudecată!

* * *

Muzica, la fel, poate îmbătrîni, devenind exponat de muzeu. Și acest lucru se întîmplă cu atît mai sigur cu cît încearcă să descrie mai accentuat subiecte cotidiene, de viață imediată. În acest sens, mai "veșnică" decît toate este muzica lui Bach, care mai mult decît altele ocolește acest lucru, ridicîndu-se deasupra a tot și a toate.

* * *

A fi filozof nu este o profesie, a fi filozof este o *stare*.

* * *

"Dați-mi un punct de sprijin și voi mișca din loc Pămîntul", zice Arhimede.

"Dați-mi o speranță și voi clădi un Univers", zice Huxley.

Iată visul unui om de cultură și al unui om de știință: unul dorește să zidească o lume, altul – s-o răstoarne.

NB! Aceasta și este marea și nelichidabila *prăpastie* dintre Spirit și Materie și toate celelalte derivate ale acestor două lumi. Prăpastie de care zicem cîteodată, cinic, că n-ar exista. Există în *intenție*! Iar intenția este totul într-o afacere.

* * *

A savura arta ca amator este una. A-ți face arta profesie este alta. Și cu totul alta este a-ți fi arta – soarta.

* * *

— Nu te supăra, eu doar am înțeles ce ai spus.

— Nu mă supăr, dar n-ai înțeles. Adică ai înțeles, dar n-ai *simțit*. A simți și a înțelege sînt două lucruri foarte diferite.

* * *

Toți sîntem vînzători și cumpărători. Vindem tot ce putem – marfă materială, marfă "interioară". Ne mințim care și cum poate, unul pe altul...

Doar cel ce nu este negustor este omul cerului. Dar care-i acesta?

* * *

Psihologia nu este altceva decît o încercare de a explica niște lucruri inexplicabile. Cu atît mai mult – psihologia muzicii...

* * *

Care e deosebirea dintre Filozof și Sihastru? Gradul de alimentație a corpului. De aceea, Filozoful caută explicația "științifică" a lumii, iar Sihastrul trece dincolo de aceasta. Diferitele grade de sațietate a corpului nasc diferite grade de gîndire? Invers proporțional?

* * *

Nu eu să slujesc trupul – el să mă slujească pe mine! Îl hrănesc, îi sting setea, îi dau odihnă... – la muncă, prietene! Transformă-te în substanță cenușie, scoate idei, scoate inspirație, nu dormi! Devii scară de înălțare spre alte lumi! Devii, pînă la urmă, ceea ce trebuie să fii – bază fizică, materie pentru ceva superior – pentru spirit. Muncește, căci te hrănesc, te adăp. În caz contrar, îmi voi bate joc de tine – îți voi da tot ce dorești, necerîndu-ți nimic în loc. Și atunci ești pierdut! Vei rămîne doar trup, vei rămîne amibă! Vai de capul tău...

* * *

Fibrele de lînă (sau finul, sau paiele) "țin cald". Dar nu ele, de fapt, aduc căldură (un fir aparte nu e fierbinte), ci spațiul dintre ele (cu toate că printre ele ar trebui "să bată vîntul", fiind situate la distanță).

La fel și melodia, care e *între* sunete.

... De aceea și anatomiștii, căutînd sufletul, vor suferi eșec întotdeauna – obiectul nu-i de nasul lor!

* * *

De ce omul mort e mai greu decît omul viu? Doar e aceeași cantitate de materie! Nu de aceea, oare, că pe omul viu îl ridică spre ceruri *sufletul*, împușînîndu-i din lutul material, iar trupul mort, despărțit de suflet (care se *înalță* după moarte), se prăbușește în străfunduri, fără susținerea "cerească" a sufletului? De aceea trupul fără suflet e mai greu?

* * *

Starea de conștiință și starea de inconștiință... Starea de normal și starea de anormal... Unde-i linia de demarcare? Și există ea oare? Dar cine a trasat-o? A trage linii de demarcare între conștiință și inconștiință, între normal și anormal, între viață și moarte ar însemna a demarca, în formula apei (care stinge focul), hidrogenul (care arde) de oxigen (care întreține arderea).

* * *

Ciobanul și oile... El le păzește, le hrănește, le asigură viața, le mîngîie, le pupă... Și tot el le juipoaie ca să se-mbrace, să se hrănească. Ele-s existența lui, și el este existența lor. O dialectică uluitoare! O unitate și o luptă – superbă! O armonie, o idilă, dar și o dramă. Așa-i peste tot – idilă și dramă!

.....

"Cin-te mîncă, mielule?
Dumneavoastră, domnule."
"Cine moare, mielule?
Noi toți, noi toți, domnule."
"Ce rămîne, mielule?
Acest *cîntec*, domnule".

* * *

Repet mereu: cît de departe este gîndul de simț! Cedează, rațiune, că n-ai cuvînt în fața simțului. N-ai inventat încă cuvinte, ce l-ar traduce pe deplin.

* * *

Arta de a fi trist... A fi trist nu este doar o stare. A fi trist este o căutare, o *creație*. A fi trist e o aprofundare și o înălțare. E o zidire a Sinelui.

* * *

Nu încercați să găsiți adevărul. Adevărul este o părere.

* * *

Un filozof, nimerind într-o turmă de oi, trebuia să explice ce este filozofia.

... Nu există poveste mai tristă.

* * *

Muzică, muzică, ce faci din om? Tu îi aparții lui sau el îți aparține ție?

* * *

Și totuși viața nu este altceva decît *trăire*. Scoate omul pe parcursul ei și concluzii. Dar aceste "concluzii" sînt atît de "efemere" față de însuși actul trăirii... Orice concluzie, pînă la urmă, poate fi aruncată ca fiind trecătoare față de trăirea pe viu a vieții, care niciodată nu poate fi aruncată. "Concluzia" față de "trăire" este un zero. "Mă rog de mă iartă", zice omul la urmă, ștergînd de pe lista vieții orice concluzie făcută cîndva. El iartă totul, prețuind un singur lucru – ceea ce a trăit, adică viața însăși. Înaintea și în urma tuturor concluziilor merge viața – unicul motiv pentru care trăiește omul.

* * *

Dacă e să ne referim la relația dintre muzică și cuvînt, atunci cuvîntul în mai mare măsură are nevoie de muzică, decît muzica de cuvînt.

* * *

Dacă dragostea (se zice) este un cîntec nescris, apoi muzica este, cu siguranță, o dragoste împlinită.

* * *

De cînd am învățat să aud, îmi vine greu să ascult.

* * *

Omul nu descoperă sensuri, el descoperă forme – diverse forme ale aceluiași Sens.

* * *

Analfabet nu este acela care nu cunoaște alfabetul, dar acela care n-are știre de existența Duhului Sfînt.

* * *

Dacă e să ne referim la relația dintre muzică și psihologie, atunci știința psihologică are mult mai mult de învățat de la muzică, decît muzica de la știința psihologică. Căci mult mai multe ne spune muzica despre om, decît psihologia.

* * *

Pe om îl hrănește pămîntul, dar privirea îi este veșnic îndreptată spre cer. De ce?!

* * *

Muzica și omul – întîlnirea eternității cu clipa.

* * *

Înțelepciunea vine nu de la cantitatea de idei acumulate, ci de la intensitatea trăirii lor.

* * *

Încercați să înțelegeți muzica și veți înțelege Totul!

TAINA MUZICII (emisiuni radiofonice)

*"Muzica este de o desăvîrșită claritate
și absolut inexplicabilă".*

(Schopenhauer)

În luna noiembrie 1998 am inițiat la postul de radio bălțean FM 103,5 ciclul "Taina muzicii". Pînă spre primăvara anului 2000, data așternerii în pagină a celor înregistrate pe parcurs, am realizat peste 40 de emisiuni^{*)}.

Pentru publicația de față am selectat doar unele fragmente din acest ciclu. Dorim însă să preîntîmpinăm cititorul că expozeul poate fi considerat cumva neîmplinit, pentru că îi lipsește esențialul -- vocea trepidantă a muzicii, care a sunat pe parcursul emisiunilor și în numele căreia s-a și făcut totul ce s-a făcut. Golul ar putea fi cumva acoperit, dacă ne-am imagina că, alături de discuțiile duse, a fost prezentă MUZICA. Dar de ce alături? Ea a plutit -- conceptual! -- deasupra tuturor cuvintelor (cu toate că nici rolul acestora în cazul dat nu trebuie minimalizat). "Dacă ne-am imagina...". Dar cum poți să-ți imaginezi o muzică? Recomandăm cititorului, de aceea, să ia cunoștință, paralel cu lectura, și de lucrările difuzate la emisiuni, a căror listă parțială o dăm la pagina _____

Rugăm, totodată, să se facă abstracție de imperfecțiunea stilistică a textului care a fost conceput și realizat sub formă de discuție orală, în eter direct, precum și de unele repetări ale aceluiași idei, reîntoarceri etc., din motivul că numărul ascultătorilor varia de la emisiune la emisiune.

Prezentatoarea: Stimați radioascultători, inaugurăm, cu ziua de astăzi, ciclul de emisiuni cu titlul "Taina muzicii". Vom discuta, împreună cu Dumneavoastră, despre muzică, vom medita despre muzică, dar, înainte și după aceasta, vom audia muzică. Muzica, pe

---

^{*)} Acest lucru a fost posibil grație bunvoinei dlui director Sergiu Cibotaru, precum și dnei Erica Josanu, care ji-a dat concursul ca prezentatoare. Le aduc, ambilor, sincere mulțumiri.

drept cuvînt, ocupă un loc important în viața noastră. Ea răsună permanent și pretutindeni.

Realizatorul: Într-adevăr, omul dorește să se afle mereu în preajma muzicii. Vocea ei o auzim douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru. De ce? Ce este muzica, de omul o vrea mereu alături, se simte bine lângă ea, caută întâlnire cu ea? Ce conține ea în sine, de-i simțim mereu necesitatea? De ce în momentul cînd ne este greu pe suflet, de exemplu, ni se face mai ușor ascultînd o melodie?

Prezentatoarea: La aceste și multe alte întrebări (inclusiv la întrebările Dumneavoastră, dragi ascultători și iubitori de muzică, căci emisiunile noastre vor fi în direct) vom încerca să răspundem la ora 16.00 în fiecare vineri. Emisiunea ne va ajuta să pătrundem în tainele ascunse ale muzicii, să aflăm răspunsuri la multiplele întrebări legate de cea mai miraculoasă dintre arte. Și prima întrebare pe care vreau s-o adresez chiar din capul locului realizatorului emisiunii: Ce credeți Dumneavoastră, domnule profesor, despre muzică? Ce este ea în viziunea dvs?

Realizatorul: Înainte de a răspunde la întrebarea ce cred eu despre muzică și ce este muzica, aș vrea să spun ce cred eu despre o așa emisiune pe care o inițiam la postul dvs de radio.

La prima vedere, ar părea de prisos să desfășori careva dicuții despre muzică, pentru că fiecare știe ce este ea. Muzica există de mii și mii de ani și tot de atîta timp se discută despre ea. Dar încercați să spuneți ceva clar și univoc despre muzică și veți suferi înfrîngere la primul pas. Încercați să dați o definiție muzicii și veți vedea că nu veți reuși ușor sau chiar nu veți reuși deloc. După cum nu există o definiție a Iubirii sau a lui Dumnezeu, așa nu există o definiție a Muzicii. Fiecare om își are definiția sa, dar această definiție este mai mult simțită de un simț aparte, decît ar putea fi formulată într-o frază savantă. Consider că omul trebuie ajutat să se clarifice în aceasta, să-și explice acest paradox. Căci, uitați-vă care este paradoxul: omul creează muzică, dar el însuși nu poate explica ce este ea! De ce se întîmplă așa? Întrebarea este dintre cele mai dificile, dar răspuns la ea există. Numai că răspunsul nu este simplu.

Consider că o emisiune, care ar iniția ascultătorii în taina muzicii, în ceea ce ne vorbește ea, nu este de prisos niciodată. Mesajul muzicii este ascuns. Ascuns, dar care vorbește foarte pe înțeles, dacă: 1) știi să ascuți muzica, știi pentru ce o ascuți; 2) știi

cum să-ți construiești relațiile cu ea; 3) știi cum să vorbești cu ea; 4) știi ce dorești de la ea. De aici, problema centrală a emisiunilor noastre nu va fi "Muzica", dar -- "**Eu și muzica**".

Vom vorbi nu atât despre arta muzicii (la acest compartiment vă puteți documenta ușor din multiplele izvoare care există), dar despre *arta comunicării cu muzica*. Diferența e mare.

Intenția noastră este de a aduce muzica cât mai aproape de sufletul ascultătorilor, de a-i ajuta să le devină cât mai înțeleasă, mai familiară. E vorba de muzica mare, de muzica marilor maeștri, de acea muzică care dănuie peste timpuri, epoci și generații, de acea muzică care ne face să întrezărim o altă lume, să prindem alte sensuri ale Existenței. Muzica nu este dată, în ultimă instanță, pentru a fi studiată în academiile de muzică. Ea este creată pentru a fi pusă la dispoziția omului și însușită de el. O întâlnire adevărată cu muzica, o pătrundere profundă în mesajul și sensurile ei ascunse nu presupune nici cîtuși de puțin faptul că ascultătorul ar trebui să aibă careva studii de specialitate, să cunoască teoria și tehnica muzicii. Este suficient ca omul să pună la dispoziția ei auzul și sufletul. E suficient să încredințăm sufletul, sincer și curat, muzicii și atunci ea va broda pe pînza lui imaculată ceea ce știe doar ea.

...Muzica poate face din om minuni. Ea îl poate ridica sus, în sferele cerești, printre zei, dar, în același timp, îl poate transforma în nimic. Depinde cu ce muzică avem de-a face, ce muzică ne-o luăm ca prietenă.

Ar trebui, cred, chiar de la bun început să ne clarificăm asupra următorului lucru. Muzica este ceva frumos, plăcut, care ne cheamă spre sine, ademenindu-ne prin armonia sunetelor sale. Dar ea este nu numai atât – ar fi prea simplu și nedemn să judecăm astfel despre muzică. Ea nu este doar fenomen artistic și estetic. Ea este o forță spirituală, un izvor de energie suprapămîntească, care poate transforma radical interiorul omului. Muzica este un excelent (și de neînlocuit!) mijloc de armonizare interioară, de tratament sufletesc. Ar fi bine ca ascultătorii să vină la emisiunea noastră de vineri anume pentru aceasta. Muzica este cel mai ieftin (materialicește), cel mai la îndemînă (poți cînta cînd dorești) și cel mai eficient mijloc de a te echilibra, de a-ți armoniza tumultul psihologic, de a te cunoaște pe tine însuși. Calea spre muzică nu este altceva decît calea spre sine. Noi ne regăsim în muzică pe noi înșine. Muzica ne ajută să

explorăm profunzimile sufletului, să activăm și să scoatem la suprafață forțele și valorile interioare care zac în străfundurile Eu-lui și de care nici nu bănuim că le avem. Cu regret, de multe ori ne mulțumim cu melodii și ritmuri care ne mențin la suprafața Eu-lui, care ne trezesc porniri și dorințe "ieftine", ce țin doar de ziua de azi. Omul însă, nu trăiește doar cu ziua de azi. El dorește, conștient sau inconștient (mai mult inconștient), să se contopească, fie și pentru o singură clipă, cu Veșnicia. Muzica ne poate ajuta să realizăm avest lucru. Pentru că ea de acolo se trage, din lumea veșnicului.

... Omul tinde spre muzică involuntar și inconștient. De ce? În primul, rînd, fuge de zgomotul și gălăgia lumii. În al doilea rînd, alungă forțele negre, ce încearcă să se cuibărească în conștiință. Pentru că vid (loc gol) în sufletul omului nu există. Și dacă nu intră acolo lumina (forța pozitivă), intră umbra (forța negativă).

... Diversă muzică apelează la diverse porniri interioare, acționează asupra diverselor niveluri ale ființei. Muzica "agresivă" ne trezește instincte agresive, cea banală, lipsită de inteligență, ne ieftinește interiorul, cea înaltă – ne edifică, ne purifică și ne spiritualizează. Omul modern este orientat mai mult spre social, spre exterior, spre aparențe decît spre interior, spre individualitatea sa profundă, spre esențe. El caută salvare în exterior, pe cînd salvarea se află în partea opusă. Toate marile religii, filosofii, practici spirituale se sprijină și fac apel la Eu-l interior. Muzica se află în același rînd. Valorile supreme sînt în noi și nu în afara noastră. Trebuie doar să le descoperim, să le dăm viață.

... Discutînd despre muzică, explicînd ce este muzica, nu trebuie să uităm de un lucru esențial: contează nu atît vorba despre muzică, cît sunarea ei vie. Aș formula, reieșind din aceasta, o lege – legea legilor – care trebuie respectată atunci cînd venim în lumea muzicii: înainte de a porni orice discuție despre muzică, trebuie ca ea mai întîi să sune. Pînă cînd muzica n-a sunat, nimic încă nu s-a întîmplat. Totul are loc acolo, în sunarea ei vie și în receptarea ei vie de către interiorul nostru. Pentru ca muzica să ne spună ceva, trebuie să știm cum să o ascultăm. Or, ascultarea unei muzici nu este un lucru simplu. Despre aceasta vom mai vorbi, dar aș vrea, de la bun început, să formulez două cerințe, care e obligatoriu să fie respectate în acest caz. Prima: **să ascultăm atent**, foarte atent, **concentrîndu-ne**

asupra a ceea ce sună. A doua: *să ascultăm lucrarea de la început pînă la sfîrșit, urmărind* (și acesta este un cuvînt-cheie) ceea ce se întîmplă în muzică. Or, acolo neapărat se întîmplă ceva, au loc anumite evenimente, numai că aceste evenimente sînt de natură sonoră și emoțională. Urmăriți cum se leagă sunet cu sunet, eveniment cu eveniment, acestea alcătuiind, pînă la urmă, o narațiune muzicală, o dramaturgie afectivă.

... Cineva din ascultători ne-a întrebat de ce am numit emisiunea "Taina muzicii"? Am avut, inițial, mai multe variante pentru titlul emisiunii, dar ne-am oprit la acesta. De ce? Muzica este, în primul rînd, o taină, un miracol, o enigmă. Și ea îi apare inițial omului anume ca o taină, care se cere a fi descifrată. Muzica este o veșnică taină. De mii de ani omul încearcă s-o afle. Dar ea fuge, se ascunde, făcîndu-l pe om s-o urmărească fără încetare. Și ea se lasă, în sfîrșit, descifrată (cu toate că pînă la capăt – niciodată: în aceasta și constă secretul tainei, aceasta e natura ei). Dar se lasă descifrată doar celui ce insistă cu adevărat. Taina muzicii este, în același timp, și taina omului. Nu există nimic mai enigmatic decît sufletul uman, de aceea și muzica rămîne a fi enigmatică prin definiție. Pentru că muzica și sufletul se află într-o relație dintre cele mai intime. "Oglindă a sufletului omenesc" numea George Enescu muzica. Ea este purtătorul de cuvînt al Eu-lui nostru profund. Ea pătrunde în acele ungherașe ale sufletului, unde altor lucruri ale acestei lumi le este interzis. Dar ea atinge profunzimile, ocolind mentalul, raționalul, conștientul. Ea discută la direct cu abisurile noastre. Sensul muzicii nu poate fi prins cu mintea. Și străduințele celui care încearcă să obțină lucrul acesta îi sînt zădarnice. În momentul întîlnirii cu muzica, își pornesc mișcarea alte forțe ale psihicului nostru. Omul percepe muzica nu doar cu auzul și cu sufletescul, dar cu întreaga ființă, cu tot corpul. Întregul organism, dacă am putea spune așa, participă la acest act. Despre aceasta vom mai vorbi, pentru că este foarte important să știm ce face muzica, pînă la urmă, din noi.

Așadar, pe de o parte, muzica – o mare taină a lumii, pe de altă parte, omul – o altă mare taină... Dar aici taina nu se epuizează. Ea devine mult mai mare atunci, cînd aceste două taine "particulare" (să le numim așa) se întîlnesc. Momentul întîlnirii omului cu muzica devine una din cele mai mari taine pe care le cunoaștem azi. Cine

poate să ne spună, pînă la capăt, ce se întîmplă cu noi atunci, cînd o melodie ne seduce sufletul, ne lasă muți și neputincioși în fața realității? Va descifra vreodată cineva aceasta pînă la capăt?

Taina muzicii mai ține și de taina sunetului. Sunetul, acest element fundamental al existenței, nu este mai puțin enigmatic. Mai ales atunci cînd el, printr-o metamorfoză greu de explicat, se transformă în muzică. Sunetul nu ne vorbește la concret, el vorbește "în enigme". De ce omul tinde spre muzică? (dar aceasta, vreau să repet, el o face mai mult instinctiv, inconștient). Pentru că el tinde spre sunet. Sunetul este o componentă determinantă a lumii. Și nu numai a lumii din preajma noastră, dar și a lumilor îndepărtate, ale Cosmosului, ale Universului. Noi ne ducem existența într-un imens ocean sonor. Ne naștem *în* sunet și trăim *în* sunet. Este demonstrat că omul, totalmente izolat acustic, își pierde, treptat, integritatea mentală. Dar există sunet muzical și există zgomot. Noi tindem spre muzică, dar fugim de zgomot. Pentru că sunetul muzicii este sunet organizat, sunet armonic. Prin sunetul muzicii omul obține armonia. Armonia muzicii se transformă în armonie sufletească. Probabil ați observat că atunci cînd rămînem de unul singur începem, involuntar, să fredonăm o melodie. Muzica singură vine să ne alunge urîtul, să ne păzească de gîndurile (forțele) negre.

Muzica este o putere imensă, este un izvor inepuizabil de energie – de o energie specifică. Ea ne poate ajuta în sensul direct al cuvîntului, să ne construim existența. Trebuie doar să învățăm a comunica cu ea, a o înțelege, trebuie să-i încredințăm, fără rezerve, întreaga ființă. Și ea ne va ajuta să ne salvăm sufletele zbuciumate în acest zbuciumat secol. Una din cele mai interesante întrebări (după părerea mea) formulată la emisiunea trecută de către un ascultător al nostru a fost: "Care muzică liniștește sistemul nervos al omului?" Și această întrebare, nota bene, a venit din partea unui adolescent de 12 ani. Credeți că acest lucru este întîmplător? Iată ce întrebări îi frămîntă pe oameni, inclusiv pe cei tineri. Aceasta e întrebarea întrebărilor zilei de azi. Ați observat cît de mare este în prezent interesul oamenilor pentru psihologie? Încercați să găsiți în librării o carte bună pe probleme psihologice și n-o veți găsi, pentru că ea este imediat procurată. Pe om îl interesează nespus de mult lumea lui interioară. Pentru că totul se întîmplă anume acolo. Dostoievski zice că viața este lupta dintre Dumnezeu și Diavol, iar cîmpul de luptă

este inima omului. Iar filosoful danez Kierkegaard observă: "Cele mai groaznice lucruri se întâmplă în inima omului, iar realitatea din jur are puțină atribuție aici". Pe om îl interesează sufletul său, pentru că sufletul este sursa tuturor bucuriilor, dar și a nenorocirilor. Iar noi, captivați de problemele zilnice, deseori uităm de suflet, îl lășăm la voia soartei. Adresarea către muzică nu este altceva decât grija pentru suflet, pentru cultivarea și fortificarea lui.

... Vorbeam despre necesitatea de a *învăța* să audiem și să înțelegem muzica. Pentru că muzica îi spune multe doar celui ce învață s-o asculte. S-o asculte și, ceea ce este mai important, *s-o audă*. Or, această însușire trebuie cultivată cu bună știință.

E necesar să ne cultivăm o *disciplină a ascultării*. În muzică totul pornește, dar și se reduce, în ultimă instanță, la facultatea de a o auzi. Dacă n-o auzi cu adevărat, celelalte feluri de a o face sau de a o studia – interpretare, analiză, predare, comentare – nu au nici un rost. A n-o auzi înseamnă a n-o simți. Or, în muzică totul se sprijină pe simț. Simț care, la fel, trebuie cultivat. Orice școală cultivă însușirea de a gândi. Dar a simți – cine și unde învață? Nu este aceasta o lacună fundamentală în educația omului? Oare ființa umană nu trebuie să fie păstrată în integritatea sa atât pe linia Ratio, cât și pe linia Emotio?

... Există două tipuri de relație a omului cu muzica: relație *exteroară*, atunci când muzica sună în afara mea, rămîne la nivel de plăcere auditivă și sufltească sau constituie un fond pentru alte activități (muncă, odihnă, plimbare ș.a.). Și alt tip – relație *interioară*, atunci când muzica sună înăuntrul meu. Este important să învățăm a auzi muzica cu interiorul, nu doar cu urechea și cu suprafața sufletului. Se spune că existența ne determină conștiința. Această afirmație este valabilă doar pentru omul lipsit de voință, slab și sărac cu duhul, cum se zice, căruia îi lipsește un scop suprem în viață, care nu poate sau nu știe cum să înainteze pe linia spirituală. Cel care descoperă adevăratele valori, însă, nu se va lăsa influențat de condițiile exterioare ale existenței. Una din aceste valori supreme este însuși omul, sufletul său, adică ceea ce are el mai scump. Pentru ca să descoperim valorile adevărate, care zac în interiorul fiecăruia din noi și așteaptă a fi scoase la lumină, nu se cer neapărat palate luxoase. Parcă în palat, vorbind la figurat, simți și

gîndești mai profund decît în colibă? Parcă poezia și filozofia adevărată se fac la zenit?

...Făcînd o paranteză, vreau să recomand ascultătorilor noștri să înregistreze muzica difuzată la emisiunile noastre, pentru ca apoi s-o asculte de nenumărate ori în liniște și intimitate. Abia atunci ea ne va deschide sensurile sale profunde.

... Pentru ca emisiunea noastră "Taina muzicii" să capete contururi mai clare și stabile, am ales două epigrafe sau motto, care vor răsuna de fiecare dată la începutul ei. Primul motto va fi de tip muzical – partea a treia a Simfoniei numărul trei a lui Johannes Brahms. În calitate de al doilea motto, literar și filozofic, am ales superba frază a lui Emil Cioran: "De n-am fi avut suflet, ni l-ar fi creat muzica". În tonalitatea emoțională a acestei muzici și în spiritul frazei lui Cioran vom desfășura emisiunile noastre.

... La emisiunile precedente am schițat, în linii generale, cîteva aspecte ale relației dintre om și muzică. Am văzut că această relație este dintre cele mai profunde. Mai mult ca atît, omul și muzica sînt două fenomene de nedespărțit. Imaginați-vă o persoană care totalmente ar fi indiferentă față de muzică – de orice muzică. Cum ar arăta ea? Muzica, am constatat, este cea mai îndrăgită dintre arte, cea mai apropiată omului, cea mai perfect armonizată și armonizabilă cu sufletul uman. Heinrich Heine, marele poet (nota bene: poet, și nu muzician), zicea: "Dintre toate artele muzica are ultimul cuvînt". Adică cuvîntul hotărîtor! După cum "toate drumurile duc spre Roma", la fel "toate artele tind spre muzică".

Muzica și sufletul uman de aceea sînt atît de înrudite, pentru că ambele își duc existența după aceleași legi. Legile sufletului se suprapun perfect legilor muzicii și invers. Iată de ce muzica ne emoționează profund, mai profund ca orice. De mult s-a observat că ea deține înfîietatea în acțiunea sa emoțională asupra omului (dintre alte multiple fenomene). Să ne amintim de vorbele aceluiași Emil Cioran, precum că muzica poate face din om zeu sau zdreanță. Aceasta nu e o simplă metaforă. Depinde cu ce fel de muzică (și cum!) ne împrietenim. Dacă dorim să prindem doar suprafața lucrurilor, ne vom limita la muzica ce doar "gîdilă plăcut urechea", vorba personajului lui Caragiale. Pentru foarte mulți, din păcate, muzica rămîne doar o plăcută "gîdilire de ureche". O baie călduță pentru auz și atît!

... Una din marile greșeli, care se întâlnesc, este faptul că muzica de înaltă probă artistică, așa numita muzică clasică, se pretinde a fi ascultată, la fel sau în aceleași condiții, ca și muzica ușoară. În primul caz, e nevoie de o absolut cu totul altă tehnologie, altă apropiere, alt stil de comunicare decât în cazul al doilea. Altfel, profanăm totul și atunci muzicii clasice nu-i rămîne altceva de făcut decât să ne "irite", nespunîndu-ne nimic. Această muzică nu se ascultă "printre altele". Rugăciunea sau spovedania nu le facem spălînd vasele sau lucrînd la calculator.

... La întrebările unui ascultător: "Ce trebuie să facă o persoană care nu înțelege muzica clasică, dar care dorește s-o înțeleagă? Cu ce trebuie să înceapă? Care ar fi, totuși, primii pași?", vreau să răspund în felul următor:

Există o disciplină a ascultării, după cum am mai spus. Și ea trebuie însușită. Cu ce trebuie să începem? Probabil, cu schimbarea atitudinii față de muzica adevărată, zicîndu-ți așa: "Dacă această muzică e nemuritoare, după cum se consideră, dacă e scrisă de oameni numiți genii, dacă ea a trecut prin timpuri și epoci, a cucerit inimile miilor de oameni – cine-i vinovat că n-o înțeleg: eu sau această muzică? Probabil că nu-i vinovată muzica și nici creatorii ei". Acesta ar fi unul din primii pași. Mai departe. E știut că pentru a cunoaște un lucru trebuie să pornești (să înaintezi) spre el. Dar cu intenții foarte serioase, și nicidecum în treacăt, căci nu obții nimic. Ce înseamnă aceasta? Înseamnă a-ți acorda întreaga ființă pe unda acestui fenomen, a te deschide lui. O întîlnire adevărată cu muzica este echivalentă cu o cercetare. Iar o cercetare cere atenție, concentrare, înaintare, pas cu pas și în mod insistent și metodic, spre final. Ascultătorul veritabil este un cercetător. Așadar, ascultarea cercetătoare este o condiție obligatorie a înțelegerii muzicii. Altă condiție ar fi să învățăm să ascultăm – nu doar muzică, dar *în general*. Puteți porni de la a învăța să ascultați tăcerea. Sau sunetele din jur - din odaie, de după geam. Descifrați ce vorbesc ele, ce vă comunică, căci ele neapărat vorbesc despre ceva. Această însușire de a asculta și descifra sunetele lumii o puteți extrapola la ascultarea unei muzici. Și această muzică va începe să vă vorbească.

A întrebat cineva din ascultători "cît timp i-ar trebui unei persoane să învețe a asculta și înțelege muzica?" Capacitatea de a asculta muzica se cultivă treptat - așa cum omul învață să vorbească,

cuvînt cu cuvînt, expresie cu expresie, sau să-și formeze capacitatea de a gîndi. Drumul spre înțelegerea muzicii e lung și îl poate cuceri doar acel ce înaintează. Răsplata pentru aceasta însă nu poate fi comparată cu nimic.

... Între timp am primit încă o întrebare: "Spuneați că ascultătorul trebuie să se pună totalmente la dispoziția muzicii, să se încredințeze ei. Aceasta înseamnă că el trebuie s-o urmeze pasiv, fără a face vreun efort?" Desigur că nu. Un ascultător adevărat, adică acel care dorește să scoată foloase spirituale în urma ascultării, nu este un ascultător pasiv, care doar se lasă ușor legănat, în stare de semisomn, de undele muzicii. Cel care dorește ca muzica să-i schimbe interiorul, să-l facă să prindă sensuri de altă natură este un ascultător activ, care scrutează (termenul lui George Bălan) lucrarea, îi pune întrebări și caută, insistent, răspunsuri.

Și încă la o întrebare doresc să răspund: "Cît de frecvent trebuie ascultată muzica clasică? Ar putea exista aici vreun "regulament"?" Pentru ca muzica să te facă să privești cu alți ochi la lume, să simți altfel viața și rostul existenței ea trebuie ascultată cu regularitate. După cum corpul nostru are nevoie de exerciții fizice, pentru a se întreține în stare sănătoasă, la fel și spiritul trebuie să-și urmeze exercițiile sale zilnice pentru același lucru. Unul din "exercițiile" spirituale care poate fi practicat frecvent este audierea muzicii.

... Dacă e să revenim la condițiile unei audiții adevărate, atunci una din ele – și poate chiar una de fond, cea care constituie esența comunicării omului cu muzica – este *trăirea* intensă a ceea ce ascultăm. Muzica, de fapt, nu este altceva, decît trăire. Ea a și apărut, la începuturile sale, ca trăire, ca vibrație interioară, ca fior sufletesc. Nu este chiar atît de important faptul cîtă muzică ascultăm, dar - *cum* o ascultăm. Puțin, dar intens, profund. Este important de a reveni la aceeași muzică de multiple ori - abia atunci ni se vor deschide profunzimile ei. Ascultînd-o doar o dată, de două ori - rămînem la suprafață. Și atunci puțin ce ne va spune și puțin ce ne va aduce în planul edificării spirituale. Or, anume acesta este, vreau să repet, scopul final.

O altă cerință: ascultarea muzicii trebuie învăluită în tăcere. Această tăcere trece prin trei faze:

- tăcerea pregătitoare dinaintea audiției;

- tăcerea profundă din timpul audiției;
- tăcerea plină de reculegere (de ecouri) de după audiție.

Prin tăcerea pregătitoare obținem izolarea de cotidian. Aici are loc detașarea de vălmășagul exterior, dar și detașarea de vălmășagul interior, stăvilirea gândurilor și emoțiilor inoportune momentului. Trebuie să-ți zici: "Sînt calm, lucid, nu mă distrage nimic". Și atunci muzica se așterne adecvat pe pînza interiorului nostru, penetrînd adîncurile. Este, la fel, de o importanță aparte tăcerea din timpul audiției. Și, în sfîrșit, tăcerea ce trebuie respectată după ce muzica a încetat. Aici rămînem sub impresiile celor auzite și trăite. La ideal, ar trebui să aibă loc reparcurgerea interioară a lucrării, auzirea (sau intonarea) ei în sine, fără ca să sune în exterior. Acesta ar fi, poate, efectul superior.

Pentru a vă documenta mai bine în problema audiției muzicii, pentru a însuși mai bine tehnologia ei, vă recomand să luați cunoștință (mai bine zis, să studiați meditativ) cartea cu titlul "Cum să ascultăm muzica", editura Humanitas, București, 1998, semnată de muzicologul și filozoful George Bălan, care a întemeiat în Germania, în localitatea Sankt Peter, o instituție originală și unică în lume - o școală de muzică pentru ascultători (Institutul "Musicosophia"). Apropo, pe dl George Bălan l-am avut ca oaspete aici, la Bălți. În această carte autorul expune "zece prescripții de bază în cucerirea artei de a asculta și înțelege muzica". Iată care sînt ele:

1. Dedică muzicii timpul tău cel mai bun, nu clipele de oboseală. Iar ea te va răsplăti cu tot ce are mai bun.
2. Non multa sed multum: nu asculta prea mult dintr-o dată. Intensitatea, nu durata ascultării, e importantă.
3. Nulla duies sine musica: transformă ascultarea muzicii într-o igienă a sufletului. Numai perseverența te va duce la înțelegere.
4. Repetitio est mater studiorum: ascultă de nenumărate ori aceeași compoziție. Cu fiecare reluare vei înțelege un pic mai mult.
5. După ce ți-ai făcut o impresie globală asupra compoziției, reascult-o fragment cu fragment. Îi vei înțelege atît detaliile, cît și arhitectura.
6. Ascultă "creator".

7. Dăruiește-te complet muzicii când asculți; reprimă orice gând nemuzical.

8. Restrânge-ți, pentru o vreme, câmpul ascultării la un singur compozitor sau la un anumit gen muzical caracteristic lui. Îți vei fortifica astfel puterea de concentrare.

9. Nu folosi un disc microsion obișnuit, ci un CD sau o casetă. Instrumentele de bună calitate îți ușurează cercetarea.

10. Când modul descris de a asculta muzica a devenit obișnuință, încearcă să integrezi frecventarea muzicii în concepția ta despre viață. Această perspectivă mai largă te va conduce la descoperiri nebănuite.

... Am vorbit deja că drumul spre inima muzicii este lung. Și acest drum trebuie parcurs cu multă răbdare și perseverență. Audierea adevărată a muzicii constituie una din activitățile superioare ale omului. Întîlnirea cu ea nu este altceva decît întîlnirea cu Divinitatea. Pe de altă parte, însă, este întîlnirea cu Eu-l nostru profund, cu cele mai sfinte, scumpe și intime simțiri ale interiorului nostru. Întîlnirea cu muzica este un act sacru. Fenomenul numit Muzică este identic, după natura și caracterul său, cu alt fenomen sublim, pe care omul îl definește prin cuvîntul Iubire. Vorbesc de calitățile interioare pe care trebuie să le pui la dispoziție atît în primul caz, cît și în al doilea. Muzica și Iubirea stau alături. Pentru a face muzică (cu adevărat, bineînțeles) este necesar să dispui de aceleași calități, care sînt solicitate pentru a realiza sentimentul iubirii. George Enescu zicea: "A cînta înseamnă a iubi", iar Richard Wagner considera muzica, prin excelență, artă a iubirii. Ce necesită de la om iubirea? Ea necesită: dăruire supremă, trăire profundă a acestui sentiment, permanentă vibrație interioară și fiori sufletești, punerea la dispoziția iubirii și a obiectului iubirii a celor mai frumoase însușiri de care dispui, identificare totală cu obiectul iubirii. Exact aceleași calități se cer și în cazul comunicării cu muzica. Probabil că acei oameni care nu iubesc muzica, nici nu-s capabili la o iubire adevărată. Și invers, omul care iubește, care-i capabil să iubească va fi neapărat pasionat și de muzică. Încercați să urmăriți, în calitate de experiment, și să determinați: cărei teme îi sînt consacrate majoritatea (chiar absoluta majoritate) a cîntecelor auzite zilnic în jurul nostru? Temei dragostei. E întîmplător, oare, acest lucru?

Așadar, a iubi trebuie să poți. Este necesar să ne cultivăm această calitate, cel puțin pentru un singur lucru – pentru a ne întregi viața. Muzica ne poate ajuta și în cazul acesta, după cum vedem. Iată de ce am zis că facultatea de a face muzică (a cânta sau de a asculta cu adevărat) este considerată ca una din capacitățile (sau activitățile) supreme ale omului. Muzicii îi sînt străine sentimentele negative, cum ar fi ura, invidia. Nu poți face muzică cu ură în suflet. Încercați să cântați în stare de invidie pentru cineva. O să vedeți ce muzică va ieși!

... La mai multe emisiuni am menționat că ascultarea muzicii se sprijină pe o altă facultate importantă – cea de a putea asculta în general. Iar în calitate de exercițiu pregătitor am recomandat să învățăm a asculta lumea sonoră din jurul nostru, sunetele ce ne înconjoară, vocea lor, informația pe care ne-o aduc. În sunetele naturii, de exemplu, putem descoperi (auzi) "muzici" întregi. Un alt exercițiu (sau chiar o ocupație aparte) ar putea fi *ascultarea tăcerii*. Aici se cer alte calități – mai subtile, mai sensibile. Pentru că, de data aceasta, totul se petrece pe planul interior. Tăcerea e plină de semnificații. Prin trecerea de la ascultarea sunetelor la ascultarea tăcerii are loc procesul de *interiorizare*, adică de aprofundare în sine. Numai că activitatea de gândire, de simțire, de trăire nu încetează, ea doar capătă alt caracter. E important și util să învățăm a asculta tăcerea din exterior, dar mult mai important – cea din interiorul nostru. "Ce are loc acolo? Despre ce vorbește tăcerea din mine?" Prin această acțiune învățăm a stăpîni și dirija procesele afective, tumultul interior. Contopirea cu tăcerea din interior duce la echilibru psihologic. Această ocupație este foarte eficientă pentru *cultivarea sensibilității interioare* – însușire de primă importanță în percepția muzicii. Scriitorul Boris Pasternak zicea că "auzul este organul sufletului". Pentru că auzul este doar canalul (poarta) prin care muzica pătrunde în noi. Totul se întîmplă abia dincolo de auz.

Dar ce înseamnă a asculta muzică - ca activitate și facultate specifică? Jehudi Menuhin, celebrul violonist și dirijor, elev al lui George Enescu, a recunoscut odată: "Eu știu să fac muzică, dar să ascult este o altă chestie". Poți să știi a cânta la un instrument, dar să nu pătrunzi în mesajul ascuns al muzicii cîntate. Poți să faci muzică doar cu degetele, dar nu și cu interiorul. Poți să compui tu însuși muzică, dar să nu pricepi muzica altuia, pentru că nu-ți cultivi

capacitatea de a o asculta. Iată un caz "nostim" în acest sens. E vorba de doi mari compozitori, doi genii în domeniul muzicii simfonice - Johannes Brahms și Anton Bruckner. "Eu nu-ți înțeleg simfoniile tale", îi zice Brahms lui Bruckner. La care Bruckner răspunde: "Nici eu pe ale tale".

Audierea muzicii este o *activitate muzicală* în sensul direct și plenar al noțiunii - cu toate implicațiile și consecințele, dar și cu toate exigențele. După intensitatea muncii interioare, după profunzimea trăirii muzicii, activitatea ascultătorului este identică cu cea a interpretului și a compozitorului.

Omul când ascultă muzică nu numai ascultă, dar și "cîntă" această muzică. Muzica pune în aplicație multiple procese din interiorul nostru. Ea acționează asupra ritmului respirației, circuitului sanguin, băților inimii, secreției glandelor, tonusului muscular. S-a observat că atunci când omul cîntă sau ascultă cu adevărat o muzică, ochii, observabil sau inobservabil, i se umezesc. Chiar dacă muzica dată iriază lumină. Însuși aparatul nostru vocal în momentul ascultării unei melodii vibrează în unison cu această melodie, de parcă ar cînta-o cu adevărat. Întreg corpul participă la acest act. Fiecare poate observa cum, captivat de o melodie, bate involuntar tactul cu piciorul sau se leagănă în ritmul ei. Care din arte acționează atît de *direct* asupra omului?

Iată de ce "a asculta muzică" înseamnă "*a face muzică*". Iată de ce audierea muzicii poate fi considerată *activitate muzicală* în sensul adevărat al cuvîntului. Și dacă n-ați descoperit în dvs. calități de interpret sau de compozitor, nu disperați. Puteți descoperi și cultiva pe deplin talentul de ascultător, care este nu mai puțin important în plan personal, sufletesc și spiritual. Marea dragoste pentru muzică, dacă simțiți că vă este caracteristică, o puteți realiza devenind un *ascultător talentat*.

... Omul a vărsat tone de cerneală, scriind despre muzică. Dar un răspuns elocvent, dat odată și pentru totdeauna, la întrebarea ce este ea, nu găsește. Am zis că muzica este o taină, pe care o descoperă și o dezleagă fiecare în parte, la fel cum fiecare în parte dă răspuns la întrebarea ce este Viața. Parcă poate fi formulată vreo teorie clară asupra a ceea ce se numește Viața, omului nerămîindu-i decît doar să însușească sîrguincios această teorie, ca să știe ce este

și cum să și-o construiască? Același lucru poate fi spus și referitor la Muzică.

... Cineva din ascultătorii emisiunii a întrebat de ce uneori nu numesc compozitorul și lucrarea care sună? Pentru că acest lucru, într-un anumit fel, nu este chiar atât de important. Metoda propusă în a ne apropia de muzică este alta decît cea obișnuită. Problema constă nu doar în a lua cunoștință de cît mai multe lucrări muzicale, privind la ele pe dinafară, adică cum sună, cine, cînd și de ce le-a scris. Emisiunea noastră nu poartă un caracter informativ. Date despre compozitori și lucrări putem găsi ușor în altă parte. Noi încercăm să sugerăm altceva. A cunoaște o muzică pe dinafară înseamnă încă prea puțin. E important să pătrundem în interiorul ei, să intrăm în sunarea ei. E important să ne comtopim cu această mișcare-curgere sonoră, să devenim una cu ea și să-i urmăm cursul. Să ne imaginăm o astfel de situație. Răsună, de undeva, o melodie, care-mi străpunge interiorul, mă cucerește total prin vraja ei. Adică exist eu, ca suflet, și există această melodie. Ce importanță are, în cazul dat, cum se numește sau cine a scris-o? Voi afla mai apoi, dacă voi dori. Acum e important altceva: să trăiesc, prin această muzică, o stare, pe care n-am mai trăit-o, să mă deplasez, pentru o clipă, în alte dimensiuni ale existenței în care mă poate duce doar această muzică. Faptul cum se numește – e pe planul doi. Faptul ce face ea din mine - e pe primul plan. Dacă lipsește primul plan, ce importanță are cel de-al doilea? Oare parcă dacă nu cunosc denumirea lucrării și compozitorul, încă n-am dreptul s-o ascult? Trebuie neapărat mai întîi să mă informez, astupîndu-mi pînă atunci urechile? Dar nu cumva oare, informîndu-mă asupra lucrării, voi fi deja programat într-un anumit fel? Și atunci ce-mi rămîne de făcut - să urmăresc pasiv în lucrare ceea ce-am citit despre ea? Adică să rămîn doar un copiator? Ce cîștigă, din aceasta, sufletul meu? Nimic. Problema însă constă în a ne edifica interiorul în mod activ, prin participare, căutare și creație personală. Spiritul singur trebuie să desopere în lucrare sensurile ascunse. O lucrare muzicală este ascultată de mai mulți oameni în același timp, dar fiecare găsește în ea sensurile sale. Programarea interioară prin informarea preparativă ne lipsește de aceste drepturi, ne distrage de la comunicarea sinceră și pură cu lucrarea, ne neutralizează căutările. Cunoașterea muzicii pe dinafară și trăirea ei din interior sînt două lucruri absolut diferite.

... Noi sîntem deja familiarizați cu noțiunea de *interiorizare* în cazul audiției muzicale. E vorba de trecerea muzicii de pe planul fizic pe cel psihic. La început vom memora și cînta cu vocea interioară doar unele motive și fragmente mai semnificative. Dar e necesar să lărgim treptat acest spațiu, imprimînd în auz și simțind lucrarea integral, auzind-o cum sună în interior de la primul pînă la ultimul sunet. Abia atunci am avea dreptul să vorbim despre cunoașterea ei adevărată. Muzica audiată trebuie să lase amprente adînci și de lungă durată în suflet. Interiorizînd-o, ea îndeplinește anume acest lucru. Vom înțelege cu adevărat o muzică și ceea ce vrea ea să ne spună doar atunci cînd o vom *regăsi* în noi. "Care om poate fi considerat muzicalmente bogat?", întreabă George Bălan. Nu cel ce cunoaște teorie și știință muzicală. Dar acel care poartă în sine un tezaur de melodii ce sună veșnic în interior, melodii care ne acordează simțurile și gîndurile în tonalitatea lor, dirijîndu-ne pornirile, intențiile, activitatea de viață. Iar muzica adevărată nu aduce altceva decît armonie. A te afla în *stare de muzică*, în *stare de cînt* înseamnă a te afla în stare de armonie - cu tine însuși și cu lumea din jur.

... Aș dori să ne reîntoarcem la cele zece reguli (prescripții), care necesită a fi respectate pentru a ne cultiva facultatea de a asculta și înțelege muzica. Noi le-am nominalizat numai, acum însă le vom desfășura.

De ce trebuie să dedicăm muzicii timpul cel mai bun, și nu clipele de oboseală? Ce vom pricepe, oboșiți fiind? În acest caz, muzica ne poate doar liniști sau agita ușor. Dar aceasta e prea puțin. Muzica așteaptă mult mai mult de la noi. Căci în caz contrar, prin ce s-ar deosebi ascultarea unei simfonii de contemplarea unui asfințit de soare, care, la fel, ne poate readuce la starea de echilibru interior? Muzica e mai mult decît ceva frumos, decît fenomen estetic. Ea este energie vie, care poate pătrunde în cele mai adînci substraturi ale interiorului. Comunicarea adevărată cu muzica, repet, necesită participare, creație interioară. De aceea, întîlnirea cu ea trebuie să fie precedată de o fază de pregătire. Comunicarea cu muzica devine, astfel, activitate spirituală în sensul direct al cuvîntului. O adevărată audiție nu este altceva decît o rugăciune, o adevărată meditație. Vom putea oare realiza această căutare și creație interioară în stare de oboseală?

A doua condiție este de a transforma audierea muzicii într-o igienă zilnică a sufletului, pentru că frecventarea ei ocazională puțin ce ne va aduce. E necesar s-o ascultăm în mod constant, ritmic, frecvent. Orice deprindere se formează doar în sistem. Cu atât mai mult, cultivarea facultății de a comunica cu valori superioare. Valorile superioare cer și o plată adecvată. Nimic nu se obține gratuit. Cu cât e mai mare valoarea, cu atât mai mult costă. Aceasta este o lege obiectivă și nimeni n-o poate anula sau ocoli. De aceea, iluziile că poți obține ceva cu adevărat prețios pentru o plată mică trebuie înlăturate. În special în sfera spirituală!

O altă cerință este de a nu asculta prea multă muzică dintr-o dată. Contează intensitatea, și nu durata ascultării. Cu fiecare reluare ne vom mișca pe verticală, de la suprafață (periferie) spre adâncuri, descoperind planul doi, planul trei ș.a.m.d. al lucrării. Vom examina auditiv muzica așa cum examinăm cu privirea un tablou, unde descoperim mai multe planuri, personaje, mișcări ascunse. Lucrarea muzicală e plină de evenimente. Cu timpul, vom învăța să "citim" muzica cu auzul așa cum citim paginile unei cărți. Numai că informația șoptită de muzică va fi de o altă natură. Muzica nu vorbește la concret, nu dă răspunsuri gata. Ele trebuie descoperite. Ascultătorul duce la bun sfârșit ceea ce a zămislit compozitorul. Fără această condiție muzica ar fi neinteresantă, plictisitoare. Ea de aceea și ne captivează, pentru că doar ne *întredeschide* sensul, doar ne sugerează direcția unde trebuie căutat răspunsul, dar calea trebuie s-o parcurgem singuri. Cu cât mai activi și mai insistenți vom fi, cu atât mai mult ni se va deschide Taina.

De aici vine o altă regulă: de a asculta lucrarea multiplu. De fiecare dată vom descoperi noi lucruri, vom prinde noi nuanțe de sens. Aprofundându-ne tot mai mult în lucrare, ne aprofundăm, în același timp, în noi înșine. Acesta e un proces unitar bilateral. Acestea sînt două capete ale aceleiași linii care, mișcîndu-se, alcătuiesc, pînă la urmă, un cerc în veșnică rotație. Eu-l se identifică cu muzica.

Vom asculta *creator*, adică de fiecare dată descoperind ceea ce mai înainte auzul n-a observat. Fiecare sunet, acord, mișcare sonoră își are semnificația sa. Toate împreună constituie o imagine integrală. Compozitorul și interpretul nu sînt alături – ascultătorul

singur trebuie să descopere sensul. De aceea, el este considerat ca al treilea creator al muzicii.

... Astăzi vom continua comentarea celor zece prescripții ale ascultătorului de muzică. Dar, înainte de aceasta, vreau să răspund la una din întrebările pe adresa emisiunii, primite vinerea trecută din partea unui grup de ascultători (așa s-au prezentat) și la care, din lipsă de timp, n-am reușit atunci să răspund. Era vorba despre metaforă: ce-ar fi metafora în muzică? Metafora, știm cu toții, este o figură de stil, un fel de a spune ceva, dar un fel deosebit de a spune - indirect, cu subînțelesuri. Acolo, unde cuvântul direct nu poate acoperi sensul, vine în ajutor metafora. Prin metaforă se comunică ceva, care mai mult se intuiește decît se prinde cu mintea. Așadar, metafora este adresată în special intuiției, adică unui simț aparte. Dar oare informația adusă de muzică este directă, precisă, univocă, exoterică, adresată minții? Poate comunicarea muzicală este cea mai metaforică comunicare, nu? Nu de aceea, oare, toate artele tind spre muzică? Consider că cu cît mai multă încărcătură intuitivă (metaforică) conține un discurs, cu atît el este mai cuceritor, căci lasă să se întrezărească ceva, ce trebuie descoperit, dus la capăt, încheiat ca sens de către ascultător, lasă să se întrezărească taina dorită de toți, dar niciodată cunoscută pînă la capăt. Sensul muzicii este pe deplin metaforic. Muzica este, pînă la urmă, o mare metaforă... Dar să revenim la regulile ascultătorului.

Regula a șasea cere: "După ce ți-ai făcut o impresie globală asupra compoziției, reascult-o, fragment cu fragment". Acest lucru este necesar pentru a clarifica arhitectura lucrării, construcția ei. Orice lucrare este constituită din părți, secțiuni, mișcări; unele se repetă, altele nu, altele se repetă modificat. Urmărind lucrarea structură cu structură, desprindem o succesiune, o logică sonoră. Clarificînd arhitectura (sau arhitectonica) lucrării, o vom memora mai bine. Memorînd-o, parte cu parte, o vom clădi mai trainic în simțurile noastre. Pentru că aceasta ar fi scopul final - zidirea lucrării în structurile Eu-lui.

Regula a șaptea spune: "Dăruiește-te total muzicii cînd ascuți, reprimă orice gînd nemuzical". Ce înseamnă aceasta? Audiția adevărată a unei muzici este un profund act psihologic și suprapsihologic. O audiție muzicală implică întreaga ființă a omului, pune în acțiune procese interne dintre cele mai profunde. De aceea,

este foarte important ca în acest moment să existe doar muzica și eu. Este necesar să-mi aduc spiritul în "stare de muzică", adică să perceapă și să gândească doar muzical; noi înșine trebuie să devenim muzica în cauză. Ca să se întâmple aceasta, trebuie să reprimăm orice emoții și gânduri întâmplătoare, de alt gen și caracter. Căci se poate întâmpla ca muzica să constituie doar un fond sonor, pe suprafața căruia derulează diverse amintiri, asociații, gânduri de altă natură, de alt conținut. Aceasta este o percepție simplistă (din păcare, cea mai răspândită). Este important ca auzul și sufletul nici pentru o clipă să nu se desprindă de firul muzical. Ca să obținem o astfel de stare e necesar, de la bun început, să ne punem la dispoziția muzicii, să ne deschidem ei, să ne dăruim. Iată, poate, acesta ar fi cuvântul cel mai potrivit: să ne dăruim, așa cum ne dăruim total unui lucru, unei activități, unei ființe iubite. Aici se deschide alt plan al muzicii, cel esențial, și nu doar frumusețea de suprafață. Abia contopiți cu muzica la acest nivel, ni se vor deschide sensuri imperceptibile în condițiile unei ascultări simpliste.

Regula a opta cere să ne restrângem, pentru o vreme, câmpul ascultării la un singur compozitor sau gen muzical, fortificându-ne, prin aceasta, puterea de concentrare. S-ar putea porni, inițial, de la un compozitor mai apropiat chemărilor sufletului. Fiecare compozitor a compus în stilul lui, în funcție de modul cum simțea lucrurile, viața, în funcție de caracterul și temperamentul său. Descoperiți-l, porniți de la el, lărgindu-vă, treptat, interesele și gustul muzical. La fiecare compozitor veți găsi neapărat ceva nespus de frumos, valoros și apropiat inimii. Astfel, puteți deveni, cu timpul, un adevărat "expert" în materie de muzică în calitate de ascultător și iubitor al ei.

Prescripția a noua prevede folosirea unui aparat calitativ, cu preferință CD-uri. Acestea ușurează cercetarea, dar și cultivă, totodată, un gust (simț) fin al sunetului. Nu vă obișnuiți auzul cu sonorități proaste. Ascultând o simfonie prost înregistrată, n-o veți îndrăgi niciodată.

Legea a zecea ne îndeamnă să privim la viață cu ochii muzicii, să simțim lucrurile la nivelul sensibilității ei, să ne construim, în consecință, viața și s-o trăim conform calităților ei sublime. Vom privi mai filozofic la viață, mai înțelept (în muzică se conține o înțelepciune aparte, poate chiar înțelepciunea supremă,

pentru că muzica este armonie și iubire, iar acestea sînt fundamentele înțelepciunii), vom fi mai receptivi față de oameni, vom căpăta mai multă forță și curaj lăuntric, devenind interior mai puternici.

Vreau să accentuez că aceste reguli de ascultare a muzicii pot rămînea doar reguli moarte, dacă nu vor fi transpuse în practică. Trebuie cucerită poziție cu poziție, înaintînd, răbdător și insistent, spre final. Ele trebuie bine conștientizate, dar aceasta nu înseamnă încă nimic, dacă nu sînt transformate într-o experiență vie de viață.

... Pe parcursul emisiunilor viitoare vom aduce argumente concludente privind forța nepămîntească pe care o deține muzica asupra omului. Noi deseori judecăm și cunoaștem lucrurile superficial. La una din emisiuni, am pomenit de cartea lui Corneliu Cezar "Introducere în sonologie", care mai poartă subtitlul "Acțiunea undelor sonore asupra nivelelor fizico-chimic, biologic și psihologic". E vorba de faptul că sunetul acționează asupra materiei vii, dar și a celei inerte. Și această acțiune este de necrezut! Autorul expune șase nivele de acțiune, începînd cu nivelul atomic și molecular al materiei statice și încheind cu cel al psihicului și comportamentului uman. Orice ființă, care-și duce existența pe planeta noastră, se naște, se dezvoltă și trăiește într-un univers plin de radiații acustice, care au o importanță vitală. Fără aceste vibrații viața se întrerupe. Omul nu poate trăi fără sunet, dar nici în zgomot (care, la fel, e sunet) nu poate trăi. Poluarea sonoră, impregnarea mediului în care ne ducem existența zilnică cu sonorități neprielnice auzului și organismului duce la dereglări interioare, somatice și psihice. Multe forme de stres ale omului modern sînt provocate de zgomotul produs de civilizația contemporană. De aceea, igiena auzului este la fel de necesară, ca și igiena trupeză și cea sufletească. Omul are nevoie de sonorități armonice, așa cum are nevoie de oxigen, lumină, căldură. Comunicarea cu muzica devine, în așa fel, nu numai un lucru plăcut, dar absolut necesar. Dedicînd muzicii, fie doar și cîteva zeci de minute pe zi, păstrăm sănătatea întregii ființe. E un "medicament" foarte simplu, ieftin, plăcut, dar foarte eficient. Aplicînd cît mai des o astfel de "medicină muzicală", vom avea mai puțină nevoie de cealaltă medicină, a doctorilor. Ieri am urmărit un reportaj televizat unde o femeie, care trecuse de vîrsta de o sută de ani, a fost întrebata ce-a întreprins ajungînd pînă la

acești ani. Ea a răspuns că n-a făcut nimic deosebit, numai că a cântat mereu, toată viața. Și ea consideră că secretul ar consta anume în aceasta. Probabil că n-a exagerat prea mult, aici există mult adevăr.

... Vreau să aduc cîteva date interesante despre felul cum muzica acționează și asupra altei materii vii, nu doar asupra oamenilor. Aceasta ne va convinge și mai mult asupra forței pe care o deține muzica asupra noastră. Să începem cu plantele.

Se face impresia că regnul vegetal este mai receptiv la muzică și o "înțelege" mai bine decît unii din noi.

Doctorul Singh din India pune la una și aceeași oră să cînte o vioară în apropierea unui soi de plante acvatic ("Hydrilla verticillata"). Peste 15 zile de astfel de tratament muzical plantele erau mult mai înalte și robuste decît surorile lor, crescute în condiții obișnuite. Dr. Singh a continuat experimentul cu alte plante ("Impatiens balsamina"), care în fiecare dimineață "ascultau" timp de o oră o melodie indiană. După cinci săptămîni de "audiție muzicală" s-a arătat că producția de frunze era cu 72% superioară celorlalte plante și pe care le depășeau cu 20 cm în înălțime. După o serie întregă de astfel de cercetări dr. Singh a publicat rezultatele sale științifice, concluzionînd că se poate considera dovedit fără umbră de îndoială că muzica armonioasă influențează pozitiv creșterea plantelor și producerea florilor, a fructelor și a semințelor. El a continuat experiențele cu orezul, arahidele, tutunul de mestecat, porumbul, obținînd o creștere a producției de cca 50-60% față de cea obișnuită.

Alt exemplu. Doi studenți americani, lucrînd asupra unei teze de licență, au alimentat cu muzică, pe o durată de opt săptămîni, o specie de castraveți sădiți în două cutii. O cutie se afla într-o cameră unde suna muzica clasică, cealaltă în altă cameră unde suna muzica rock. Castraveții au reacționat prompt la muzică. Cei alimentați cu muzică din Haydn, Beethoven, Brahms, Schubert și alți compozitori clasici creșteau spre difuzor, o plantă chiar înfășurîndu-se în jurul lui. Celelalte, care au fost nevoite să asculte muzică rock, căutau să fugă de difuzor, agățîndu-se de pereții alunecoși ai cutiei. Experimentul a fost repetat cu o specie de flori. Peste 15 zile, toate exemplarele tratate cu muzică rock erau moarte, pe cînd celelalte, care au "ascultat" muzică clasică, înfloreau. Și încă un moment

semnificativ. Plantele preferă instrumentele cu coarde față de cele de percuție, le place mai mult vioara, decât tobele. La fel, ele arată multă indiferență pentru muzica modernă

Regnul animal, la fel, reacționează destul de activ la muzică. Reacția aici, însă, este de ordin mai superior. Lucrul acesta este firesc, deoarece animalele, spre deosebire de plante, emit ele însele sunete (cu toate că și plantele emit anumite vibrații, însă imperceptibile pentru urechea noastră). Este cunoscut faptul că unele animale (câini, pisici) pot fi învățate să "cînte" (să producă sunete melodioase). Multe animale se comportă față de muzică în genul melomanilor: dau semne de mulțumire la ascultarea ei, se adună acolo unde răsună muzica (se vede că legenda despre Orfeu, care îmblânzea fiarele pădurii prin cântul său din harpă, nu este chiar atât de fantastică).

... La una din emisiuni, o ascultătoare ne-a întrebat dacă o să ascultăm și o să vorbim și despre muzica de "cult" sau, cum s-a mai exprimat dînsa, despre muzica "spirituală". Căci, după cum înțelege dumneaei, doar muzica de cult este spirituală. Cred că nu este chiar corectă această afirmație. Orice muzică de probă înaltă este spirituală, poartă o încărcătură spirituală. Parcă Requiemul lui Mozart ar fi muzică spirituală deoarece în el întîlnim text religios, iar Simfonia a 40-a a aceluiși autor nu este spirituală pentru că nu se vorbește în ea de Dumnezeu? Dacă muzica nu ne vorbește prin cuvinte concrete despre spirit, aceasta nu înseamnă că ea nu are nimic comun cu spiritualitatea. Muzica nu ne vorbește în cuvinte, ea vorbește în tonuri, în construcții sonore, în intonații vii, născute de profunzimile spiritului uman. De aceea, unui neinițiat ea nu-i va spune prea multe lucruri. Orice fenomen spiritual trebuie *cucerit*. Or, cucerirea de acest gen este cucerirea nemărginirilor, a infinitului, este o veșnică înaintare, aspirație, căutare, dorință de a ne depăși condiția fizică și materială. Muzica, la fel, trebuie cucerită, ca orice fenomen spiritual. Identificîndu-ne cu ea, noi ne identificăm cu unul din cele mai spirituale fenomene ale lumii. Cel ce ratează această șansă, rămîne printre cei săraci – în plan spiritual, bineînțeles. Și dacă sărăcia nu-i un viciu (după cum se zice) în plan material, atunci în plan spiritual ea neapărat este un viciu.

Muzica ne deschide ușa într-o nouă lume, ea prilejuiește o altă înțelegere a lucrurilor, a rostului vieții. Muzica este reprezentanta

armoniei universale. Încă Pitagora cu cca 2500 de ani în urmă a intuit că Universul, Cosmosul își duc existența după legi muzicale, conform unor relații perfecte (armonice) între toate elementele sistemului. Noi vorbim deseori despre armonia lumii, iar cuvântul armonie e cuvânt, prin definiție, muzical. Prin muzică intrăm și ne contopim cu armonia lumii, adică cu Veșnicia, cu Absolutul. Orice cale (căutare) spirituală urmărește acest lucru. Iată de ce muzica este, în esența sa, fenomen spiritual. Toată muzica, nu numai cea bisericească.

Noi audiem muzică nu de dragul audierii, dar pentru a o întoarce spre sine, luând-o ca mijloc și sprijin pentru descoperirea în interior a unor însușiri încă necunoscute, pe care doar muzica le poate scoate la suprafață și valorifica. Muzica și viața noastră spirituală sînt de nedespărțit. Zicea, pe bună dreptate, filozoful: "Nu poți cunoaște un om, decît după nivelul la care s-a ridicat muzica în sufletul lui".

Există valori adevărate și există valori trecătoare, precum și valori născocite. Fiecare își alege ceea ce dorește. Cineva dorește să meargă pe suprafață, altul dorește să afle esența, sensul suprem al existenței. Cineva trăiește fără griji (mai bine zis, încearcă să trăiască, dar aceasta este o iluzie), pe altul îl frămîntă veșnicile întrebări. Ca pe Kierkegaard, filozoful danez, de exemplu: "Unde mă aflui? Și cine sînt? Cum am nimerit aici? Ce mai este și acest lucru care se numește lume? Ce înseamnă acest cuvînt? Cine-i acel care m-a ademenit în această viață și acum mă părăsește? Și de ce nu s-a sfătuit cu mine, nu mi-a explicat manierele și obiceiurile acestei lumi, dar m-a împins în rînd, de parcă am fost cumpărat?". Iată ce întrebări ne pune viața. Și omul trebuie să găsească răspuns, căci de acest răspuns depinde sensul vieții. Or, acest răspuns există, neapărat. Trebuie să știi doar cum și unde să-l cauți. Ar părea, la prima vedere, izbitor, dar răspusurile la astfel de întrebări le poate da muzica. Mai bine zis, noi înșine le putem afla cu ajutorul muzicii. Muzica reflectă natura umană în toată complexitatea ei: atît aspectul ei emoțional, cît și cel rațional, atît cel senzitiv, cît și cel intelectual. Percepția muzicii pornește prin faza emoțională, în mod obligatoriu, dar nu se limitează la ea. Emoțiile sînt doar valurile de suprafață. Marea însă o constituie nu doar valurile de suprafață, dar ceea ce se află în adîncuri, sub apă – curenții de la adîncime. Valurile sînt

trecătoare. Esența mării însă rămîne neschimbată. Tot așa și-n cazul percepției muzicii. A rămîne la suprafața ei înseamnă a nu cunoaște niciodată cu adevărat ceea ce este această artă în esența ei. E important ca prin (sau printre) sonoritățile ei frumoase să-i auzim vocea lăuntrică. Imaginile vizuale sau mentale, pe care ni le declanșează o lucrare sau alta, subiectele, temele, titlurile, cuvintele etc. sînt importante, bineînțeles, dar ele constituie doar un impuls primar, un pretext pentru descoperirea unor sensuri de altă natură. A-i atribui muzicii și a găsi în ea doar subiecte cotidiene înseamnă a merge pe calea vulgarizării ei. Vulgarizarea duce la moartea muzicii.

Omul își duce existența pe pămînt și privește la viață, de obicei, de pe pozițiile pămîntului. Muzica însă îl învață și-l ajută să privească la existență și de pe pozițiile cerului. Oare nu e important să știm ce constituie viața noastră privită de sus, de pe pozițiile eternității? Ați observat un lucru nespus de interesant? Omul se hrănește cu pămîntul, dar privirile veșnic și le îndreaptă spre ceruri. De ce?

... Aș vrea să mai adaug ceva referitor la titlul-programul unei sau altei lucrări, la conținutul ei, la felul cum trebuie găsit și înțeles acest conținut ș.a.m.d. Să zicem că ascult o lucrare care știu cum se numește și titlul ei mă ajută să mă orientez în conținut, adică să știu ce "a avut în vedere" compozitorul etc. Dar dacă lucrarea n-are titlu-program, cum ar fi, de exemplu, Simfonia "Faust" de Ferenc Liszt sau Capriccio "La plecarea fratelui iubit" de J.S. Bach, dar s-ar numi Simfonia nr. 7, Sonata nr. 2 sau Concert pentru vioară și orchestră în Re-major. Ce-mi poate sugera mie numărul de ordine al simfoniei sau chiar cuvintele Re-major? Absolut nimic. Atunci, ce-i de făcut? Trebuie neapărat să-mi caut un consultant, care m-ar ajuta? Bineînțeles că nu. Mai mult ca atît, există pericolul că acest consultant îmi va impune punctul său de vedere. Noi toți însă sîntem diferiți. Fiecare aude și simte în felul său. Percepția muzicii este un proces eminentamente subiectiv, strict individual, intim chiar (ceea ce are loc în acest moment în interiorul meu nu știe și poate nici nu e cazul să știe nimeni). Cine poate hotărî pentru mine? Și cine ar avea dreptul? Eu însumi trebuie să mă clarific cu mine însumi. Omul receptează muzica cu cele mai subtile fibre ale Eu-lui. Ea discută *la direct* cu profunzimile. Programat fiind, pot să judec "cu mintea altuia". Să simt însă cu simțul altuia, nu este posibil. De aceea, este

important să ne *contopim* totalmente cu muzica ce sună, să trăim împreună cu ea povestea ei. Pentru că noi căutăm întâlnire cu muzica nu pentru a afla în ce tonalitate este scrisă, câte părți are ș.a.m.d., dar pentru a *trăi* o stare interioară, o stare irepetabilă după natura, caracterul și intensitatea sa, care nu poate fi atinsă decît doar prin comunicarea cu muzica dată. Omul, de fapt, pentru aceasta și tinde spre muzică, își dă el seama de aceasta sau nu. Muzica nu este un act cognitiv în sensul obișnuit al noțiunii, adică pentru a ne comunica ceva date despre un lucru sau altul. Ea este, la fel, *cunoaștere*, indiscutabil, dar această cunoaștere este absolut specifică. Ea ne vorbește despre lumea de dincolo de aparențe. Vă amintiți cuvintele lui George Bălan? ("Muzica ne este dată pentru a vedea invizibilul și a auzi inaudibilul"). Muzicologul Veaceslav Medușevski e de aceeași părere: "De obicei, noi conferim muzicii conținuturi din lumea vizibilă. Pe ce drept? E o eroare! Sensul muzical ține de lumea invizibilă!". Așadar, întâlnirea cu muzica nu este altceva decît trăirea unei stări nepămîntești, comunicarea, prin ea, cu lumea "subtilă". De aceea, pe primul plan stă ceea ce se întîmplă cu noi (în noi), dar nu ceea ce-am aflat despre lucrare. Ce-mi va da cunoașterea muzicii doar pe dinafară? Voi ști un pic mai mult? Dar a ști mai mult încă nu înseamnă a fi mai înțelept. Înțelepciunea nu se caracterizează prin cantitatea de idei, dar prin intensitatea trăirii lor. Poți cunoaște puțin, dar aceste cunoștințe să le transformi în înțelepciune. Nu întotdeauna o persoană cu universități terminate e mai înțeleaptă decît un simplu țăran. Pentru că înțelepciunea ține nu doar de minte, dar, neapărat (și poate în primul rînd), de *simț*. Este mult mai jignitor pentru o persoană cînd îi zici că n-are simț (omenesc), decît atunci cînd îi zici că n-are minte. Muzica, prin trăirea valorilor conținute în ea, contribuie în mod direct la cultivarea simțului, a simțirii, la acumularea înțelepciunii. Și poate a înțelepciunii supreme. Aici aș vrea iarăși să-l citez pe George Bălan, autorul "Musicosophiei" ("Musicosophie" = "înțelepciunea muzicii") care e convins că în muzică se conține înțelepciunea în sine, înțelepciunea "sui generis" (poate că aceasta au avut în vedere filozofii care s-au exprimat că muzica este filozofia supremă?). Numai că ea nu se află la suprafață, dar trebuie descoperită. Și însușită.

... Vedeți cât e de clar și simlu? Ați rămas unul la unul cu muzica ce a sunat acum. Și nimeni nu poate hotărî pentru dumneavoastră despre ce v-a vorbit ea. Ceea ce-ați simțit la moment, acela a și fost conținutul acestei muzici. Acest conținut pe parcursurile reaudițiilor se va modifica, se va lărgi, îmbogăți, aprofunda etc. Poate chiar se va transforma în altceva, căci calea căutărilor spirituale nu urmează o linie dreaptă. Desigur, compozitorul a numit într-un fel această lucrare. Dar parcă de la aceasta vă este mai ușor? Parcă sufletul dumneavoastră, ascultînd această muzică "tristă", se va întrista mai puțin? Dar poate această muzică și există pentru a permite sufletului să se afle liber în tristețea sa? Numai că această tristețe (s-o numim așa), provocată de muzică, nu e deșartă, "neutră", ca în cazul unei tristeți obișnuite, care ne vizitează atunci cînd "n-aveam cu ce ne ocupa". Tristețea din muzică e plină de sens. Ea ne produce chiar plăcere (altfel n-am asculta această muzică). Vedeți ce face muzica? Iată forța ei transfiguratoare: – negativul îl transformă în pozitiv, obișnuitul în neobișnuit, pămîntescul în nepămîntesc, vremelnicul în veșnic etc. De aceea și îi vine greu omului să vorbească după o audiție adevărată. Nu este posibil să traduci în cuvinte ceea ce-ai simțit, ce ți-a șoptit muzica, pe unde te-a purtat. Dar nici nu este necesar acest lucru. A asculta și, după aceea, a dori să taci – iată care ar fi poate supremul efect și suprema realizare!

... Cercetînd, din interes profesional, relația "Om - Muzică", am ajuns la concluzia că știința este încă departe de cunoașterea adevărată a acestei probleme. În ciuda faptului că despre muzică s-au scris mii de cărți, ea rămîne necunoscută în ceea ce privește relația ei cu sufletul uman. Adică rămîne încă foarte neclar esențialul, căci, ca atare, în afara acestei relații muzica nici nu există ca muzică. Ea există în măsura în care există omul, care o percepe. În afara lui, ea rămîne a fi doar o simplă sonoritate, alături de multe altele din lumea aceasta.

Muzica pătrunde în om nu numai prin ureche, cu toate că organul specializat în perceperea ei este auzul. Am menționat deja că muzica acționează asupra noastră în mod "direct", la nivel de corp. Un simplu argument: reacția la muzică a oamenilor lipsiți de auz. Există multiple cazuri la acest capitol. În timpul comunicării cu muzica în organism se produc schimbări somatice de diferit ordin.

Dar cea mai mare legătură o ține cu respirația (sursa vieții!). Și acest fapt nu este întâmplător. Sunetul muzical nu este doar sunet, el este "ton", adică "sunet uman", trecut prin prisma structurilor interne ale omului, legat la direct de ceea ce numim intonație, adică de respirație, căci intonația vocii este, în fond, o respirație audibilă, sonorizată, cu ritmul și intensitatea sa. Fraza muzicală nu este doar o sumă (succesiune) de sunete, ea este construită în raport cu particularitate și însușirile respirației. Chiar și în muzica instrumentală. Desigur, compozitorul poate nici nu conștientizează lucrul acesta, fenomenul se produce în mod inconștient. Muzica nu va putea fi cântată dacă nu va corespunde particularităților fiziologice ale organismului. Și invers: ea nu este altceva decât continuarea activității organismului nostru. Și, în primul rând, repet, a respirației. Iată marea și tainica legătură dintre om și muzică! Ritmul muzical ține în modul cel mai direct de ritmul mișcărilor ce se produc în interior. Dar lucrul acesta nu trebuie înțeles simplist. Metamorfozele care se produc sînt mult mai complexe. Și complexitatea ține de faptul că acțiunile se petrec pe două planuri absolut diverse – cel fiziologic-fizic și cel psihologic-spiritual, cărora muzica le dă înlînire, le contopește într-un tot întreg. Marea taină a muzicii se naște anume aici, în punctul de contopire, dar în același timp și în punctul de respingere, a două planuri, a două lumi, a Materiei și a Spiritului. La această mare Intersecție, se găsește omul. Din tensiunea dintre aceste două lumi s-a și născut sufletul uman. Din aceeași tensiune se naște și muzica – fireasca continuare a sufletului.

... Astăzi din nou vom asculta muzică. Vom asculta și vom medita: despre muzică, dar și despre viață. Pentru că muzica adevărată neapărat ne invită la meditație, ea cere să fie însoțită de meditație. În caz contrar, ea rămîne doar ca fond, ca un abstract fundal sonor pentru alte preocupări. Și aceasta, pe de o parte, nu e rău – mai bine să răsune muzica decît nimic, mai bine armonie sonoră decît liniște tristă. Dar aceasta este doar una din funcțiile muzicii, cea elementară. În cazul dat, nu este atît de important ce fel de muzică sună, e esențial să sune ceva, și cu cît mai simplu și plăcut pentru auz, cu atît mai bine. Această muzică nu cere efort – ea ne mîngîie plăcut auzul cum ne mîngîie corpul soarele de primăvară sau apa mării vara. Marea muzică însă nu e pentru a mîngîia auzul.

Acel care preferă doar astfel de întâlniri cu muzica puțin câștigă. El rămîne același, care a fost și pînă la întâlnirea cu ea. În toate epocile, cînd se vorbea de spiritualitate, se subînțelegea, obligatoriu, și prezența muzicii. Ce fel de spiritualitate fără armonie? Iar armonia perfectă se află în muzică. Trebuie să știm însă cum s-o descoperim (auzim), cum s-o preluăm. Și s-o transformăm în proprietate a Eu-lui.

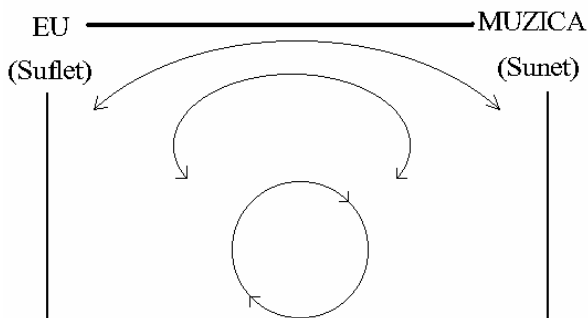
... Am vorbit deja că muzica acționează asupra a tot ce este viu – mai bine zis, tot ce este viu reacționează la muzică. Spre muzică tinde orice ființă – fără nici o instruire muzicală. Cunoaștem că fătul, încă nenăscut, deja reacționează la muzică. Simțul muzical este o trăsătură nativă. Și cauza nu constă doar în ereditate. Pentru că oameni foarte îndepărtați de civilizația modernă, la fel, se lasă vrăjiți de muzica noastră. Iată unul din exemple, aproape neverosimil, dar real. Cercetătorul Alan Geyerbrant a nimerit în jungla fluviului Amazon într-un trib de indieni. Călătorul a descoperit că acest trib nu comunică cu alți locuitori ai planetei și nu cunoaște o altă viață decît cea de junglă. Izolare totală. Membrii tribului își duc existența așa, cum și-o duceau sute de mii de ani în urmă oamenii primitivi. Însă o descoperire-surpriză i-a dat prilej de meditație cercetătorului, precum și, ulterior, întregii lumi a științei. Care a fost motivul? Se știe că indienii sînt niște oameni foarte rezervați, care își demonstrează rar emoțiile. Fața întotdeauna le este "rece". Francezul-călător însă a demonstrat la întoarcere o fotografie a unui tînăr vînător al acestui trib. Chipul lui, plin de emoție, trăda o profundă trăire interioară. Iar cauza consta în ... muzica lui Mozart! Geyerbrant luase cu sine un pick-up cu discuri ca să-i "servească" pe indieni cu muzică. Fotografia constituia doar un cadru din filmul realizat de cercetător și din care se vedea foarte clar că tînărul indian, într-adevăr, asculta o simfonie de Mozart, iar trăirile țineau anume de muzică. Călătorul a mai observat că "primitivii" rămîneau absolut indiferenți față de ritmurile și melodiile muzicii de tip rock, în schimb rămîneau mult mișcați de muzica clasică cu caracter liniștit, meditativ. În special, de muzica lui Mozart...

... Aș vrea să reven cu anumite precizări la un moment foarte important, pe care l-am discutat la una din emisiuni. După prima audiție, obținem o imagine de ansamblu asupra lucrării, ne apar primele impresii generale. Și aici lucrarea ni se prezintă ca un flux

sonor neîntrerupt, ca o curgere liberă, informă. Dar iată că această melodie frumoasă și plăcută, dar încă foarte neclară – neclară în ceea ce este cu adevărat – trebuie cercetată auditiv. Reaudiind-o de câteva ori, vom găsi "cheia", cu ajutorul căreia vom putea intra în lucrare. De aceea, următorul pas va fi clarificarea structurii lucrării. Cu toate că lucrarea curge liber, formându-ne inițial impresia că nu s-ar supune vreunei legi stricte, ea totuși nu se mișcă haotic, dar urmează o anumită *albie*. Treptat descoperim că în spatele acestui flux inform se ascunde o ordine perfectă. Iată un exemplu. Forma ariei din Suita nr. 3 pentru orchestră de J.S. Bach este următoarea: AABCBC. Comprimată la maximum, ea ni se prezintă sub următoarea expresie matematică: $A^2(BC)^2$. Bineînțeles, compozitorul n-a alcătuit mai întâi formula matematică, iar apoi a creat lucrarea. El a scris MUZICA în curgerea ei liberă. Dar această curgere ascunde în sine, după cum vedem, o disciplină ideală.

De ce este necesar de a clarifica forma-structura lucrării? (ar părea că acest lucru ar trebui să-i intereseze doar pe specialiști). Lucrarea muzicală este nu numai Spirit, dar și Materie, este nu numai Conținut, dar și Formă. Și această formă nu este o schemă inertă, dar o construcție vie, în mișcare-devenire. Conținutul se constituie odată cu construirea (desfășurarea) formei. De aceea, urmărirea și clarificarea formei ne duce la intrarea în conținut. Nimic nu se produce în afara Formei, acesta fiind un principiu universal. Forma ține de : ordine, disciplină, structură, succesiune, coerență, ritmicitate, ierarhie etc. Ordinea-Organizarea stă la baza Existenței. "Viața este formă", spune Henri Focillon în "Viața formelor" (București, Meridiane, 1995). Tot aici autorul face o afirmație importantă pentru subiectul nostru: "Orice activitate se lasă descoperită în măsura în care capătă formă". Forma stă la baza materiei vii și neviei, inclusiv la baza gândiri / conștiinței noastre (a se vedea, de exemplu: Henri Ey. Conștiința. București. Ed. Științifică, 1998). De aceea, acest principiu al Formei, și încă al formei ce se constituie treptat, ca *mișcare în timp*, nu poate fi străin muzicii. Muzica, înainte, de toate, este organizare-disciplină-ordine, poate chiar în expresia supremă a acestor categorii (cosmos înseamnă "ordine" și "armonie"). Numai că această ordine este ascunsă. "Muzica este un calcul matematic, pe care-l face inima noastră fără să ne prevenă", zicea Leibniz. Iată încă una din tainele

muzicii, dar și a conștiinței noastre: curgere liberă pe fundalul unei discipline stricte. De aici, fără însușirea construcției sonore, riscăm să pierdem ușor lucrarea din conștiință și simțuri. Depistarea formei înseamnă clarificarea albiei, în care curge muzica. Această albie o urmează, apoi, mișcările / trăirile interioare, care iau, prin aceasta, o anumită direcție și capătă "organizare". Interiorul preia ordinea (armonia) muzicii. *Intrăm în sunet* și, prin el, ne contopim cu mișcarea sonoră. E foarte important să fim mereu *conectați la muzică* – nimic în afara ei. Aici se produce următorul fenomen: cu cât mai mult înaintăm în muzică, cu atât mai mult muzica înaintază în noi. Treptat, de la o relație pe orizontală cu lucrarea ajungem – prin arcuirea capetelor liniei "Eu" și a liniei "Muzică" – la contopirea cu ea, obținând o mișcare unitară perpetuă:

Probabil că această idee (numai că în planul global al relației "muzică-om") i-a apărut lui Vasile Romanciuc când a scris următoarele versuri:

"La un capăt sunetul –
La alt capăt sufletul,
Mereu preschimbându-se
Și înveșnicindu-se".

Muzica și omul se înveșnicesc reciproc...

WORKSHOP-UL "ARTA AUDIȚIEI MUZICALE"

În scopul familiarizării tuturor doritorilor (studentilor, intelectualilor, elevilor colegiilor, liceelor, școlilor generale și de artă) cu marea muzică, am desfășurat în cadrul Universității "Alecu Russo" activitatea workshop-ului*) "Arta audiției muzicale". Intenția a fost de a deschide în fața publicului adevăratele frumuseți și sensuri ale muzicii, supremele ei valențe și virtuți, de a descoperi facultatea de neînlocuit pe care o deține această artă în purificarea și înălțarea ființei umane.

Metoda de lucru poartă un caracter netradițional. Ca și în cazul emisiunilor radiofonice "Taina muzicii", workshop-ul nu urmărește un scop informativ, adică de cunoaștere a unui număr anumit de lucrări muzicale și compozitori. Ascultătorilor li se propune de a însuși altceva – *arta comunicării cu muzica*. Or, aceasta este o problemă cu totul aparte.

Prezentăm, în continuare, programul de lucru al activității, după care se poate urmări conținutul ei, precum și câteva "partituri ale ascultătorului" (sau "hărți ale audiției"), create în procesul lucrului asupra unei sau altei piese în sala de audiție. Acestea reprezintă rezultatul investigației auditive asupra muzicii, care duce la descifrarea tainicului ei conținut.

Preambul

Facultatea de a înțelege muzica nu vine de la sine. Marea muzică nu-i spune nimic (sau aproape nimic) celui ce nu învață s-o asculte în mod special. Pătrunderea în mesajul ezoteric al comunicării muzicale constituie o problemă insolubilă pentru cei neinițiați.

Instituțiile de învățământ muzical își instruiesc elevii (studentii) în *a face* muzică – a o interpreta și a o compune. Dar neglijează deplin (considerându-se că acest lucru s-ar produce de la sine) cultivarea capacității de *a percepe*, adică de a o asculta și auzi, de a o simți, trăi și înțelege. Or, anume acesta este rostul marii întîlniri cu muzica sub orice formă.

---

*) Workshop – "atelier de creație".

Workshop-ul își propune inițierea viitorilor profesori-muzicieni – dar și a profesorilor de alte specialități, deoarece metoda propusă nu presupune prezența unei instruirii muzicale – în arta audiției ca activitate specifică, cu legile și tehnologiile ei. De aceea, workshop-ul, cu adaptările respective (dar neesențiale în fond), a fost propus și este ascultat de către studenții altor facultăți, precum și de către melomani ai orașului.

Purtînd, în esență, un caracter practic, "Arta audiției muzicale" înglobează și anumite probleme de ordin teoretic și metodologic, urmărind, prin aceasta, pregătirea viitorilor dascăli pentru acțiunea de familiarizare a omului cu muzica sub aspectul pătrunderii în mesajul ei abscons și criptic.

TEMATICA WORKSHOP-ULUI

I. RAPORTUL "MUZICĂ - OM": PRELIMINARIILE FILOZOFICE, ESTETICE ȘI PSIHOLOGICE:

- * Muzica - fenomen estetic și artistic. Muzica - domeniu spiritual. Relația de suprafață (exterioară) "muzică-om". Relația existențială (interioară) "muzică-om".
- * Noțiunea de ascultare. Ascultare și auzire. Ascultarea ca facultate ce se dobîndește. Ascultarea ca act volitiv, activ și participativ. Ascultare-delectare și ascultare-pătrundere.
Principiul interiorizării muzicii: trecerea muzicii de pe planul exterior/fizic pe planul interior/psihologic/spiritual; imprimarea muzicii în sine; instalarea muzicii în interior.
- * Sunetul ca informație. Specificul informației sonore (auditive). Caracterul abstract și ezoteric al mesajului muzical. Elementul "creație" în descifrarea auditivă a mesajului sonor.
- * Audierea muzicii ca act de trăire interioară.

II. STATUTUL COMENTATORULUI DE MUZICĂ

Muzica și comentarea ("explicarea") ei. Comentatorul, verigă intermediară între muzică și ascultător. Misiunea și limitele comentatorului. Comentariu didacticist și comentariu - deschidere de drum. Rolul, funcțiile și caracterul informației verbale în activitatea de audiție muzicală.

III. STATUTUL ASCULTĂTORULUI DE MUZICĂ

- * Condiția de ascultător. Rolul lui în contextul triadei "creare - interpretare - receptare". Ascultătorul ca al treilea creator al muzicii. Ce creează ascultătorul?
- * Aspectele contactului cu opera muzicală.
  - afectiv-sentimentalist;
  - analitic-raționalist;
  - psihologic-interiorizant;
  - reflexiv-meditativ.

IV. TEHNOLOGIA AUDIȚIEI MUZICALE

- * Pregătirea pentru audiție. Crearea condițiilor exterioare: loc, timp, anturaj, atmosferă. Acordajul interior. "Izolarea" ca premisă obligatorie.
- * Prima comunicare auditivă cu lucrarea și rezultatul obținut: perceperea de ansamblu.
- * A doua comunicare: conturarea structurii generale a compoziției (părți, secțiuni, teme-melodii etc.).
- * A treia comunicare: perceperea temelor-melodii ca "personaje" cu caractere specifice.
- * A patra comunicare: discursul muzical-sonor ca "narațiune".
- * A cincea comunicare: dialog intern cu muzica - "interogarea" muzicii, descoperirea de sensuri "ascunse".
- * Memorarea sonoră (auditivă) a lucrării. Memorarea interioară.
- * Procesul (fazele) de **interiorizare** a lucrării. Metode de interiorizare: fredonatul, cântul meditativ, intonarea plastică (melogestica) ș.a. Auzirea muzicii în sine.
- * Reculegerea de după audiție și importanța ei. Reparcurgerea interioară a lucrării după încetarea sunării ei.
- * Nivelul superior al audierii: contopirea cu lucrarea, transformarea muzicii în energie ființială - ca sursă de viață și orientare existențială.
- * Reîntâlnirile ulterioare cu lucrarea: continuarea dialogului.

LUCRĂRI MUZICALE RECOMANDATE^{*)}

- Albinoni Tomaso. Adagio.
 Allegri Gregorio. Miserere.
 Bach Johann Sebastian. Aria din suita pentru orchestră nr. 3.
 Bach Johann Sebastian. Cantata nr. 147 (fragmente).
 Bach Johann Sebastian. Clavecinul bine temperat (secvențe).
 Bach Johann Sebastian. Concertul brandenburgic nr. 1, 2, 3, 5 (fragmente).
 Bach Johann Sebastian. Concertul pentru două viori și orchestră (BWV 1043).
 Bach Johann Sebastian. Concertul pentru vioară și orchestră în la-minor (BWV 1041).
 Bach Johann Sebastian. Magnificat (BWV 243).
 Bach Johann Sebastian. Missa în si-minor (fragmente).
 Bach Johann Sebastian. Pasiunile după Matei (fragmente).
 Bach Johann Sebastian. Toccata și Fuga în re-minor.
 Bach-Gounod. Ave Maria.
 Barber Samuel. Adagio pentru orchestră de corzi.
 Beethoven Ludwig van. Romanță pentru vioară și orchestră nr. 2
 Beethoven Ludwig van. Simfonia nr. 5.
 Beethoven Ludwig van. Simfonia nr. 8 (p. III).
 Beethoven Ludwig van. Sonata Lunii (integral).
 Beethoven Ludwig van. Sonata Patetică (integral).
 Berlioz Hector. Simfonia fantastică (p. II - "La bal").
 Bizet Georges. Habanera din opera "Carmen".
 Brahms Johannes. Dansuri ungare (nr. 1, 2, 5, 6, 7, 8, 21).
 Brahms Johannes. Simfonia nr. 3 (p. III).
 Bruckner Anton. Ave Maria.
 Bruckner Anton. Simfonia nr. 7 (integral).
 Ceaikovski Piotr. Cor și scenă din opera "Evghennii Oneghin".

---

^{*)} Lucrările nominalizate au fost audiate @n cadrul emisiunilor radiofonice "Taina muzicii", precum și al workshop-ului "Arta audierii muzicale".

- Ceaikovski Piotr. Valsul florilor din baletul "Spărgătorul de nuci".
- Chopin Frédéric. Mazurca (opus 63, nr. 3).
- Chopin Frédéric. Scherzo (opus 31, nr. 2).
- Chopin Frédéric. Studiu (opus 10, nr. 3).
- Chopin Frédéric. Valsuri (în mi-minor, posthum; în Mi bemol-major, opus 18).
- Chopin Frédéric. Fantezie-Impromptu (opus 66).
- Debussy Claud. Arabesca nr. 1.
- Delibes Léo. Duetul florilor din opera "Lakmé".
- Dvorak Antonin. Stabat Mater (fragmente).
- Dvorak Antonin. Umorescă.
- Enescu George. Preludiul la unison din Suita 1-a pentru orchestră, op. 9.
- Enescu George. Sarabanda din Suita a 2-a pentru orchestră, op. 20.
- Enescu George. Suita sătească, op. 27.
- Gluck Christoph Wilibald. Corul introductiv din opera "Orfeu și Euridice".
- Glinka Mihail. Poloneză din opera "Viața pentru țar".
- Gounod Charles. Cor din opera "Faust".
- Grieg Edward. Dansul Anitrei din suita pentru orchestră "Peer Gynt".
- Haendel Georg. Muzica apelor.
- Haendel Georg. Oratoriul "Solomon" (fragmente).
- Haydn Franz Josef. Concert pentru violoncel și orchestră nr. 1 (p. I).
- Haydn Franz Josef. Simfonia concertantă în Si-major (integral).
- Liszt Ferenc. Visurile dragostei.
- Massenet Jules. Elegie.
- Massenet Jules. Meditație.
- Mendelssohn-Bartholdy Felix. Concert pentru vioară și orchestră în Mi-major.
- Mozart Wolfgang Amadeus. Concert pentru pian și orchestră nr. 21 (p. II).
- Mozart Wolfgang Amadeus. Concert pentru pian și orchestră nr. 23 (P. II)

Mozart Wolfgang Amadeus. Mica serenadă nocturnă.
(Integral).

Mozart Wolfgang Amadeus. Simfonia nr. 40 (integral).

Mozart Wolfgang Amadeus. Simfonia nr. 25 (p. I).

Mozart Wolfgang Amadeus. Recviem. Integral.

Offenbach Jacques. Barcarolă din opera "Poveștile lui Hofman".

Orff Carl. Carmina Burana (fragmente).

Pachelbel Johann. Canon.

Paganini Nicolo. Concert pentru vioară și orchestră nr. 1 (P.

III).

Paganini Nicolo. Studiu pentru vioară în sol-minor, Vivace.

Rachmaninov Serghei. Preludiu pentru pian nr. 5, opus 23.

Rachmaninov Serghei. Rapsodie pe o temă de Paganini.

Rachmaninov Serghei. Vocaliză (pentru orchestră).

Ravel Maurice. Bolero.

Saint-Saens Camille. Dans Macabru.

Saint-Saens Camille. Lebăda din "Carnavalul animalelor".

Sibelius Jan. Vals trist.

Schubert Franz. Ave Maria.

Schubert Franz. Serenadă pentru orchestră.

Tartini Giuseppe. Trilurile Diavolului.

Verdi Giuseppe. Coruri, arii din operele "Traviata",
"Nabucco" ș.a.

Vivaldi Antonio. Anotimpurile (integral).

Wagner Richard. Uverturi, Preludii și coruri din operele
"Lohengrin", "Parsifal", "Tannhauser".

Bibliografie selectivă

- * Ansermet E. Les fondements de la musique dans la conscience humaine. Paris, 1961.
- * Bălan G. ABC de l'ecoute creatrice. Sankt Peter (Germania), 1991.
- * Bălan G. A la redécouverte de la musique: Guide de l'auditeur. Sankt Peter, 1990.
- * Bălan G. Cum să înțelegem muzica? București, 1998
- * Bălan G. Le chemin musical vers l'esprit. Sankt Peter, 1989.
- * Bălan G. Le Dieu des amants de la Musique. Sankt Peter, 1995.
- * Bălan G. L'enigme de la musique et son défi. Sankt Peter, 1989.
- * Bălan G. Le Sacré à la lumière de la Musique. Sankt Peter, 1995.
- * Bălan G. Misterul Bach. București, 1997.
- * Bălan G. Profession: auditeur. Sankt Peter, 1992.
- * Bălan G. Răspunsurile muzicii, București, 1998.
- * Bălan G. Via meditativa. București, 1997.
- * Cegolea G. Vox mentis. București, 1995.
- * Cezar C. Introducere în Sonologie. București, 1984.
- * Cioran E. Muzica. București, 1997.
- * Cozma C. Meloeticul. Iași, 1996.
- * Dufrenne M. Fenomenologia experienței estetice. București, 1976.
- * Dragomirescu M. Ritm și culoare. Timișoara, 1990.
- * Drăgănescu M. Tensiunea filozofică și sentimentul cosmic. București, 1991.
- * Han Inayat. Mistițizm zvuka. Moscva, 1998.
- * Losev A. Muzika kak predmet loghiki. Moscva, 1990.
- * Medușevsky V. Intonaționnaia forma muziki, Moscva, 1993.
- * Morretta A. Cuvîntul și tăcerea. București, 1994.
- * Rusu L. Eseu despre creația artistică. București, 1989.
- * Scurtulescu D. Pseudojurnalul unui muzician. București, 1995.
- * Shmakov VI. Osnovî pnevmatologii: Teoreticeskaia Mehanika Stanovlenia Duha. Kiev, 1994.

TABLA DE MATERII

Cuvânt înainte	
De ce omul are nevoie de muzică?	
Muzica și taina vieții	
Filozoful și muzica	
Auzim noi, oare, muzica?	
George Bălan și Musicosophia sa	
Inițiere în arta de a asculta și înțelege muzica ..	
Între muzică și tăcerea despre ea	
"Taina muzicii" (emisiuni radiofonice)	
Workshop-ul "Arta audiției muzicale"	
Lucrări muzicale recomandate	
Bibliografie selectivă.	